

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

19.YÜZYILIN İLK YARISINDA FİNİKE’NİN SOSYO-EKONOMİK VE
DEMOGRAFİK YAPISI

Ülkü Nur POLAT

DANIŞMAN

Dr. Öğretim Üyesi Hatice DURGUN

Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

19.YÜZYILIN İLK YARISINDA FİNİKE’NİN SOSYO-EKONOMİK VE
DEMOGRAFİK YAPISI

Ülkü Nur POLAT

DANIŞMAN

Dr. Öğretim Üyesi Hatice DURGUN

Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

AKADEMİK BEYAN

T.C

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “19. Yüzyılın İlk Yarısında Finike’nin Sosyo-Ekonomik ve Demografik Yapısı” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını beyan ederim.

(İmza)

Ülkü Nur POLAT

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	IV
GRAFİK LİSTESİ.....	VI
GÖRSEL LİSTESİ.....	VII
KISALTMALAR LİSTESİ	VIII
ÖZET	IX
ABSTRACT	X
ÖNSÖZ	XI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

19.YÜZYILIN İLK YARISINDA FİNİKE’NİN İDARİ, SOSYAL VE DEMOGRAFİK YAPISI

1.1. Finike Kazasının İdari Durumu	15
1.2. Köylerin Hane Sayıları	17
1.3. Köylerin Tahmini Nüfusu	20
1.4. Meslekler	31
1.5. Kullanılan İsimler	38
1.6. Kullanılan Lakaplar	41
1.7. Salgın Hastalık	43

İKİNCİ BÖLÜM

19.YÜZYILIN İLK YARISINDA FİNİKE KAZASININ EKONOMİK DURUMU

2.1.Tarım	47
2.1.1. 1840 Yılında Finike Kazasında Tarım	47
2.1.2. 1844/45 Yılında Tarım Alanların Dağılımı	50
2.1.2.1. Ekili-Dikili Arazi Dağılımı	54
2.1.2.2. Mezru Tarla Tarım Alanı Dağılımı	56
2.1.2.3 Kiralanan ve Kiraya Verilen Tarlaların Dağılımı	58
2.1.2.4. 1844/45 Yılında Finike Kazasında Üretilen Hububat Miktarı ve Hasılatları	61

2.1.2.5. 1844/45 Yılı Temettuat Defterinde Kaydedilen Ağaç Çeşitleri.....	65
2.2. 1844/45 Yılında Finike Kazası Köylerinde Ortakçılık	66
2.3. Hayvancılık.....	69
2.3.1 1840-1844/45 Yıllarında Finike Kazasında Hayvancılık	69
2.3.1.1. 1840-1844/45 Yıllarında Finike Kazasında Büyükbaş Hayvancılık.....	75
2.3.1.2. 1840-1844/45 Yıllarında Finike Kazasında Küçükbaş Hayvancılık.....	80
2.3.1.3. 1840-1844/45 Yıllarında Finike Kazasında Yük-Binek Hayvancılık	86
2.3.1.4. 1840-1844/45 Yıllarında Finike Kazasında Arıcılık.....	92
2.4. 1840 ve 1844/45 Yılında Finike Kazasında Bulunan Çiftlikler	94
2.5. 1840 ve 1844/45 Yılında Finike Kazasında Bulunan Taşınmaz Mallar.....	97
2.6. Finike Kazasında Kereste Ticareti.....	99

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

19. YÜZYIL İLK YARISINDA FİNİKE KAZASINDAN ALINAN VERGİLER

3.1. 1840 Yılında Finike Kazasında Vergi	101
3.2. 1844/45 Yılında Finike Kazasında Vergi	104
3.2.1. 1844/45 Yılında Finike Kazasında Toplam Vergi Dağılımı.....	104
3.2.2. 1844/45 Yılında Finike Kazasında Vergi-yi Mahsusa.....	106
3.2.3. 1844/45 Yılında Finike Kazasında Öşür Vergisi	108
3.2.4. 1844/45 Yılında Finike Kazasında Ağnam Vergisi	111
SONUÇ	113
KAYNAKÇA	115
EKLER	123

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Temettuat Defterinde Geçen Köylerin Günümüzdeki İsimleri ve Bulunduğu İlçeler	16
Tablo 2: 1840 Yılında Finike Kazasındaki Köylerin Hane Sayısı	17
Tablo 3: 1844/45 Yılında Finike Kazasındaki Köylerin Hane Sayısı	18
Tablo 4: 1831 Yılı Nüfus Sayımına Göre Finike Kazasında Erkek Nüfus ve Yaş Ortalaması	21
Tablo 5: 1840 Tarihli Temettuat Defterine Göre Köylerin Hane Sayıları ve Tahmini Nüfusu	23
Tablo 6: 1840 Tarihli Temettuat Defterine Göre Finike Kazasındaki Köylerin Erkek Nüfusu	24
Tablo 7: 1841 Tarihli Nüfus Sayımına Göre Finike Köylerinin Erkek Nüfus	25
Tablo 8: 1844/45 Tarihli Temettuat Defterine Göre Finike Köylerinin Tahmini Nüfusu	26
Tablo 9: 1831, 1840, 1841 ve 1844/45 Yılı Tahmini Nüfus ve Erkek Nüfusun Karşılaştırılması.....	27
Tablo 10: Yıllar Arası Nüfus Verileri Tablosu.....	30
Tablo 11: 1840 Tarihli Temettuat Defterine Göre Finike Kazası Köylerinde İmam ve Muhtarlar	31
Tablo 12: 1844/45 Tarihli Temettuat Defterinde Kayıtlı Olan İmam ve Muhtarlar	33
Tablo 13: 1840 Tarihli Temettuat Defterine Göre Mesleklerin Köylere Göre Dağılımı	35
Tablo 14: 1844/45 Tarihli Temettuat Defterine Göre Finike Köylerindeki Meslek Gruplarının Dağılımı	36
Tablo 15: 1840 Tarihli Temettuat Defterine Göre Finike Kazası Köylerinde Kullanılan Erkek İsimleri (%).....	38
Tablo 16: 1844/45 Yılı Temettuat Defterine Göre Finike Kazası Köylerinde Kullanılan Erkek İsimleri (%).....	40
Tablo 17: 1840 Yılı Temettuat Kayıtlarına Göre Finike Kazasında Kullanılan Lakaplar	41
Tablo 18: 1840 Yılı Temettuat Defterine Göre Finike Kazası Köylerinde Tarım Alanı	47
Tablo 19: 1840 Tarihli Temettuat Defterine Göre Finike Köylerinde Yetiştirilen Bağ/Bahçe ve Ağaç Çeşitleri	49
Tablo 20: 1844/45 Yılı Temettuat Kayıtlarına Göre Tarım Alanların Köylere Göre Dağılımı (Dönüm) ve Yüzdesi.....	52
Tablo 21: 1844/45 Yılı Temettuat Defterine Göre Gayr-ı Mezru Alana Sahip Olan Köyler...	53
Tablo 22: 1844/45 Yılı Temettuat Defterine Göre Ekili-Dikili Alanların Köylere Göre.....	54
Tablo 23: 1844/45 Yılı Temettuat Defterine Göre Finike Kazasında Mezru Tarlaya Sahip Olan Hane Sayısı ve Hasılatı	56
Tablo 24: 1844/45 Yılında Müstecir ve İcarda Tarlaların Köylere Göre Dağılımı.....	58

Tablo 25: 1840 ve 1844/45 Yılı Temettuat Defterlerine Göre Tarım Arazilerinin Karşılaştırılması (Dönüm)	60
Tablo 26: 1844/45 Yılı Temettuat Verilerine Göre Yetiştirilen Hububat Ürünlerin Köylere Göre Dağılımı Kile ve Kıyye Üzerinden	62
Tablo 27: 1844/45 Yılı Temettuat Verilerine Göre Finike Kazasında Yetiştirilen Hububat Ürünlerinden Elde Edilen Gelir	63
Tablo 28: 1844/45 Yılında Temettuat Defterinde Kaydedilen Ağaç Çeşitleri	66
Tablo 29: 1844/45 Yılı Temettuat Verilerine Göre Finike Kazası Köylerinde Kayıtlı Ortakçı Sayısı	67
Tablo 30: Temettuat Verilerine Göre 1840 ve 1844/45 Yılı Hayvancılığın Karşılaştırılması ..	69
Tablo 31: 1840-1844/45 Yıllarında Kaza Genelinde Hayvanların Köylere Göre Dağılımı	73
Tablo 32: 1840 Yılı ve 1844/45 Yılı Büyükbaş Hayvancılığın Karşılaştırılması	77
Tablo 33: 1840 Yılı ve 1844/45 Yılı Küçükbaş Hayvanlarının Karşılaştırılması	82
Tablo 34: 1840-1844/45 Yılı Yük-Binek Hayvancılığın Karşılaştırılması	89
Tablo 35: 1840 Yılı-1844/45 Yılı Temettuat Verilerine Göre Finike Kazasında Arıcılık	93
Tablo 36: 1840 Yılı Temettuat Verilerine Göre Finike Kazasında Bulunan Taşınmaz Mallar ..	97
Tablo 37: 1844/45 Yılı Temettuat Verilerine Göre Finike Kazasında Bulunan Taşınmaz Mallar	98
Tablo 38: 1840 Yılı Temettuat Defterine Göre Finike Kazasında Gelir ve Vergi	102
Tablo 39: 1840 Yılı Temettuat Verilerinin Hane Başı Ortalaması	103
Tablo 40: 1844/45 Yılında Finike Kazasında Vergilerin Köylere Göre Dağılımı (%)	105
Tablo 41: 1844/45 Yılında Finike Kazasında Vergi-yi Mahsusa Veren Hane Sayısı, Ortalaması ve Köylere göre Dağılımı	107
Tablo 42: 1844/45 Yılında Finike Kazasında Alınan Öşür Vergisinin Köylere Göre Dağılımı	109
Tablo 43: 1844/45 Yılı Temettuat Defterine Göre Finike Kazasında Nakdi Olarak Alınan Öşür Vergisinin Köylere Göre Dağılımı (Kuruş)	110
Tablo 44: 1844/45 Yılında Ağnam Vergisinin Köylere Göre Dağılımı (%)	111
Tablo 45: 1840 Yılı Temettuat Verilerine Göre Büyükbaş Hayvan Kıymetlerinin Köylere Göre Dağılımı (%)	123
Tablo 46: 1840 Yılı Temettuat Kayıtlarına Göre Küçükbaş Hayvan Kıymetlerinin Köylere Göre Dağılımı (%)	124
Tablo 47: 1840 Yılı Temettuat Verilerine Göre Yük-Binek Hayvan Kıymetlerinin Köylere Göre Dağılımı	125

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: 1840 Yılı Temettuat Verilerine Göre Köylerin Hane Sayısının Yüzdelik Dilimi	18
Grafik 2: 1844/45 Yılı Temettuat Kayıtlarına Göre Köylerin Hane Sayısının Yüzdelik Dilimi	20
Grafik 3:1831-1840-1841 Yılları Arası Erkek Nüfus Grafiği	29
Grafik 4: 1840 ve 1844/45 Yılı Nüfus Karşılaştırılması (%)	30
Grafik 5: 1840 Yılı Temettuat Defterine Göre Tarım Alanların Dağılımı (%).....	49
Grafik 6: 1844/45 Yılında Ekili-Dikili Alanların Dağılımı.....	56
Grafik 7: 1844/45 Yılı Müstecir ve İcarda Tarlaların Dağılımı	60
Grafik 8: 1844/45 Yılında Finike'de Üretilen Hububat Ürünlerin Dağılımı	65
Grafik 9: 1840 Yılında Finike'de Hayvan Dağılımı	71
Grafik 10: 1844/45 Yılında Finike'de Hayvan Dağılımı	71
Grafik 11: 1840 Yılında Finike Kazasında Büyükbaş Hayvan Dağılımı	79
Grafik 12: 1844/45 Yılında Finike Kazasında Büyükbaş Hayvan Dağılımı	79
Grafik 13: 1840 Yılı Küçükbaş Hayvan Dağılımı.....	85
Grafik 14: 1844/45 Yılı Küçükbaş Hayvan Dağılımı.....	85
Grafik 15: 1840 Yılı Yük-Binek Hayvan Grafiği.....	91
Grafik 16: 1844/45 Yılı Yük-Binek Hayvancılığı.....	91
Grafik 17: 1840 Yılı Finike Kazası Temettuat Verilerinin Köylere Göre Dağılımı	103
Grafik 18: 1844/45 Yılı Finike Kazasında Toplam Vergi Dağılımı (%).....	105

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 1: 1840Yılı Temettuat Defterinde Salgın İle İlgili Açıklama Yozgat Köyü Örneği.....	11
Görsel 2: 1840 Yılı Temettuat Defterinde Salyane Vermeyenlerin Örneği	13
Görsel 3: 1844/45 Yılı Temettuat Defterinde İncirağacı Köyünde Dönümü Yazılmayan Mezru Tarla Örneği.....	51
Görsel 4: 1844/45 Yılı Temettuat Defterinde Has Köyüne Kayıtlı Ortakçı Örneği.....	68

KISALTMALAR LİSTESİ

BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BEO	Babı Ali Evrak Oda
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
CEV	Cevdet Tasnifi Evkaf
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
HAT	Hattı Hümayun
Haz.	Hazırlayan
İ.AZN	İrade Adliye ve Mezahib
İ.Ö	İsa'dan Önce
A.MKT.NZD	Sadaret Mektubu Nezaret ve Devair
ML.VRD.TMT.d	Maliye Varidat Muhasebesi Temettuat Defterleri
NFS.d	Nüfus Defterleri
OTAM Merkezi Dergisi	Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama
S.	Sayfa
TTK	Türk Tarih Kurumu
V.d	Ve diğerleri

ÖZET

Temettuat defterleri, 19.yüzyıl iktisadi ve sosyal tarihi çalışmalarında kıymetli bilgiler sunmaktadır. Ayrıca temettuat defterleri bölge tarihine ışık tutacak niteliktedir. 19.yüzyılda kaleme alınan temettuat defterler ‘‘19.yüzyılın İlk Yarısında Finike’nin Sosyo-Ekonomik ve Demografik Yapısı’’ adlı tezimin ana kaynağını oluşturmaktadır.

Yüksek lisans tezi çalışması, giriş bölümü de dâhil dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Finike kazasının coğrafi yapısı, fiziki durumu ve tarihinden bahsedilmektedir. Ardından Tanzimat’tan sonra yapılan mali düzenlemeler ve Finike’ye ait temettuat defterleri hakkında malumat verilmektedir.

Birinci bölümde Finike kazasının idari durumu, köylerin nüfusu ve sosyal durumu hakkında bilgiler verilerek, tablo ve grafiklerle zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde kazanın ekonomik yapısını oluşturan tarım, hayvancılık ve arıcılık hakkında bilgiler sunulmaktadır. Elde edilen bilgiler, tablo ve grafiklerle yorumlanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde köylere göre vergi dağılımı ve toplamı incelenmiştir.

Bu çalışmayla, Finike’ye ait temettuat defterleri transkripsiyon edilerek değerlendirilmeye çalışıldı. Ayrıca 1831 ve 1841 yılı nüfus defteri incelenerek kazanın erkek nüfusu hakkında bilgiler verilmiştir. Bu kapsamda Finike kazasına ait temettuat defterleri incelenerek 19.yüzyılın ilk yarısında Finike kazasının sosyo-ekonomik ve demografik durumu değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finike, Temettuat Defterleri, Nüfus, Sosyo-Ekonomi

ABSTRACT

Temettuat registries, provide valuable information about 19th century economic and social history studies. Moreover, temettuat registries are to be such as to shed light on the history of the region. These temettuat registries which were written in the 19th century generate the main source of my thesis called “Socio-Economic and Demographic Structure Finike in the First Half of the 19th Century”

The master thesis study consist of four sections including introduction. In the introduction section, the geographical structure, physical condition and history of the Finike are mentioned. Then. Information is given about the financial arrangements made after the Tanzimat and temettuat registries belonging to Finike.

In the first section, information about the administrative status, the population and social status of the villages of Finike district was given and it was tried to be enriched tables and graphics.

In the second section, information about agriculture, animal husbandry and beekeeping, which comprise the economic structure of the district, is presented. The obtained information was tried to be interpreted with tables and graphics. In the third section, tax distribution and total tax by villages were examined.

With this study, temettuat registries belong to Finike were tried to be evaluated via translation. In addition, the 1831 and 1841 population registers were examined and information was given about the male population of the district. Within this framework, it was tried to evaluate the socio-economic and demographic situation of Finike in the first half of the 19th century by examining the temettuat registries of the Finike district.

Keywords: Finike, Temettuat Registries, Population, Socio-Economy

ÖNSÖZ

Tarih yazıcılığı 20. Yüzyılın başlarında değişime uğramıştır. Askeri ve siyasi tarihin yanı sıra; sosyoloji, iktisat, antropoloji, coğrafya, istatistik, kimya ve diplomatik gibi alanların dâhil olduğu tarih yazıcılığı benimsenmeye başlanmıştır. Bu süreç kültürel tarihin ve sosyo-ekonomik tarihin araştırılmasına ve ilerlemesine katkı sağlamıştır.

Temettuat defterleri Osmanlı Devleti'nin sosyal ve iktisat tarihi açısından önemlidir. Bu kapsamda temettuat verilerinden yola çıkılarak, bu çalışmada nüfus, meslekler, isimler/lakaplar, tarım, hayvancılık ve vergi olmak üzere beş ana nokta üzerinde durulmuştur.

19. Yüzyılda Finike kazasının sosyo-ekonomik yapısı hakkında bilgi veren yegâne kaynak serisi temettuat defterleridir. Finike'ye ait müstakil bir defter bulunmamaktadır. Finike'ye ait hükümlerin yer aldığı tek şer'iyye sicili 1916-1924 yılları arasında tutulmuştur. Bu nedenle 1840 ve 1844/45 yılı temettuat defteri incelenerek Finike kazasının sosyo-ekonomik ve demografik yapısı ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Yüksek lisans tezinde birincil ve ikincil kaynaklardan istifade edilmeye çalışılmıştır. Birinci bölümde idari yapıdan, nüfus ve mesleklerden, ikinci bölümde ekonomi ve üçüncü bölümde vergiden bahsedilmiştir.

Çalışmanın hazırlanması sırasında, transkripsiyon ve değerlendirilmesine kadar zaman ayırıp tezimle ilgilenen, pandemi döneminde bile uzaktan destek olup sorularımı cevaplayan, bilgi ve desteğini esirgemeyen danışman hocam Sayın Dr. Öğretim Üyesi Hatice DURGUN'A teşekkürü borç bilirim. Bu süreçte maddi ve manevi desteğini esirgemeyen, her durumda yanımda olan annem Saadet POLAT ve babam Erol POLAT başta olmak üzere sevgili aileme şükranlarımı sunmayı borç bilirim.

Bu süreçte, her türlü konuda yardımlarını esirgemeyen Mahmut DEMİR ve Melahat ÇELİK'E, manevi desteklerini esirgemeyen kıymetli arkadaşlarım Pınar GÖRMÜŞ, Feyza MÜCAHİTOĞLU, Gülenda ATAY ve Merve KOÇBIYIK'a ve kaynaklarını esirgemeyen Bilal GEDİKOĞLU'NA teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

1. Finike Kazasının Coğrafi Yapısı ve Fiziki Durumu

Finike, Güney Batı Anadolu'daki Teke yarımadasını oluşturan parçalardan biridir. Finike'nin matematiksel konumu ise 30-31 derece boylamlar ve 36-37 enlemler dereceleri arasındadır. Doğuda Alakır çayı ve Kumluca ilçesi, batıda Demre ile Alacadağ, kuzeyde Elmalı ilçesi, güneyde ise Akdeniz ile çevrilidir (Çobanoğlu, 2010: 287). Finike geniş bir ova üzerinde, büyük akarsularının oluşturduğu deltalarını birleştirmesi neticesinde körfezin doğal olarak dolmasından meydana gelmiştir. Finike'nin, önemli yol güzergâhında yer alması, denize kıyısı olması hasebiyle liman kenti özelliği taşıması ve Osmanlı döneminin önemli yerleşim yerlerinden Elmalı'ya yakın olması özel konumuna ciddi katkı yapmıştır (Saraçoğlu, 1989: 482-485).

Finike ovası, genellikle kıyıdan itibaren dik ve yüksek kıyılara sahiptir. Liman kenti olmasının dışında, kaynağını Beydağlarından alan Akçay ve Alakır çaylarının da getirdikleri alüvyonlar sayesinde verimli topraklara sahiptir (Öner-Vardar, 2018: 2). Akdeniz bitki örtüsünün özelliklerini taşıyan Finike, yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı bir iklime sahiptir. Yöre halkı aşırı sıcaklardan ötürü yazın yaylalara göç etmektedir. Fransız arkeolog ve seyyah Charles Texier, Küçük Asya adlı eserinde yöre halkının göçebeliğini şu şekilde ifade eder; “*Bu yörenin halkı genellikle göçebedir. Liderler ya da ağalar etrafında, ona bağlı olan insanlar çadırlarda ikamet eder*” (Texier, 2010: 427). Finike bölgesinin zengin akarsu yataklarına sahip olması bölgenin tarımsal dokusuna ciddi katkılar yapmıştır. Tarımsal alanın zenginliği Akçay, Göksu, Alakır, Gavur çayı ve Salır'ın Dağdibi mevkinde çıkan Göksu akarsuları tarafından sağlanmaktadır. Verimli toprağı, elverişli iklimi ve sulak alanları sayesinde, tarımsal faaliyetleri yaz kış devam eder (Saraçoğlu, 1989: 482-484).

2. Finike Kazasının Kısa Tarihi

Doğu ve batı ticaret güzergâhında bulunan Finike, M.Ö 5. Yüzyılda Aykırçay Suyunun döküldüğü yerde Phoinikos adıyla kurulmuştur. İsmi, Fenikelilerin kurdukları ticarethaneden aldığı düşünülmektedir (Texier, 2010: 428; Durgun, 2017: 37). Birçok uygarlığa ev sahipliği yapan Finike, eski çağlardan beri “Likya” olarak adlandırılmaktaydı. Sınırları doğuda Pamfilya, batıda Karya, kuzeyde ise Psidya'dan oluşmaktadır (Kapsuzoğlu, 2001: 2). Likya, Antik Çağ'da Kıbrıs, Suriye, Filistin ve Mısır'a ulaşan Doğu Akdeniz'in önemli yol güzergâhında bulunmaktaydı (Borchhardt, 1999: 111). Finike sınırları içerisinde yer alan ve Likya'ya başkentlik yapmış olan Limyra antik kenti, 4. Yüzyıldan 9. Yüzyıla kadar piskoposluk merkezi

olmuştur. 10. yüzyıldan itibaren liman kentinin Finike (Phoiniks'e) kaymaya başlamasıyla, Limyra kenti önemini kaybetmeye başlamıştır (Güçlü, 2011: 415).

Finike bölgesinde, Helenistik dönemde başlayıp Roma döneminde hat safhaya ulaşan korsanlık faaliyetleri meydana gelmesi Likya Kıyılarındaki sükûneti bozmuş ve bu bölgede düzen sağlamak zorlaşmıştır (Arslan, 2003: 95-112). 655 yıllarına gelindiğinde Müslümanların Akdeniz kıyılarına kadar ulaşması “Dhât a-Şawâri” veya “Zâtüssâvari” adlarıyla anılan Arpa-Bizans savaşlarına neden olmuştur. Bu savaşta liman üzerindeki bölgede önemli olan kale Araplarca ele geçirilerek Limyra kenti kuşatılmıştır (Borchhardt, 1999: 17-18; Öztürk, 2013: 152). Likya kıyıları, eski azametinden yoksun olan Bizans tarafından, İtalyan denizcilere kullanım imtiyazıyla verilmiştir. Ancak bu olumlu hava uzun sürmeyecek, Bizans'ın İtalyanlarla ilişkilerinin bozulmasına bağlı olarak Pisa Koyu olarak adlandırılan Finike, kısa sürede önemli bir korsan üssü olacaktır (Durgun, 2017: 37).

Türkler 11. asrın ilk yarısından itibaren Anadolu'ya büyük gruplar halinde girmeye başlamışlarsa da Anadolu'ya asıl yerleşme 1071 Mazlazgirt savaşı sonrasında Anadolu'nun kapısının Türklere açılmasıyla gerçekleşmiştir. Türkler, Karadenizden Adalar Denizi'ne, Seyhan'dan Pamphilye'ya kadar olan tüm beldeleri ele geçirmişlerdir. Antalya'nın batısı dolayısıyla Finike bölgesi de Antalya'nın fethine kadar, Bizans kuvvetleri ve Türkmen akıncılar arasında sık sık el değiştirerek, mücadele alanı haline gelmiştir (Erdem, 1995, 51-54).

I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Karadeniz sahilinde ticaret güvenliğini sağlaması akabinde, Akdeniz'in önemli liman kentlerinden biri olan Antalya'yı 5 Mart 1207 yılında fethetmesiyle bölge Selçuklu toprağı halini almıştır. Antalya'nın fethinden sonra şehrin komutanlığına da önemli devlet adamlarından Mübarizeddin Ertokuş tayin edilmiştir (Merçil, 2013: 125-126). Antalya'nın fethi ile birlikte bölgede Selçuklu hâkimiyetinin başlaması, bölgenin zamanla Türkleşmesini hızlandırmıştır. II. İzzeddin Keykâvus döneminde ise Teke-ili ve kuzeyi Uç Türkmenlerin ve Moğollara karşı direnişin önemli mekânlarından biri olmuştur. 1260 yılında bölgeden geçen İbn Saîd el-Mağribi, Antalya ile Denizli arasındaki dağlık alanlarda çok sayıda konar-göçerlerin yaşadığını belirtmiştir (Çelik, 2011: 344).

Selçuklular döneminde Finike'nin de içerisinde yer aldığı Antalya'nın batısına, doğusuna kıyasla daha fazla ilgi gösterilmediği, ulaşım ağının dışında bırakıldığı görülmektedir. Bu durumun konar-göçer yaşam tarzının yörede etkin olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu duruma rağmen bölge Türkmenleri, Türkmen babaları olarak bilinen şeyhlerin vâsıtasıyla kimliklerini koruyarak ayakta kalabilmişlerdir (Durgun, 2017: 38).

I. Alaaddin Keykubat döneminde Anadolu'ya gelen Hamid Bey, Anadolu Selçuklu Devleti'nin eski gücünü yitirmeye başlamasıyla, 1297 yılında otorite boşluğundan yararlanıp Isparta ve Burdur çevresinde Hamidoğulları Beyliği'ni kurarak bağımsızlığını ilan etmiştir (Kofoğlu, 1997: 471). Bu aileden gelen Hamidoğlu Dündar Bey, 1321 yılında Antalya'yı zapt ederek, yönetimini kardeşi Yunus Bey'e bırakmıştır. Böylece Teke-ili olarak adlandırılan bu bölgede Tekeoğulları Beyliği'nin temelleri atılmıştır. Yunus Bey'in ardından evladı Mahmud Bey Antalya'da, diğer evladı Hızır Bey İstanos'da, kölesi Zekeriyâ Karahisariteke'de hüküm sürmüştür (Kofoğlu, 1997: 471; Çelik, 2011: 345). Teke Beyliği döneminde Finike, Hamidoğulları Beyliği'ne tâbii Menteşe sülâlesinden Şücuaddin Orhan Bey tarafından yönetilmiştir. Mübârizü'd-Din Mehmet Bey zamanında Finike, Kaş, Kalkanlı, Milli, Gömbe, Elmalı, İstanos ve Karahisar-ı Teke (Serik) ile Antalya ve Alanya arasındaki bölge Teke İli olarak adlandırılmaya başlamıştır (Durgun, 2017: 38).

Bölgenin Osmanlı hâkimiyetine girişi I. Bâyezîd zamanında gerçekleşmiştir. I. Bâyezîd Karamanoğlu üzerine yaptığı seferde, Hamidiline ait yerleri ve Antalya'yı alarak, Teke-ilini önce oğlu İsa'ya sonra Mustafa Çelebi'ye sancak olarak vermiştir. Antalya yönetimini ise ordu komutanlarından Firûz Bey'e bırakmıştır. 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra Teke-ili toprakları, Antalya ve Alanya hariç Karamanlı hâkimiyetine girmiştir. Ankara Savaşı'ndan sonra Osmanlıların hâkimiyetinin azaldığı Teke-ili, II. Murad tarafından kesin olarak Osmanlı'ya bağlanmıştır (Tekindağ, 1977: 69-70).

15.yüzyılın başlarında Anadolu Eyaleti'ne bağlanan Teke Sancağı'na, 16.yüzyıl başlarında sancak beyi olarak II. Bayezid'in oğlu Şehzade Korkut gönderilmiş ve 1511 yılına kadar da görevini sürdürmüştür (Armağan, 2011: 274). Kanûnî Sultan Süleyman'ın, 1522 yılında Rodos'un fethi ile Doğu Akdeniz'e hâkim olması üzerine, Doğu Akdeniz liman kentlerinden biri olan ve ayrıca doğu-batı güzergâhında yer alan Finike'nin de ticari faaliyetlerinde de bir artış görülmüştür (Güçlü, 2011: 420).

Teke Sancağında, 16.yüzyılın başlarında ağır tahriplere neden olacak ayaklanmalar başlamıştır. Bu ayaklanmaların ilki Şâh Kulu İsyanıdır. İsyan, Hasan Halife oğlu Şâh Kulu Baba Tekeli tarafından, oluşan otorite boşluğundan yararlanılarak, Türkmen Devleti kurulmak amacıyla çıkarılmıştır. Anadolu'nun genelinde yaşanan iktisadi sıkıntıların yansımaları Teke bölgesine de sıçramış ve zamanla bu sıkıntılar siyasi sorunlara dönüşmüştür. Türkmenlerin Şâh İsmail'e sempati duyması, Şâh İsmail'in de bu durumdan faydalanma isteği isyanları daha da alevlendirmiştir. Bu ayaklanma gerek Teke bölgesinde gerek Anadolu'da ağır tahriplere neden olmuş ve 50.000'e yakın kişinin ölümüyle sonuçlanmıştır. Ayaklanma hem Anadolu'nun hem

de Teke bölgesinin demografik ve iktisadi yapısını sarsmıştır (Tızlak, 2010: 155-159). Yine aynı yüzyılda Teke bölgesinde etkili olan bir diğer sosyal karışıklık ise “Suhte Ayaklanmaları” ve “Celâlî İsyânları”dır. Bu isyânların etkili olmasında, iktisadi darlık, vergi sisteminin bozulması ve idari sistemde yaşanan sıkıntılar gibi birçok faktör etkili olmuştur. “Suhte Ayaklanmaları” ve “Celâlî İsyânları” halkın mal, can ve ırz güvenliği yönünde ağır tahriplere neden olmuştur (Karaca, 1997: 39). 16.yüzyılda medreselerde öğrenci sayısı büyük bir artış göstermiş ancak sınırlı sayıda öğrenci yüksek medreselere girebiliyorken, geriye kalan büyük bir kısmı ise imâretlerde yığılıyordu. Bu nedenle zamanla suhte tıfesi olarak adlandırılan öğrenci grupları oluşmaya başlamış ve bu öğrenciler gruplar halinde köylere inerek halkın mal ve canlarına kast etme, alı koyma gibi eşkıyalıklar yaparak Anadolu ve Rumeli’de sosyal hayatı sarsan olaylara neden olmuşlardır (Zararsız, 2019: 63). Antalya ve çevresinde de suhteler, eşkıyalıklar yaparak yol kesme, köylere baskın yapma, kız kaçırma gibi birçok olaylara karışmışlardır (Karaca, 1997: 41-45). Celâlî İsyânların başladığı dönemde ise, Antalya ve civarında Şahgeldi ve Derviş Nazır isimli asiler bölgede eşkıyalık yaparak, karışıklıklar çıkarmışlardır. Suhtelerin ve Celâlîlerin neden olduğu karışıklık dönemi, Kuyucu Murat Paşa tarafından bastırılarak son

Doğu Akdeniz liman kentlerinden biri olan Finike’nin 16. Yüzyılda artan ticari faaliyetleri, ilerleyen dönemlerde de korsanların ilgisini çekmeye devam etmiştir. Güney Anadolu sahillerini hedef alan korsan saldırıları kimi zaman ticaret ve hacı gemilerine yönelik yağma baskınları, kimi zaman da kıyılara çıkarma harekâtı olarak gerçekleştiriliyordu. 17. Yüzyıldan itibaren gerçekleştirilen Tarikat Şövalyerleri’nin akınlarından Finike’de nasibini almış, ciddi can ve mal kayıpları yaşanmıştı. Kereste yüklü bir Osmanlı yelkenlisini batıran tarikat filosu, Finike Kalesi’ne saldırmaya karar vermişti. Zira kalenin az sayıda nöbetçi tarafından korunani orta yükseklikte sulara sahip, biri iç bölgeye diğeri ise kıyıya bakan iki kapıya sahip ve 10 adet top ile sadece 30 kadarının silah kullanabildiği 100 kadar vatandaşın yaşadığı küçük bir yapı olduğunu öğrenen filo, Kaptan Verde komutasında karaya çıkarma yaptı. Her iki kale kapısını havaya uçurarak kaleye giren Toskana birlikleri, ciddi anlamda direnç gösteren kale halkının yarısını ödürürken, büyük kısmı kadın ve çocuklardan oluşan, hatta aralarında ağanın eşi ve kızının da bulunduğu yaklaşık 40 kişi tutsak etmişti. Takviye olarak yetişen Osmanlı askerlerinin yetersiz kaldığı bu mücadelede tarikat gemileri aldığı ganimet ve eserlerle uzaklaşmayı başarmıştı. Finike’deki yağma ve tahribat o kadar büyük bir yıkıma sebep olmuştu ki saldırıdan üç yıl sonra bile Finike Kalesi’nin tamiri bitirilmemişti. Bu aynı zamanda Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu çalkantılı durum ve zafiyetin bir sonucuydu da (Acıpınar, 2017: 186, 195, 196).

17.yüzyılın ortalarına gelindiğinde, Finike'nin de idari birimlerinden birini oluşturduğu Teke ilinde Celâlî isyanlarının uzantılarının devam ettiği görülmektedir. Bunlardan biri de Körbey isyânı olarak bilinen Körbey lakaplı Antalya mutasarrıfı Mustafa Paşa'nın 1659 yılında başlatıldığı ve kendisini Antalya kalesine hapsettiği isyân hareketidir. Bu isyânı durdurmak üzere Anadolu Beylerbeyi Ali Paşa, Manisa sancak beyi Küçük Mehmet Paşa ve deniz üzerinden destek vermek için Kaptan-ı Derya Abdülkadîr Paşa görevlendirilmiştir. Şehir halkından heyet, şehrin topa tutulmadan hadisenin çözülmesi için Kaptan-ı Deryâ'dan ricada bulunmuş ve mezkûr heyet Körbeyi ikna ederek, Abdülkadîr Paşa'ya teslim etmiştir. Böylece isyân bastırılmış, Körbey ve avanesi de gemide boğdurularak öldürülmüştür (Tızlak, 2010: 160-161).

Evliya Çelebi, 17. yüzyılda Finike'yi şu cümlelerle tasvir etmektedir: “*Finike Kalesi, Teke Eyaleti'nden paşa hassıdır. Finike Subaşı, serdari, dizdari, 70 neferi ve gümrük emaneti olan, 150 akçe kadılıktır. Mısır İskelesi olan Finike, deniz kıyısında tehlikeli bir derbenttir. Çarşı içinde cami, hanı, hamamı ve dükkânları vardır. Şehrin üç tarafı baştanbaşa limon, turunç, bağ bahçedir*” (Evliya Çelebi, 2017: 300).

Finike, bölgenin önemli kentlerinden biri olan Elmalı şehrinin diğer bölgelere açılan kapısı konumundadır. Hem Elmalı'ya yapılan göçlerin (Yuva, Dirmil, Mümür, Isparta, Kaş gibi) hem de Elmalı'dan dışarıya yapılan göçlerin (Mısır, Kıbrıs, İstanbul gibi) Finike Limanı vasıtasıyla gerçekleştiği düşünülmektedir. 18.yüzyılda hâlâ “Mısır İskelesi” olarak adlandırılmaya devam eden Finike Limanı, zengin ormanlarından elde edilen kereste ihracatıyla dikkat çekmektedir. Elmalı'ya gönderilecek olan ticari mallar ve Elmalı'dan başka bölgelere gönderilecek olan tarım ve benzeri ürünler; buğday, kereste ve krom madenleri, Finike Limanı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir (Şenkul, 2018: 34). Yine bu yüzyılda yaşanan bir diğer önemli gelişme, Yörüklerin sancak genelinde halka yaptığı eziyetler ve bunun akabinde Kıbrıs'a sürgünleri olmuş ve sancakta sükûnet bu tedbirle sağlanmaya çalışılmıştır (Durgun, 2017: 40).

19.yüzyıla gelindiğinde Teke Sancağında yaşanan ve Finike bölgesini de yakından etkileyen bir diğer sosyal karışıklık ise, Tekeli Hacı Mehmet Ağa'nın oğlu İbrahim Bey'in başlattığı Tekelioğlu İsyânıdır. Tekelioğlu isyânı iktisadi, idari, siyasi ve benzeri sebeplere dayanarak belirli bir süreçte ortaya çıkmıştır. Tekelioğlu İbrahim ciddi hazırlıklar yaparak, kendisini Antalya kalesine kapatmış ve 26 Kasım 1812 tarihinde isyânı başlatmıştır. Hacı Ali komutasındaki Osmanlı ordusunun isyân karşısındaki başarısızlığı sonucunda Kaptan-ı Deryâ Hüsrev Paşa görevlendirilmiştir. Hüsrev Paşa isyân bastırmayı başarmış ve Tekelioğlu İbrahim idam edilmiştir. Tekelioğlu isyânı, devletin gerek otoritesinin zayıflamasına gerekse teşkilat ve donanım açısından içinde bulunduğu sıkıntılı durumu göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Ayrıca isyânın bedelini can, mal, mülk, ırz ve nâmus ile yerini yurdunu terk ederek başka diyârlara göç etmek zorunda kalan halk ödemek zorunda kalmıştır. Teke yöresinde yaşayan isyânın bastırılması ardından, bölgenin idari ve ekonomik anlamda kalkınması için çalışmalar başlatılmıştır. Finike’de halkın kalkınması için yapılan çalışmalarda ahâlinin, yöre ormanlarının bolluğuna binaen İstanbul’da bina ve gemi yapımında kullanılmak için kereste kesimine alıştırılması istenmiştir (Güçlü, 2007: 232; Tızlak, 2010: 161-163; Durgun, 2017: 41). İsyânlar sonrası bu defa bölgede, ahâliye zulmeden âyanlar, devlet memuru yolsuzlukları ve eşkıyalıklar ortaya çıkmış ve bunlar halkı zor duruma sokmuştur. Yaşadığı eziyetlerden dolayı zor durumda kalan Finike ahâlisi 1816 yılında içinde bulundukları idari sıkıntılardan dolayı, kazalarına nâib gönderilmesi talebinde bulunmuşlardır (Durgun, 2017: 41).

19.yüzyılda Osmanlı şehirlerine yabancı ilgisinin arttığı bir dönem olması açısından da dikkat çekicidir. Bu kapsamda izlenimlerini aktaran birçok arkeolog ve seyyah Finike’yi de ziyaret etmiştir. Seyyahların dikkatlerini çeken unsurlar; zengin ormanlar, verimli akarsular, Türkmenlerin kara çadırları ile konar-göçer yaşam tarzının yanı sıra çok sayıdaki Çingenenin varlığı olmuştur. Önceki yüzyıllarda olduğu gibi bu çağda da yörenin başlıca ihracat unsuru kereste ve tahıldır. Ayrıca halkın büyük kısmı iç kesimlerde yaşamakta olup Rum ahali, tüccar ve gemicilerin çoğu da sahil kesiminde bulunmaktadır (Davis, 2006: 272; Spratt-Forbes, 2008: 146-183; Texier, 2010: 472).

3.Temettuat Sayımları Öncesi Osmanlı Vergi Sistemi

Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan itibaren gelir kaynaklarının temelinde vergiler bulunmaktadır. Devlet yeni fethettiği bölgelerin nüfus ve idari yapısına göre vergi sistemi oluşturmuştur. Osmanlı Devleti genişlemesine bağlı olarak fethettiği bölgelerde idari taksimi sağladıktan sonra tek bir vergi düzeni kurmamış, bölgenin coğrafi şartı, ırkî, kültürel özellikleri ile beraber sosyal-ekonomik yapısını da dikkate alarak ayrı ayrı düzenlemeler yapmıştır (Ünal, 1997: 134).

Ekonomisi tarıma dayanan Osmanlı Devleti, kuruluşundan 17. Yüzyılın sonuna kadar, vergi tahsîli ve kontrolü için Tımar sistemini uygulamıştır. Tımar sistemi, Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan 1600 yılına kadar mîrî arazi sisteminin işleyişinde, köylü çiftçilerin statüleri ve ödeyecekleri vergileri belirlemesinde ve tarımsal ekonominin yönetiminde belirleyici faktör olmuştur (İnalçık, 2012: 168). Ancak 16. yüzyıldan sonra fetihlerin ve merkezi yönetimin zayıflaması, Avrupa’nın ekonomi ve savaş araç-gereçleri alanında ilerleme kaydetmesi gibi nedenlerden dolayı Tımar sistemi bozulmuş ve artık bu sistem ihtiyaçlara cevap vermemeye başla-

miştir. Tımar sisteminin bozulması, artan masraflar ve nakit paraya olan ihtiyacın artması sonucu Mukataa sistemine ağırlık verilmiştir. Bu çerçevede devlet hazinesine doğrudan aktarılan gelir kaynaklarının ihaleye çıkarılarak satışa sunulmasına *İltizam*, belirli bir yıllık kira karşılığında alan kişiye de *mültezim* denir. Bu işleyişin genel adına da Mukataa adı verilmiştir. 15.yüzyılda ilk uygulamaları görülen İltizam sistemi, 16.yüzyıl başlarında hızlı bir gelişme eğilimi göstermiş, artan masraflar ve nakit ihtiyacı sonucu 17.yüzyılda yaygınlaşmaya başlamıştır (Genç, 2000: 154).

İltizam usulünde mukataanın işletme hakkı, genellikle üç yıllık süre içinde satışa çıkarılır, en yüksek miktarı veren mültezim kabul edilirdi. İltizam bedelinin bir kısmı *muaccele* denilerek peşin olarak ödenmesi sağlanır, geriye kalan kısmı ise kefil gösterilip, taksitlere bölünerek tahsil edilirdi. Mültezimin elde edeceği kâr, iltizamın üstünde olması gerektiğinden ötürü, bu isteği karşılamak ve daha fazla kâr elde etmek amacına kapılan mültezimler, halktan daha fazla vergi alma yoluna gitmişlerdir (Kütükoğlu, 2018: 299). Mültezimlerin halk üzerinde baskı ve şiddetinin artması sonucu, bu sistemin devlete de yarar sağlamadığı göz önünde tutularak, 3 Kasım 1839 Tanzimat Fermanından sonra, iltizam usulü kaldırılmıştır (Çadırcı, 2013: 208).

Tanzimat Fermanı ile birçok alanda reformlar yapılmıştır. Yapılan düzenlemelerin başında, devletin en önemli sorunlarından birini teşkil eden maliye alanı gelmekteydi. Tanzimat döneminde Osmanlı bürokratları, devletin hem idari hem de toprak bütünlüğünün sağlanması ve buna bağlı olarak da merkezi otoritesinin güçlenmesinin başlıca şartı olarak mali meselelerin halledilmesi gerektiği kanısındaydı. (Akyıldız, 2011: 3-4; Güran, 2011: 79). Ayrıca devlet hem tüm camatlarla eşitlikçi bir anlayışla yaklaştığını göstermek için hemde reyasında meydana gelen mali hoşnutsuzluğu gidermek için özellikle mali alana eğiliyordu. Zira devletin hazinesinin içinde bulunduğu durumda pek içler açıcı değildi. Dolayısıyla herhalükarda mali alanda düzenleme bir zaruret halini almıştır.

Osmanlı Devleti'nde vergileme anlayışı şer'i ve örfî vergilere dayanmaktadır. Şer'i vergiler arasında zekât, öşür, haraç ve cizye yer alırken, örfî vergiler gelenek ve göreneklere göre alınan vergilerden oluşmaktaydı. Tanzimat sonrası, maliye alanındaki yeniliklerin akabinde, çok çeşitli oranlarda farklı isimlerle alınan vergiler kaldırılarak, sadece “tekalif-i şer'iyye” adı altında, zirai ürünlerden onda bir oranında “öşür”, küçükbaş hayvanlardan “ağnam resmi” ve gayrimüslimlerden “cizye” alınması kuralı getirilmiştir. Böylece vergi çeşitliliği en aza indirilerek, herkesin ticaret ve kazancına göre vergi alma düzenine geçilmesi hedeflenmiştir (Kızıllan, 2008: 59).

Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile mali alanda yapılan düzenlemelerdeki amaç, halk üzerinde artan vergi dengesizliğini ve haksızlığını gidermek, vergi verecek ahâliyi tespit etmek, ağır vergi yükümlülüğünü azaltmak ve devletin gelir-gider dengesini yeniden düzenlemektir (Serin, 1998: 717). Bu amaçla 1840 yılında *muhasıllar* ve *muhasıllık meclisleri* kuruldu. Muhasıllık Nezareti'ne gönderilen talimatname ile her yerde ahalinin isim, şöhret, emlak ve arazileri ile hayvanlarının miktarı; tüccar ve esnafın yıllık gelirlerinin kaydedildiği defter tutulması talimatı verildi (Kütükoğlu, 1995: 395). Devlet maliye alanında yapılan ıslahatlarla, merkezden geniş yetkilerle donatılan muhasıllar aracılığıyla vergi tahsil işlerini âyanların ve valilerin kontrolünden alarak, suistimallere son vermek amacı gütmekteydi (İnalçık, 2019: 175). Bu amaçla 1840 yılında nüfus ve temettuat olmak üzere iki ayrı yazım planlanmış ve uygulanmıştır (Yükçü vd., 2013: 171-172).

3.1. Temettuat Defterleri

Temettu kelimesi Arapça kökenli bir kelime olup “kâr etme, fayda görme” anlamlarına gelmektedir. Bu ifadeden hareketle temettu vergisi ise “herkesin kazancına göre devlete verdiği vergi” şeklinde tanımlamak mümkündür (Serin, 1998: 717). Temettuat vergisi ile amaç, ahalinin gelir düzeyine göre vergi tahsil etmek ve düzenli olarak devlet hazinesine gelir gelmesini sağlamaktır.

Temettuatın ilk uygulaması 1838 yılında II. Mahmut döneminin son yılında yapılan mal/mülk sayımıyla rastlanır. 7 Ağustos 1838 tarihli Teşebbüsât-ı adliye kararları ile anılmış olan bu uygulama, Tahrir-i emlak ve nüfus ile vergi tayini adıyla Hüdavendigar(Bursa) Gelibolu sancakları pilot bölge seçilerek uygulamaya konulmuştur. Fakat uygulamada oluşan aksaklıklar nedeniyle beş ay sonraya ertelenmiştir (Efe, 2016: 25-29).

Tanzimat sonrası ilk temettu uygulaması 19 Zilkade 1255 (24 Ocak 1840) tarihli talimatname ile “ahâlden herkesin emlak ve arazi ve hayvanâtına ve esnâf ve tüccâr” yıllık gelirlerine göre vergi alınması Muhassıllar Nezaretine bildirilmiştir (Sayın, 1999: 442). Tahrir-i emlak ve nüfus ile vergi tayini adıyla toplanan 1840 tarihli temettuat kayıtları, Anadolu, Rumeli ve Adalarda kurulan 137 muhasıllık idaresinin her köyü ve her mahallesinde uygulanmıştır (Efe, 2016: 28).

Yazım süresinde muhasıllara kâtip, defter nazırı, meclis üyeleri ve kadıların yardım etmesi belirtilmiş, gayrimüslim ahalinin yaşadığı yerlerde ise yetkili din adamı ve kocabaşlardan iki kişi görevlendirilmiştir. Böylece yolsuzluğu engellemek, vergi gelirlerinin düzene sokulması ve kayıtların düzenli olarak tutulması amaçlanmıştır (Serin, 1998: 718; Adıyake, 2000:

770). Muhassıllık idaresinin işleyişindeki sorunlar, adil toplanamaması, yolsuzluklar ve uygunsuzluklardan ötürü 1840-42 sayım süreci istenildiği gibi gitmemiş, verginin toplanması sekteye uğramıştır (Öztürk, 2003: 289).

1840/41 tarihli temettuat tahririnden sonra Tanzimat döneminin son temettuat tahriri 1845 yılında yapılmıştır. Emlâk ve arazi ve hayvanat ve temettuat sayımları adı altında toplanan bu vergiyi 1840 (1256) sayımından ayıran en önemli özelliklerden biri kişinin sahip olduğu menkul ve gayri menkul malların 1844 (1260) gerçek yılı ile 1845 (1261) tahmini geliri vermesidir. Bu temettuatı 1840 yılından ayıran diğer bir özellik ise 1844/45 sayımında, taşra idaresinin en üst mülki/mali amirleri (vali defterdar, kaymakam) kaza ve sancak meclisleri, her sayım bölgesinin imam, muhtar, kocabaş, papaz, ziraat müdür ve vekili ve çok sayıda kâtip görevlendirilmesidir (Efe, 2016: 27-28). 1844/45 yılı temettuat defterinde öşür, vergi-yi mahsusa ve resm-i ağnam kaydının yanı sıra sonuna “mecmû’nda bir senede temettu” şeklinde yazılarak hane reisinin kazançları kaydedilmiştir. Ayrıca devlet üst düzey ricalinin bu kayıtlarda bizzat bulunması da göstermektedir ki, devlet bu uygulamaları önemsemekte ve hassas davranmaktadır.

Tanzimat sonrası maliye, idari ve askeri yenilikler, devletin her yerinde aynı anda uygulanması dönemin şartları düşünüldüğünde pek de mümkün değildi. Dolayısıyla devlet, öncelikle hükümetin kesin denetiminde olan Edirne, Bursa, Ankara, Aydın, İzmir, Konya ve Sivas eyaletlerinde mal-mülk sayımı yaptırarak uygulamaya geçiş yapmıştır (Çadırcı, 2019: 199).

Tanzimat’ın ilanından sonra da bazı muhassılların, kaza müdürlerinin ve devlet adamlarının tayin oldukları yerlerde gelenekten kopmadığı yine halktan fazla vergi alma veya rüşvet alma gibi olaylara karıştığı görülmektedir. Özellikle 1840/41 yılında rüşvet olaylarında muhassılların çokluğu dikkat çekicidir (İnalcık, 2019: 178). 1840/41 yılından farklı olarak, 1842 yılı defterdarlık kurularak, maliye işleri defterdara verilmiştir. Eyalet sayısında değişiklikler yapılarak yeni eyalet sistemine geçilmiştir. Bu süreçte valilerin yerleri değiştirilerek, yeni yönetim biçimi uygulanmaya çalışılmıştır. Fakat Tanzimat’a karşı çeşitli dirençler baş göstermiş ve reformlara direnmeler, halkı kışkırtarak isyan çıkmasına neden olan, yurtluk ve ocaklık yöntemiyle toprak tasarruf eden nüfuzlu kişilerden gelmiştir (Çadırcı, 2019: 201-203). Direncin onlardan gelmesinin başlıca nedeni, nüfuzlu kişilerin bu sistemle beraber kazanç kaynakları kısıtlanıyor olması ve ödeyecekleri vergi miktarının da artıyor olmasıydı. Bu yüzden âyan ve ağalar yeniliklere karşı muhalif tutum sergilemişlerdir (İnalcık, 2019: 188).

Reformun uygulamaya konulmasının ardından halkın gelirlerinin iki misli gösterilmesi, rüşvet ve yolsuzluğun önüne geçilememesi, imtiyazlı sınıfların reforma karşı olmaları, ayrıca

halkı kışkırtmaları, imparatorluğun içinde karışıklıklara neden olmuştur. Tanzimat sonrası Anadolu'da; Cizre, Van, Erzurum, Diyarbakır ve Trabzon civarlarında, Balkanlarda; Niş ve Vidin bölgelerinde direnme ve ayaklanmalar baş göstermiştir. Reformların uygulanmaya konulmasının ardından, Tanzimat yenilikleri bazı yerlerde sancılı geçmiş, bazı yerlerde ise istenilen sonucu vermemiştir. Fakat Tanzimat'ın ilanından sonra on yıllık süreçte, uygulanmanın bütün Türkiye'de yapılmasına yetmiştir (İnalçık, 2019: 171-195; Çadircı, 2019: 202-207).

3.2. Temettuat Defterlerinin Kapsamı ve Önemi

Osmanlı Devleti'nin sosyo-ekonomik ve demografik tarihi açısından önemli bilgiler içeren Temettuat defterleri, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi'nde bulunmaktadır. 1988 yılına kadar Maliyeden Müdevver ve Kepeci tasniflerinde de rastlanan bu defterler 1988 yılında tasnif edilerek, dokuz katalog içinde 17.747 defter 'ML.VRD. TMT.d' koduyla araştırmalara açılmıştır (Kütükoğlu, 1995: 395). Defterlerin çoğu 1844/45 (1260/61) sayımı kapsamındadır. Bununla beraber çok az da olsa 1840 (1256) tarihli defterlere de rastlanılmaktadır (Öztürk, 2003: 292).

Genelde hane ve sıra sayısı belirtilen temettuat defterlerine, muhtar ve imam gibi bölge ileri gelenleri ile başlanılmaktadır. Bu zengin defter serisinde hane resilerinin ismi, şöhret, lakap, unvan, etnik köken ve meslekleri de kayıt altına alınmıştır (Kütükoğlu, 1995: 398-401).

Temettuat defterleri sayesinde önemli bilgiler elde edilen alanlardan biri de tarım faaliyetleridir. Kayıtlardan zezru tarla, icara verilen tarla ve elde edilen hasılat hakkında bilgiler elde etmek mümkündür. Pamuk, tütün, buğday, pirinç, darı ve bağ gibi topraktan alınan ürünler belirtilmekle beraber dut, limon, meyve ve üzüm ağaçları da adet olarak kayıt altına alınmaktadır (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 17723).

Tarım ve hayvancılık Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu iktisadi hayat açısından önem arz etmektedir ve bu hassasiyet temettuat kayıtlarında da görülmektedir. Zira tbaanın elindeki hayvanlar titizlikle sayılmıştır. Koyun, keçi gibi küçükbaş, inek, dana, öküz gibi büyükbaş ve bargir (at), kısarak (dişi at), merkep gibi yük-binek hayvanları kayıt altına alınmıştır. Kayıtlarda arı kovanı ve diğer hayvansal değerler de ayrıca yazılmıştır (Adıyeke, 2000: 780). 1840 temettuat defterinde salyane, temettu, hayvanat ve emlak vergileri ve kazançlarına ulaşmakta, 1844/45 tarihli temettuat defterinde ise öşür, vergi-yi mahsusa ve resm-i ağnam gibi vergi kayıtlarına erişilmektedir (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723).

Kısacası yukarıda anlatıldığı üzere temettuat defterleri, 19.yüzyılda Osmanlı Devleti'nin sosyo-ekonomik ve demografik yapısı hakkında zengin bilgiler içermektedir. Bir takım hatalar ve yanlışlıklar içermesine rağmen temettuat defterleri, bölge tarihi çalışanların çalışmalarına ciddi katkılar sunabilecek niteliktedir.

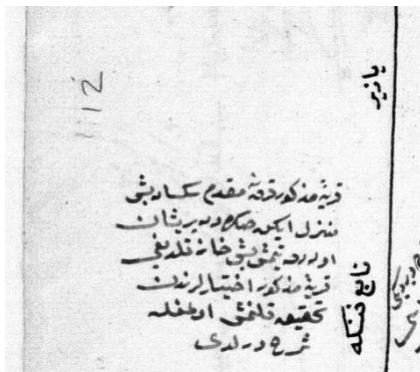
4. Finike Temettuat Defterleri

Konya Eyaleti Teke Sancağına bağlı olan Finike kazasının h.1256(1840) ve h.1260(1844/1845) yıllarına ait temettuat defterleri bulunmaktadır. Bu çalışmanın ana kaynağını teşkil eden 1840 ve 1844/45 yılı temettuat defterleri incelenerek, Finike kazasının sosyo-ekonomik ve demografik yapısı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda iki tarihli temettuat defterleri karşılaştırılarak, ikisi arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

4.1. 1840 Tarihli Finike Temettuat Defterleri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi'nde ML.VRD.TMT.d koduyla ve 10024 sıra numarası ile kayıtlı olan 1840 tarihli temettuat defterinde 18 köy 2 çiftlik kayıt altına alınmıştır. 1840 tarihli temettuat defteri 10024 koduyla karyeler ve mahalleler başlığı altında yer almaktadır. Defter toplam 56 sayfadan oluşmakta olup, ilk sayfası boştur. Defter sayfa ortalarında bir çizgi ile ikiye ayrılmış ve her iki tarafa da sayfa numaraları verilmiştir. Defterde yazı çeşidi olarak rika hattı kullanılmıştır. Defterde salgın hastalıklara bağlantılı olarak 8 köyün azalan hane sayıları ile ilgili açıklamalar da bulunmaktadır. Örneğin 1840 yılı temettuat defterinde Ernez köyünün isminin üstünde sol çapraz köşede, *Karye-i mezkur kırk sene mukaddem 60 hane olub sonradan hastalığa binaen perişan olarak 53 hane kalmış idiği ihtiyarlardan tahkik kılınmış olmağla serh verildi* şeklinde açıklama bulunmaktadır (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024).

Görsel 1: 1840Yılı Temettuat Defterinde Salgın İle İlgili Açıklama Yozgat Köyü Örneği

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024).

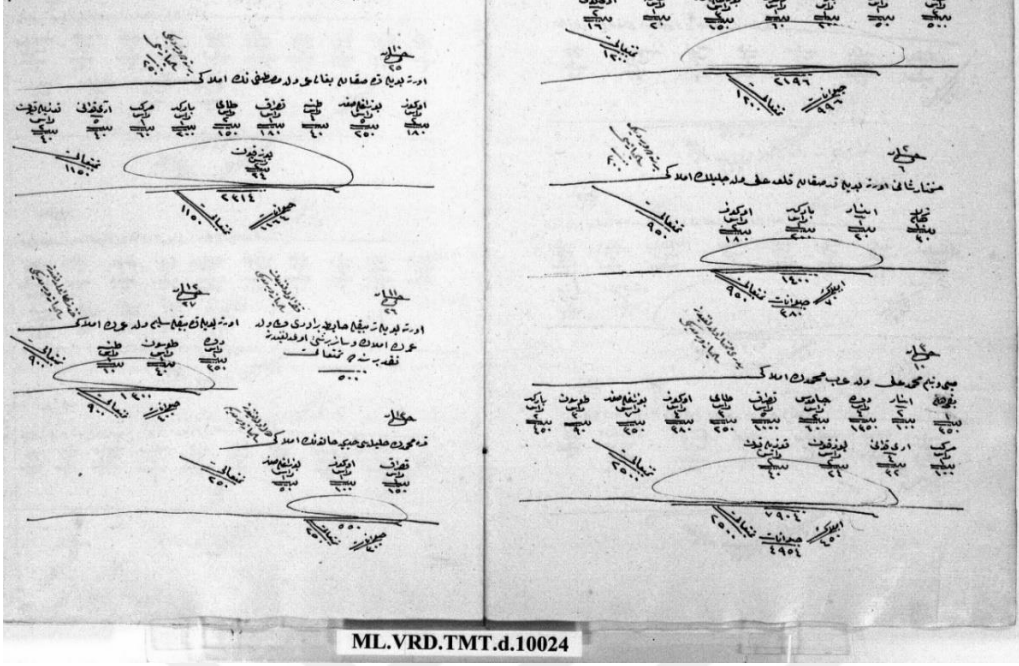
1840 yılında kayıt altına alınan Köyler Ernez, Yozgat, Yazır, İncirağacı, Has, Salurboğazı çiftliği, Bağyakası, Çavdır, Hallaç, Gagaz, Arif, Hacıveliler, Alacadağ, Alasın, Yalnız, Örtetikiz, Adrasan, Sarıcasu çiftliği, Torunlar ve Yenice köyleridir.

Defter, hane ve sıra numarası verilerek oluşturulmuştur. Hane numarası ile hane sayısı belirtilirken sıra numarası ile de erkek sayısı belirtilmektedir. Böylece bölgenin demografik yapısı hakkında verilere ulaşılabilir. Hane numarası ve sırası belirtildikten sonra hane reisinin eşkâli verilmiştir. Örneğin Ernez Köyü'nde ilk kayıt altına alınan şahıs *Orta boylu kumral sakallı aza-yı meclisden Süleyman veledi Hacı Ömer emlakı* şeklinde tarif edilmiştir. Sol üst köşesinde de *muhtar olduğundan ötürü salyane vermediği* belirtilmektedir (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024). Şahısların eşkâlleri dışında lakapları ve unvanlarına da rastlanılmaktadır. Kayıt tutulmaya başlandığında genellikle ilk sıralara muhtar, imam ve köyün ileri gelenleri yazılmıştır.

Hane sahibinin eşkâli belirtildikten sonra altına mal, emlak ve hayvanat yazılmıştır. Tarla dönüm ve kıymetleri yazılmış, ne ekildiği ayrıntılı belirtilmemiştir. Ambar ve değirmenler, yıllık gelirleri ile yazılarak kayıt altına alınmıştır. Hayvanlar ise ekili alanlara oranla daha ayrıntılı ele alınmıştır. Hayvanlar cinsi ile beraber miktarı tek tek kaydedilmiştir. 1840 tarihli temettuat kayıtlarında, hayvanların kimi zaman kıymetlerinin kaydedildiği görülmektedir. Arıkovanı ise kovan sayısı belirtilerek kıymeti ile beraber yazılmıştır.

1840 tarihli temettuat defterinin sol üst köşesinde, senelik vergileri olan salyane vergisi kaydedilmiştir. Fakat kimi zaman muhtar, imam, mektep hocası, hatip, talebe, dul, yetim, sabi, asker, fukara ve hizmetkârların bu vergiden muaf tutulduğu görülmektedir. Bu da vergi alanlarla vergiden muaf tutanların ayrımının yapılabilmesine yardımcı olmaktadır.

Görsel 2: 1840 Yılı Temettuat Defterinde Salyane Vermeyenlerin Örneği

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

4.2. 1844/1845 Tarihli Finike Temettuat Defteri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi'nde ML.VRD.TMT.d kodu ile 10020, 10021, 10022, 10023, 10025, 10026, 10027, 10028, 10029, 10030, 10031, 10032, 10033, 10034, 10035, 10036, 10037, 10038, 10039, 10040, 10041, 17723 sıra numaralarıyla kayıtlı olan her biri ayrı köye ait olan defterler 1844/1845 yılı tarihlidir. 1844/1845 yılına ait Finike temettuat defterinin toplamı 199 sayfadan oluşmakta olup 21 sayfası boştur, boş olan sayfalarda köy isimleri yazılmıştır. 1840 yılı tarihli defterde bütün kayıtlar bir defterde toplanmıştır. Fakat 1844/1845 yılı defterinde ise köy köy yazılarak ayrı kayıt tutulmuştur. 1844/45 yılı temettuat defterinde köy halkından tahsil edilen vergi kayıtları, vergi-yi mahsusa, öşür ve resm-i ağnam olarak sol üst köşede belirtilmiştir.

Finike kazasının merkezi mahallesi hakkında herhangi bir kayıt mevcut değildir. 1840 tarihli temettuat sayımında 18 köy 2 çiftlik varken 1844/1845 tarihli temettuat kayıtlarında bu sayı artarak 19 köy 3 çiftliğe yükselmiştir. 10040 kodlu Pınarbaşı çiftliği ve 17723 kodlu İslam? köyü deftere sonradan dâhil edilmiştir.

Her bir defter, hane ve sıra numarası düzenine göre tutulmuştur. Hane ve sıra numaraları genellikle aynıdır. Hane reislerinin isimleri teker teker yazılmış ve ekseri lakapları bazen de meslekleri isimlerinin önünde belirtilmiştir. Köy kayıtlarına başlangıçta muhtar-ı evvel, muh-

tar-ı sani, imam, hoca, ağa gibi unvanlara sahip kişiler yani köyün ileri gelenleri yazılarak başlanılmıştır. Hane reisinin mesleği, isimlerinin üzerine çapraz şekilde yazılarak belirtilmiştir. Hane reisinin isimlerinin altında, genellikle mezru tarla, müstecir tarla veya icara verilen tarla hasılatı ile beraber kaydedilmiştir. Ardından hane sahibinin sahip olduğu her türlü hayvan, isminin altında (elde ettiği gelirle beraber) yazılmıştır.

1840 yılı temettuat defterinde tarım alanlarının ve hayvanların kıymetleri belirtilmiştir. 1844/45 yılı temettuat defterinde ise tarım alanın dönümü ile 1844 ve tahmini 1845 yılı hasılatları yazılmıştır. Ayrıca hayvanların kıymetleri belirtilmeyip, hane sahibinin mevcut hayvan sayısı ile sağmal hayvanlardan elde edilen gelir kaydedilmiştir. 1840 yılında kaydedilen taşınmazlar sadece anbar ve değirmen olup, 1844/45 yılında ise sadece değirmenler kayda geçmiştir.

1840 ve 1844/45 tarihli Finike temettuat defterlerinin şekil bakımından bazı özellikleri farklıdır. 1840 yılı temettuat defterinde bütün kayıtlar bir defterde toplanmıştır. Fakat 1844/45 tarihli temettuat defterinde kayıtlar, köy köy yazılarak ayrı kayıt tutulmuştur. 1840 tarihli temettuat defterinde “emlâk, hayvanât, temettu” şeklinde kayıtların altında ayrı yer verilmişken, 1844/45 tarihli temettuat defterinde “vergi-yi mahsusa, aşar ve resm-i ağnam” olarak sol üst köşede belirtilmiştir. Ayrıca “bir senede temettu ya da mecmû’unda bir senede temettu” şeklinde kazançları da yazılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

19.YÜZYILIN İLK YARISINDA FİNİKE’NİN İDARİ, SOSYAL VE DEMOGRAFİK YAPISI

1.1. Finike Kazasının İdari Durumu

Günümüzde Antalya’ya bağlı ilçe olan Finike, Osmanlı döneminde de aynı isimle varlığını sürdürmüştür. Finike kazası bulunduğu konumu itibariyle birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Verimli toprakları, zengin akarsuları ve liman şehri olması nedeniyle önemini tarih boyunca koruyan Finike, aynı zamanda Mısır İskelesi olarak da adlandırılmaktaydı.

Teke ili, Osmanlı Devleti’nin eline geçtikten sonra Anadolu Beylerbeyliği’ne bağlandı. Şehzade sancaklarından biri olan Teke Sancağı, 16. yüzyılda Antalya, Elmalı, Kalkanlı, Karahisariteke, Kaş adlı beş kazadan oluşmaktaydı. 16.yüzyılın sonlarına doğru Kızılkaya, Finike, Germeği kaza statüsüne getirilerek kaza sayısı sekize çıkmıştır (Çelik, 2011: 345).

Bölgede 17. ve 18.yüzyılda herhangi bir idari değişikliğe rastlanmamaktadır. Finike’yi ziyaret eden Evliya Çelebi, Finike’nin Kethüdayeri, naibi ve müftüsünün Elmalı şehrinden olduğunu belirtmiştir (Evliya Çelebi, 2017; 300). Tanzimat’ın ilanından sonra yapılan idari düzenlemede Teke Sancağı, 1847 yılında Karaman Eyaleti’ne bağlanmıştır. 1864 yılında yapılan Vilayet Nizamnamesi ile de Konya Vilayetine dâhil edilmiştir (Güçlü, 1998: 289). Teke Sancağına bağlı ayrı bir kaza olan Finike, Vilayet Nizamnamesi ile Elmalı kazasına bağlı nahiye statüsüne getirilmiştir. Finike’nin zabıt işleri, diğer nahiyelerle birlikte ortak devam etmiştir (Durgun, 2017: 42).

Gümrük idaresine sahip olan ve Elmalı yöresinin ticaret kapılarından biri olan Finike’nin 1899 yılında kaza merkezi olarak kabul edilmesi, müdüriyetinin de Elmalı’ya nakledilmesi gündeme gelmiş fakat 1914 yılındaki düzenlemeye kadar bir değişiklik olmamıştır (Durgun, 2018: 78). Teke Sancağı 1914 yılında müstakil mutasarrıflık haline geldiğinde, yeni üç kaza Manavgat, Finike, Korkuteli kaza statüsüne yükselmiş, ayrıca sekiz yeni nahiye eklenmiştir. Cumhuriyet döneminde ise, 1924 yılındaki düzenleme ile Teke Sancağı, Antalya Vilayeti adını almıştır (Güçlü, 1998: 290-291).

1914 yılında yapılan düzenleme ile Finike’nin sınırları değişerek köy sayısının arttığı, merkez nahiye ile birlikte üç nahiyeye taksim edildiği görülmektedir. Reşadiye ismiyle anılan merkez nahiyeye; Hallaç, Demirciler Ma’a Bağyaka, İncirağacı, Alacadağ, Yalnız, Hasköy,

Yazır, Arif, Çavdır ve Alasın köyleri bağlanmıştır. Kal'a nahiyesine; Eynihal, Kal'a ma'a Üç-yağız, Tırmısın, Kapaklı, Gürses, Tavaslar (Davazlar), Koca Demre, Kum, Beymelek, Matırlı, Köşkerler, Muskar, Çağman, Karadağ, Dirgenler ve Dağbağ köyleri dâhil edilmiştir. Kumluca Nahiyesine; Kumluca (Sarıkavak), Adrasan (Çavuşköy), Belen, Yazır, Çıralı (Ulupınar), Yeniceköy (Mavikent), Hacıveliler, Savrın (Güzören), Sarıcasu, Örtেকiz, Salurboğazı, Gerçen (Erentepe), Çayıçi ve Gagaz Kavakdibi (Beykonak) köyleri bağlanmıştır (Durgun, 2018: 82). Antalya'nın 1936 yılında 10 kazasından biri olan Finike'nin, Kumluca ve Kuzca isimlerinde iki nahiyesi olduğu anlaşılmaktadır (Çelik, 2011: 345).

Tablo 1: Temettuat Defterinde Geçen Köylerin Günümüzdeki İsimleri ve Bulunduğu İlçeler

Köyler	Günümüzdeki Adı	Bağlı Olduğu İlçe
İncirağacı	Sahilkent	Finike
Çavdır ¹		Finike
Salurboğazı	Salurboğazı	Kumluca
Hallaç	Yeşilyurt	Finike
Has	Hasyurt	Finike
Adrasan	Çavuşköy	Kumluca
Yalnız	Yalnız	Finike
Hacıveliler	Hacıveliler	Kumluca
Bağyaka		Finike
Alacadağ	Alacadağ	Finike
Alasın	Gökçeyaka	Finike
Arif	Arif	Finike
Sarıcasu	Sarıcasu	Kumluca
Yenice	Mavikent	Kumluca
Gagaz	Beykonak	Kumluca
Örtেকiz	Yenikışla	Kumluca
Yozgat	Doğantaş	Kaş
Ernez	Günçalı	Finike
Torunlar		Finike
Yazır	Yazırköy	Finike

¹ 1956 yılında Çavdır ve Bağyaka köyleri birleştirilerek Turunçova ismiyle belediye teşkil edilmiştir. (BCA. 30-11-1-0, 257-15-18)

Pınarbaşı		
İslam		

Kaynak: (Durgun, 2018: 73-82; Çobanoğlu, 2011: 286-388)

1.2. Köylerin Hane Sayıları

Finike kazasına ait 1840 ve 1844/45 yılı temettuat defterlerindeki verilerden yola çıkılarak kazanın hane sayısı ve nüfusu hakkında bilgiler öğrenilmektedir. 1840 yılı temettuat defterine kayıtlı 18 köy ve 2 çiftlikteki hane sayısı, ciddi can kayıplarına sebep olan salgın hastalık sonrasında 823 olarak tespit edilmiştir.

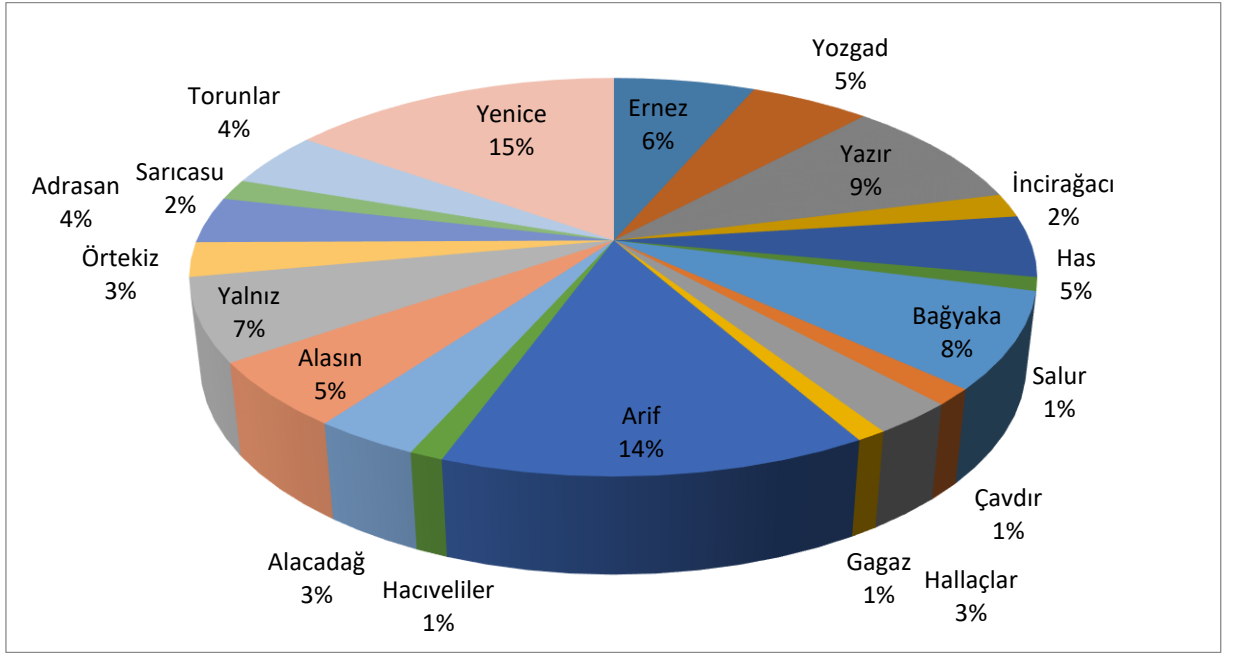
Tablo 2: 1840 Yılında Finike Kazasındaki Köylerin Hane Sayısı

Köyler	Hane Sayısı	Köyler	Hane Sayısı
İncirağacı	16	Çavdır	11
Salurboğazı	9	Hallaç	22
Has	41	Adrasan	31
Yalnız	55	Hacıveliler	9
Bağyaka	64	Alacadağ	28
Alasın	44	Arif	113
Sarıcasu	14	Yenice	125
Gagaz	8	Örtekiz	23
Yozgat	45	Ernez	53
Torunlar	37	Yazır	75
		Toplam	823

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

Yukarıdaki tablo incelendiğinde 1840 yılında Finike kazasında en fazla hane, Yenice köyünde bulunmaktadır. Bu sırayı Arif, Yazır ve Bağyaka köyleri takip etmektedir. En az hane, Gagaz, Salurboğazı çiftliği, Hacıveliler ve Çavdır köylerinde yer almaktadır.

Grafik 1: 1840 Yılı Temettuat Verilerine Göre Köylerin Hane Sayısının Yüzdelik Dilimi

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

Köylerin hane sayılarının yüzdelik dilimine bakıldığında, *Murtana nam Yenice köyü* %15 'lik dilime sahiptir². Arif %14, Yazır %9 ve Bağyaka %8'lik bir paya sahiptir. Çavdır, Salurboğazı çiftliği, Gagaz ve Haciveliler köyü %1'lik kısmı oluşturmaktadır.

Tablo 3: 1844/45 Yılında Finike Kazasındaki Köylerin Hane Sayısı

Köyler	Hane Sayısı	Köyler	Hane Sayısı
İncirağacı	35	Çavdır	14
Salurboğazı	25	Hallaç	23
Has	55	Adrasan	26
Yalnız	56	Haciveliler	19
Bağyaka	86	Alacadağ	34
Alasın	41	Arif	123
Sarıcasu	18	Yenice	31
Gagaz	8	Örtekiz	27
Yozgat	42	Ernez	52
Torunlar	118	Pınarbaşı	7

² Murtana nam Yenice karyesi sonradan iskân olarak 125 haneden oluşmaktadır. (BOA, ML.VRD.TMT.d, 10024)

Yazır	12	İslam?	88
		Toplam	940

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

1844/45 yılı temettuat sayımlarına gelindiğinde Finike kazasının 19 köy ve 3 çiftliğinde toplam 940 hane bulunmaktadır. Pınarbaşı çiftliği ve İslam? karyesi sonradan eklenen yerleşim birimleridir. İslam karyesi BOA, ML.VRD.TMT.d.,17723 (15-H-1261) nolu defterde, “Finike? (İslam)” olarak kaydedilmiştir. Defterde kayıtlı 88 hane bulunmaktadır. Defterin ilk üç hanesi ve isminin yazılı olduğu kısım kayıptır. Bu yüzden ismi hakkında bir fikre sahip değiliz. Finike? (İslam) olarak kaydının, Müslüman nüfusa ait bir yerleşim olduğu düşünülmektedir.

Konya Vilayet Salnamesi’nde ve 99 nolu Antalya Şer’iyye sicilinde, Finike’ye ait köylerde İslam köyü bulunmamaktadır. İslam? köyünün Finike’ye ait olup olmadığı kesin değildir. İslam? köyü, arşiv kayıtlarında Finike temettuat defterleri içinde yer aldığından, çalışmaya dâhil edilerek ismi İslam? olarak yazılmıştır (Konya Vilayet Salnamesi, 1289, Def’a 5, Def’a 6; Aya, 2019: 16). Konya Vilayet Salnamesine sonradan eklenen 88 hanelik bir köy mevcut değildir. Salnameye sonradan eklenen 35 haneli 89 nüfuslu Hacıköyü ismine rastlanılmaktadır (Güçlü, 2007: 235). İslam? köyünün, Hacıköyü olması ihtimali üzerinde de durulmaktadır.

1840 yılı ile 1844/45 yılı hane sayısı verileri karşılaştırıldığında; Yenice köyü, 1840 yılında Finike kazasının 125 hane ile %15’ni oluşturmaktayken 1844/45 yılında 31 hane ile %3’ünü oluşturmaktadır. Köyün hane sayısı beş yıl arayla 125’ten 31’e düşmüştür. Murtana Aşireti konargöçer bir yaşam sürdürmektedir. Muhtemelen azalma toplu bir göçten kaynaklanmaktadır³.

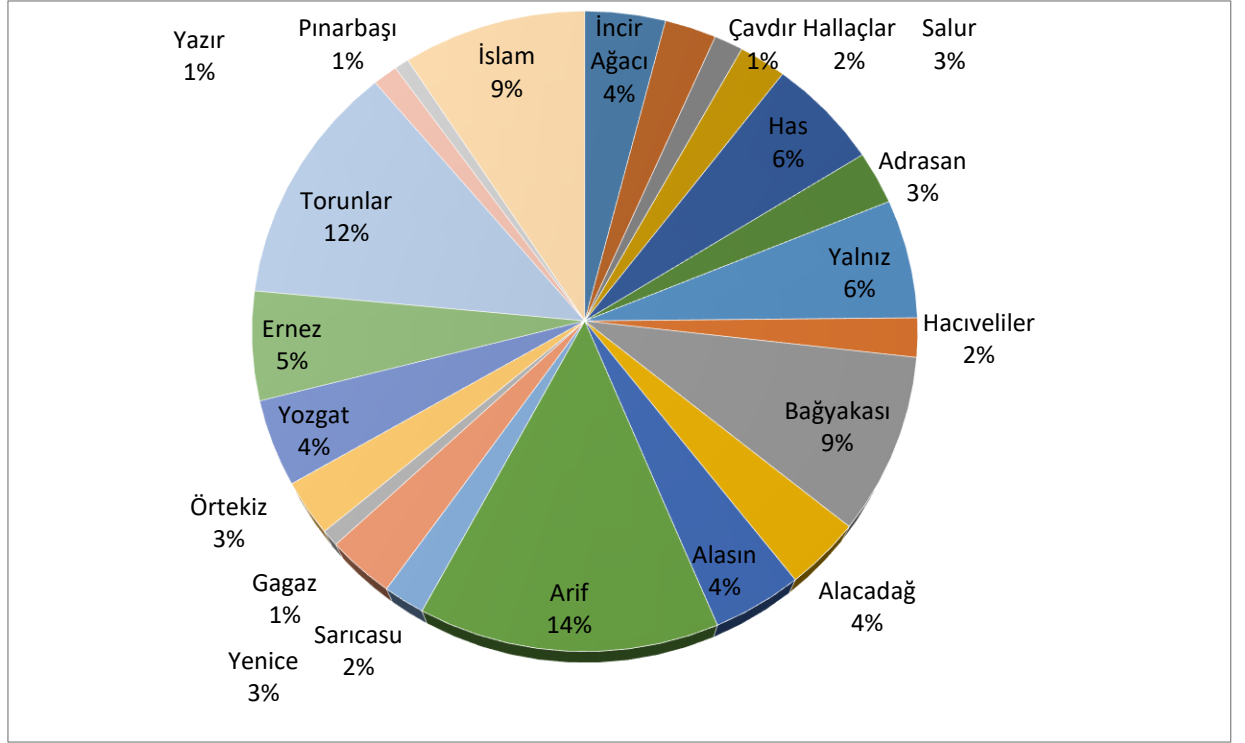
1840 yılında Torunlar, “Torunlar nâm-ı diğer Macun” olarak kaydedilirken 1844/45 yılında “Murtana Aşireti mahallatından Torunlar mahallesi” olarak kaydedilmiştir. Torunlar köyü 1840 yılında kazanın 37 hane ile %4’nü teşkil etmekteyken, 1844/45 yılında 118 hane ile %12’sini oluşturmaktadır. Köyün hane sayısı 1844/1845 yılı temettuat sayımında 37 haneden 118 haneye çıkmıştır.

Yazır köyü 1840 yılında 75 hane ile %9’luk bir paya sahipken 1844/45 yılında 12 hane ile %1’lik kısmı oluşturmaktadır. Köyün hane sayısı 75 haneden 12 haneye düşmüştür. Yazır

³Murtana aşireti, Finike’nin Torunlar Mahallesi, Macunlu Mahallesi ahalisinin bir kısmı tarafından teşkil edilmekte, Kışlalı Murtanası olarak da bilinmektedir. Finike civarında yer alan Yeniceköy yanında Finike’deki Torunlar Mahallesinden bir kısmı İğdir civarındaki Karatepe’de yerleşmiş olup konargöçer hayatı devam ettirmektedir (Ak, 2015: 64).

köyünün beş yıl içindeki sert düşüş toplu göçten kaynaklanabilir. Köylerdeki ani iniş ve çıkışlar, Yörüklerin yaylak ve kışlak alanlara dağılmalarından ötürü bir arada bulunmamaları ayrıca vergi ve asker vermek istememeleri gibi faktörler etkili olabilir (Ak, 2015: 147). 1840 yılında Örtetiz olarak kaydedilen köy 1844/45 yılında Örtetiz olarak kaydedilmiştir. Her iki yılda da yüzdelik dilimi aynıdır.

Grafik 2: 1844/45 Yılı Temettuat Kayıtlarına Göre Köylerin Hane Sayısının Yüzdelik Dilimi

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

1.3. Köylerin Tahmini Nüfusu

Osmanlı Devleti, halkın ekonomik düzeyini ve askerliğe elverişli kişi sayısını belirlemek için çeşitli nüfus ve mal sayımı çalışmaları yapmıştır (Güneş, 2014: 222). Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarından itibaren yaptığı arazi tahrirleri de benzer bir fonksiyona sahiptir. Özellikle 16.yüzyılda yapılan tahrirler, vergi ve asker kaynaklarının tespitinde önemli bilgiler içermektedir (Bilgi, 2001: 87). Önceleri tahrirler şeklinde sürdürülen bu çalışmalar zamanla değişime uğrayarak 19.yüzyılda yeniden şekillenmeye başlamıştır (Güneş, 2014: 222).

Osmanlı Devleti'nde modern anlamda ilk nüfus sayımı askerlik için II. Mahmut tarafından 1831 yılında yapılmıştır. Bu sayıma göre Teke Sancağı genelinde 35.896 nüfus sayılmıştır.

1831 yılından sonra, 1852’de Rumeli’de, 1856’da Anadolu ve Suriye’de kısmi nüfus sayımları yapılmıştır (Dinç, 2007: 350-351).

Temettuat defterleri bölgenin demografik yapısı hakkında bilgiler vermektedir. Fakat hane kayıtlarında sadece aile reisinin ismi verildiği için, kazanın nüfusu hakkında kesin bilgiler elde edilememektedir. Ayrıca 1840 tarihli temettuat defterinde hane reisinin, hane sayısı altında sıra numarası verildiğinden erkek nüfusa ulaşılabilmektedir. 1840 ve 1844/45 tarihli Finike kazasına ait temettuat defterleri incelenerek, kazanın tahmini nüfusu ortaya konmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte Finike kazasına ait, 1831 ve 1841 yılı nüfus defterleri incelenerek erkek nüfus verileride karşılaştırılmalı olarak tablolarla zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Konya Vilayet Salnamelerindeki nüfusla ilgili verilerinden de yararlanılmıştır.

Tahrir defterlerindeki verilere dayanarak 16.yüzyıldaki bir kısım büyük şehirlerin nüfusu hesaplayan Ömer Lütfü Barkan’ın hane karşılığı olarak kabul ettiği “5” katsayısı, farklı görüşleri olan araştırmacıların yanı sıra, birçok araştırmacı tarafından kabul görmüştür. Hane sayısı görüşünde Bernard Lewis 5-8, Faruk Sümer 7, Halil İnalcık 16. yüzyıl sonlarında Bursa’da 9, 19.yüzyıl da İstanbul’da 3-4 olarak hesaplamaktadır (Göyünç, 1997: 552-553).

Bu bağlamda her hanenin toplam beş kişiden oluştuğu kabul edilirse 1840 yılı Finike kazasının toplamda 823 haneden 4.115 nüfusa; 1844/45 yılı 940 haneden 4.700 nüfusa sahip olduğu tahmin edilmektedir.

Tablo 4: 1831 Yılı Nüfus Sayımına Göre Finike Kazasında Erkek Nüfus ve Yaş Ortalaması

Köyler	Erkek Nüfus	Yaş Ortalaması
İncirağacı	42	19,7
Çavdır	26	19,0
Salurboğazı	11	23,5
Hallaç	43	17,6
Has	102	21,5
Adrasan	70	22,0
Yalnız	136	20,9
Bağyakası	104	21,7
Alacadağ	71	19,5
Alasın	73	21,5
Arif	188	24,6
Sarıcasu	31	15,6

Yenice	338	24,6
Gagaz	19	20,5
Örtekiz	53	23,9
Yozgat	70	23,8
Ernez	86	24,3
Torunlar	63	25,4
Pınarbaşı	9	29
Yazır	193	25,8
Toplam	1.728	22,9

Kaynak: (BOA, NFS.d., 3191: 126-362; BOA, NFS.d., 3200: 38-47; BOA, NFS.d., 3199: 7)

Yukarıdaki tablo incelendiğinde en fazla erkek nüfus Yenice köyünde bulunmaktadır. Yenice köyünü, Arif, Yazır, Yalnız ve Bağyaka köyleri takip etmektedir. En az erkek nüfus ise Pınarbaşı çiftliği ve Salurboğazı çiftliğinde bulunmaktadır. İncelenen 1831 tarihli nüfus defterinde, 1840, 1841 ve 1844/45 defterlerinde kayıtlı olan Hacıveliler köyüne rastlanılmamaktadır. Pınarbaşı çiftliği 1840 ve 1841 defterinde yer almazken 1831 tarihli nüfus sayımında ve 1844/45 tarihli temettuat defterinde kaydedilmiştir. Ayrıca yukarıdaki tablo incelendiğinde, 1831 yılında 22,9 yaş ortalamasıyla, Finike kazasının genç nüfusu olduğu görülmektedir.

1831 tarihli nüfus defterinde 15 köy 3 çiftlik bir defterde yer alırken Yenice ve Torunlar farklı defterlerde yer almaktadır. Fakat 1840 tarihli temettuat defterinde ve 1831 tarihli nüfus defterinde Yenice köyüne kayıtlı bazı hane reislerinin aynı olanları tespit edilmiştir. Örneğin 1831 tarihli nüfus defterinde birinci hane reisi, *orta boylu köse sakallı Ali veledi Mustafa*, 1840 yılı temettuat defterinde ise birinci hane reisi, *imam orta boylu köse sakallı Ali Hoca veledi Mustafa* olarak kaydedilmiştir. 1831 tarihli nüfus defterinde ikinci kaydedilen, *orta boylu aksakallı Ali veledi Osman*, 1840 yılı temettuat defterinde ikinci hane reisi, *muhtar-ı evvel orta boylu aksakallı Ali veledi Osman* olarak kaydedilmiştir (BOA, NFS.d., 3200: 38-47; BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024). Bu verilerden yola çıkılarak, Yenice köyü yukarıdaki tabloya dâhil edildi. 1831 yılı nüfus defterinde, Torunlar köyünün hane reisleri, 1840 yılı hane reislerinin bazıları ile bağdaştığı için Torunlar köyü de tabloda gösterildi.

Enver Ziya Karal 1831 tarihli nüfus sayımına göre Finike'nin erkek nüfusunu 1.307 olarak hesaplamıştır (Karal, 1997: 122). Mehmet Ak ise Yenice ve Torunlar'ı aşiretler tablosunda gösterip, Finike nüfusuna dâhil etmeyerek erkek nüfusu 1.382 olarak hesaplamıştır (Ak,

2014: 25). Fakat yukarda da ifade edildiği gibi Yenice ve Torunlar aşiretlerinin 1831 ve 1840 tarihli yıllara ait defterlerde hane reisleri karşılaştırıldığında bazı hane reislerinin bağdaşması sonucu, erkek nüfus sayımına dâhil edildi. Bu veriler ışığında, 1831 tarihinde kazanın erkek nüfusu 1.728 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 5: 1840 Tarihli Temettuat Defterine Göre Köylerin Hane Sayıları ve Tahmini Nüfusu

Köyler	Hane Sayısı	Tahmini Nüfus
İncirağacı	16*5	80
Çavdır	11*5	55
Salurboğazı	9*5	45
Hallaçlar	22*5	110
Has	41*5	205
Adrasan	31*5	155
Yalnız	55*5	275
Hacıveliler	9*5	45
Bağyakası	64*5	320
Alacadağ	28*5	140
Alasın	44*5	220
Arif	113*5	565
Sarıcasu	14*5	70
Yenice	125*5	625
Gagaz	8*5	40
Örteyiz	23*5	115
Yozgat	45*5	225
Ernez	53*5	265
Torunlar	37*5	185
Yazır	75*5	375
Toplam	823	4.115

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

Temettuat tahrirlerinin ilk kez yapıldığı 1840 yılı Finike kazasında, toplam 18 köy 2 çiftlik kaydı bulunmaktadır. Temettuat defterine göre 1840 yılında bu köylerde toplam 823 hane bulunmaktadır. Osmanlı hanesinin toplam 5 kişiden oluştuğu görüşüne göre, 1840 yılında Finike köylerinin tahmini toplam nüfusu 4.115 kişi olduğu hesaplanmıştır.

1840 yılında köyler içerisinde, 125 hane ve 625 nüfuslu Yenice köyü öne çıkmaktadır. Bu sırayı 565 nüfuslu Arif, 375 nüfuslu Yazır ve 320 nüfuslu Bağyaka köyleri takip etmektedir.

Arif köyü Aykır çayının geçtiği yerin yakınlarında bulunmaktadır. Yazır köyü Kaş ve Demre'ye giden yol güzergâhında yer almaktadır. Yenice köyü ise akarsu güzergâhında sahile yakın bir bölgede bulunmaktadır. Nüfusu yüksek olan köylerin oldukça sulak ve verimli arazilere sahip olduğu görülmektedir (Çobanoğlu, 2010: 286- 388). Yenice, Arif ve Yazır köylerinin konumları ve verimli arazileri nüfus yapılarını etkilemiş olabilir.

En az nüfusa sahip olan köy ise 40 nüfuslu Gagaz köyüdür. Ardından 45 nüfuslu Salurboğazı çiftliği ve Hacıveliler, 55 nüfuslu Çavdır ve 70 nüfuslu Sarıcasu çiftliği gelmektedir. 1840 yılı temettuat kayıtlarında hane numarasının altında sıra numarası yer almaktadır. Bu sıra numarası bize tahmini erkek nüfusu hakkında malumat vermektedir.

Tablo 6: 1840 Tarihli Temettuat Defterine Göre Finike Kazasındaki Köylerin Erkek Nüfusu

Köyler	Erkek Nüfus
İncirağacı	28
Çavdır	25
Salurboğazı	17
Hallaçlar	50
Has	107
Adrasan	63
Yalnız	156
Hacıveliler	18
Bağyakası	128
Alacadağ	69
Alasın	97
Arif	283
Sarıcasu	39
Yenice	273
Gagaz	18
Örteyiz	57
Yozgat	89
Ernez	100
Torunlar	85
Yazır	230

Toplam	1.932
---------------	--------------

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

1840 yılı temettuat defterinde yalnız erkek nüfusun kaydedildiği hesabına göre toplam erkek nüfus 1.932'dir. 1840 tarihli temettuat defterine göre Finike kazasında en çok erkek nüfusa sahip köy Arif köyüdür. Arif köyünü, Yenice ve Yazır köyleri takip etmektedir. Salurboğazı, Hacıveliler ve Gagaz köyleri en düşük erkek nüfusa sahip olan köylerdir.

Tablo 7: 1841 Tarihli Nüfus Sayımına Göre Finike Köylerinin Erkek Nüfus

Köyler	Erkek Nüfus
İncirağacı	28
Çavdır	24
Salurboğazı	21
Hallaçlar	50
Has	107
Adrasan	64
Yalnız	158
Hacıveliler	18
Bağyaka	129
Alacadağ	69
Alasın	98
Arif	286
Sarıcasu	41
Yenice	280
Gagaz	22
Örtekiz	59
Yozgat	89
Ernez	105
Torunlar	86
Yazır	231
Toplam	1.965

Kaynak: (BOA, NFS.d., 3216)

1841 yılında kazanın toplam erkek nüfusu 1,965 olarak hesaplanmıştır.1841 yılında en fazla erkek nüfus Arif köyünde bulunmaktadır. Erkek nüfusun yoğun olduğu ikinci yerleşim yeri ise Yenice köyüdür. En az erkek nüfus Salurboğazı çiftliği, Çavdır ve İncirağacı köyünde bulunmaktadır. 1840 ile 1841 yılı arasında 33 kişilik fark bulunmaktadır.

Tablo 8: 1844/45 Tarihli Temettuat Defterine Göre Finike Köylerinin Tahmini Nüfusu

Köyler	Hane Sayısı	Tahmini Nüfus
İncirağacı	35*5	175
Çavdır	14*5	70
Salurboğazı	25*5	125
Hallaçlar	23*5	115
Has	55*5	275
Adrasan	26*5	130
Yalnız	56*5	280
Haciveliler	19*5	95
Bağyaka	86*5	430
Alacadağ	34*5	170
Alasın	41*5	205
Arif	123*5	615
Saricasu	18*5	90
Yenice	31*5	155
Gagaz	8*5	40
Örtekiz	27*5	135
Yozgat	42*5	210
Ernez	52*5	260
Torunlar	118*5	590
Pınarbaşı	7*5	35
Yazır	12*5	60
İslam?	88*5	440
Toplam	940	4.700

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41,17723)

1844/45 yılı temettuat verileri incelendiğinde, 1840 yılından 1844/45 yılına kadar 585 kişilik artış meydana gelmiştir. Bu farkın en büyük nedeni 440 nüfuslu İslam? köyünün kayıtlara sonradan eklenmesidir. Yenice, Yazır, Adrasan ve Yozgat köylerinde nüfus azalırken diğerlerinde artış görülmektedir. Nüfusu en çok artan köyler; Torunlar, Arif ve Bağyaka köyüdür. Nüfusun azaldığı köyler ise; Adrasan, Alasın, Yenice, Yozgat, Ernez ve Yazır köyleridir. Gagaz köyünün nüfusu sabit kalmıştır.

Tablo 9: 1831, 1840, 1841 ve 1844/45 Yılı Tahmini Nüfus ve Erkek Nüfusun Karşılaştırılması

Köyler	1831 Yılı Erkek Nüfus	1840 Yılı Erkek Nüfus	1841 Yılı Erkek Nüfus	1840 Yılı Tahmini Nüfus	1844/45 Yılı Tahmini Nüfus
İncirağacı	42	28	28	80	175
Çavdır	26	25	24	55	70
Salurboğazı	11	17	21	45	125
Hallaçlar	43	50	50	110	115
Has	102	107	107	205	275
Adrasan	70	63	64	155	130
Yalnız	136	156	158	275	280
Hacıveliler		18	18	45	95
Bağyaka	104	128	129	320	430
Alacadağ	71	69	69	140	170
Alasın	73	97	98	220	205
Arif	188	283	286	565	615
Sarıcasu	31	39	41	70	90
Yenice	338	273	280	625	155
Gagaz	19	57	59	40	40
Örtekiz	53	57	59	115	135
Yozgat	70	89	89	225	210
Ernez	86	100	105	265	260
Torunlar	63	85	86	185	590
Yazır	193	230	231	375	60
Pınarbaşı	9				35

İslam?					440
TOPLAM	1.728	1.932	1.965	4.115	4.700

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024; BOA, NFS.d., 3216; BOA, NFS.d., 3191: 126-362, BOA, NFS.d., 3200: 38-47, BOA, NFS.d., 3199: 7)

Yukarıdaki tabloda 1831, 1840, 1841 ve 1844/1845 yılı nüfus ve erkek nüfus karşılaştırılmıştır. 1831 yılına kıyasla, 1840 yılında erkek nüfusta İncirağacı, Adrasan ve Yenice köylerinde azalma meydana gelmekteyken diğerlerinde artış görülmektedir. 1831 yılı ile 1841 yılı arasında erkek nüfus da 243 kişilik artış meydana gelmiştir.

1844/45 yılı nüfus verileri 1840 yılına oranla incelendiğinde, İncirağacı, Çavdır, Salurboğazı çiftliği, Hallaç, Has, Yalnız, Hacıveliler, Bağyaka, Alacadağ, Arif, Sarıcasu, Örtelik ve Torunlar köylerinin nüfusunun arttığı görülmektedir. İçlerinden İncirağacı, Salurboğazı, Has, Bağyaka, Arif ve Torunlar köylerinde nüfus artışı diğer köylere kıyasla daha çok olmuştur.

1844/45 yılında yüksek nüfus artışı olan köylerin konumları incelendiğinde; İncirağacı köyü, konum itibarıyla liman bölgesinde yer almaktadır. Has köyü doğu batı güzergâhında yer almakta, ayrıca akarsu yataklarının denize döküldüğü, sahil kesimine yakın bir konumdadır. Arif ve Bağyaka köyleri ise akarsu güzergâhında bulunmakla beraber iç kesime ulaşım noktasında yer almaktadır. Ayrıca Arif köyü bölgenin önemli şehirlerinden biri olan Elmalı bölgesine en yakın köydür. Bu dört köyün nüfus artışındaki sebepleri olarak konumları ve verimli arazileri değerlendirilebilir. Bununla birlikte, Finike halkı konargöçer yaşam tarzı sürdürmektedir. Has, Bağyaka ve Arif köyleri nüfus olarak kazanın önde gelen köyleridir. Köylerdeki konargöçerlerin yerleşik hayata geçme durumları da demografik durumlarını etkilemiş olabilir.

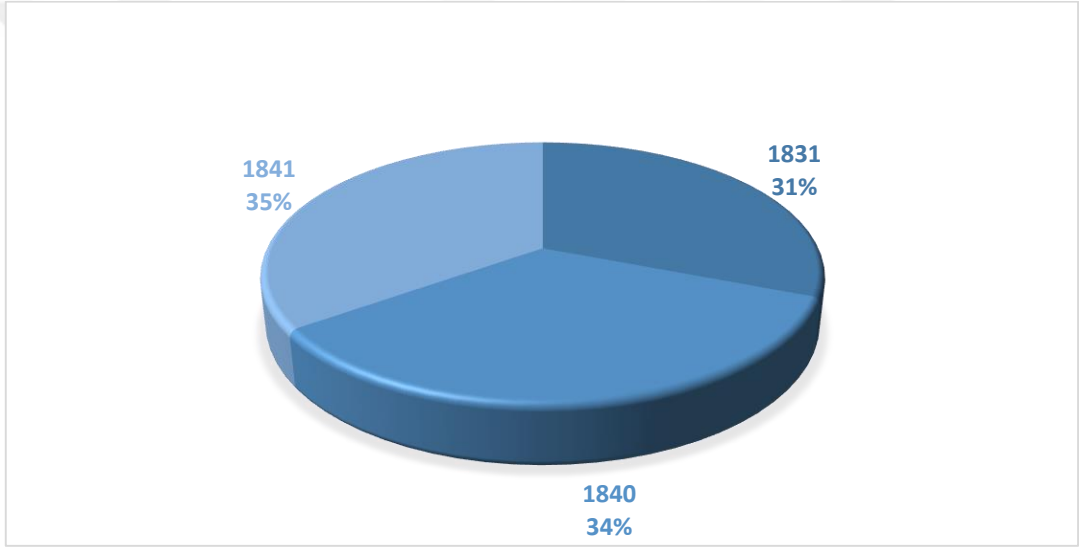
Torunlar köyünde ciddi nüfus artışı meydana gelmiştir. Yenice köyünde ise ciddi anlamda nüfus alanında azalma meydana gelmiştir. İki köyün nüfusundaki iniş-çıkışlarının konargöçer yaşamdan ötürü, toplu göçten kaynaklandığı düşünülmektedir.

1840 ve 1844/45 yılı temettuat defteri incelendiğinde gayrimüslim nüfusa rastlanılmamaktadır. 1831 tarihli reaya defterine Finike’de kayıtlı 4 gayrimüslim kaydı bulunmaktadır. Kayıtlı dört gayrimüslimden ikisinin mesleği değirmenciliktir aynı zamanda Meisli oldukları öğrenilmektedir (BOA, NFS.d., 3203). 1840 yılı temettuat defterinde Hallaç köyünde, Meis ceziresinden olan Kosntantin oğlu Hacı Karail, 1844/45 yılı temettuat defterinde Hallaç köyünde Rumi tüccar Adris oğlu Nikola ve Has köyünde Meisli Nikola kayıtları bulunmaktadır. Ayrıca Elmalı kazası Yuvalı köyüne kayıtlı olup, Bağyakası köyünde emlak ve hayvanatı olan Serkiz oğlu Manuk ve Menbara? kayıtları mevcuttur.

1892/93 yılında Finike’de Aya İstrati Kilisesi’nin varlığı ve genişlemesi için tamir yapıldığına dair arşiv kayıtları mevcuttur (BOA, İ.AZN.2-21; BOA, BEO.126.9404). Ayrıca 1915 yılında Kala’da Rum mahallesi, İskele’de Rum mahallesi ve Yahudi mahallesinin mevcut olması, gayrimüslim ahalinin incelenen yıldan sonra gelip ikamet etmeye başladığını düşündürmektedir (Ak, 2014: 337).

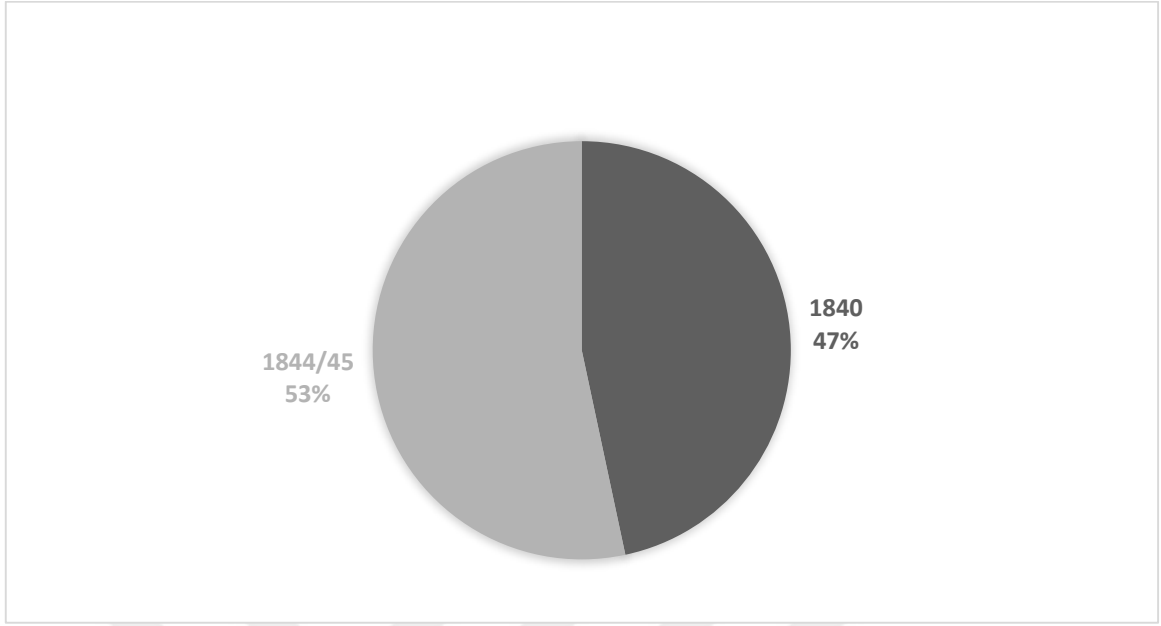
1840 ve 1844/45 yılı temettuat defterinde kaydedilen kadınlara da rastlanılmaktadır. 1840 yılında toplam 11 kadın kayıt altına alınmıştır. 1844/45 yılı temettuat defterinde ise toplam 9 kadının kaydedildiği görülmektedir.

Grafik 3:1831-1840-1841 Yılları Arası Erkek Nüfus Grafiği

Kaynak: (BOA, NFS.d., 3191: 126-362; BOA, NFS.d., 3200: 38-47; BOA, NFS. d., 3199: 7; BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024; BOA, NFS.d., 3216)

Grafik 4: 1840 ve 1844/45 Yılı Nüfus Karşılaştırılması (%)

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

Tablo 10: Yıllar Arası Nüfus Verileri Tablosu

Yıllar	Nüfus
1831	1.722
1840	1.932
1841	1.965
1883	2.272
1894 ⁴	4.311
1899	5.990
1915	7.509

Kaynak: (BOA, NFS.d., 3191: 126-362; BOA, NFS.d., 3200: 38-47; BOA, NFS.d., 3199: 7; BOA, NFS.d., 3216; BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723; Salname-i Vilayeti Konya, 1300, Def'a 16; Salname-i Vilayeti Konya, 1312, Def'a 26; Salname-i Vilayeti Konya, 1317, Def'a 28)

⁴ 1894 yılından itibaren kadınlar da nüfus sayımına dâhil edilmişlerdir.

1.4. Meslekler

Bir yerleşim yerinin sosyo-ekonomik yapısı hakkında bilgi veren unsurların başında meslekler gelmektedir. Meslekler, insanların gelir seviyelerini, sosyal statülerini ve toplum ile insan ilişkilerini belirlemede etkilidir (Eke, 1987: 377). Temettuat defterleri nüfus, tarım ve hayvancılığın yanı sıra meslekler hakkında da geniş bilgiler sunmaktadır. 1840 yılı temettuat defterinde mesleklere yer verilmemiştir. Hane reisinin mesleği, örneğin ‘‘hizmetkâr olduğu için salyane vermedi’’ şeklinde belirterek, az da olsa şahısların meslekleri hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlamıştır. 1844/45 yılı temettuat defterinden 1840 yılına oranla meslekler hakkında daha geniş bilgiler edinilmektedir.

1840 yılı temettuat defterinde köylerin ileri gelenlerinin kaydedildiği ‘‘muhtar, imam, hatip’’ gibi unvanlardan yola çıkılarak kimi şahısların vazifeleri öğrenilebilmektedir. Örneğin *İmam orta boylu kara sakallı Hatip Mehmet Efendi veledi Abdullah emlakı* veya *Muhtar-ı evvel orta boylu kara sakallı Mehmet veledi Süleyman emlakı* gibi mesleği ifade eden bilgilere yer verilmiştir (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024). 1844/45 yılı temettuat kayıtlarında ise sağ üst köşede ‘‘erbab-ı ziraatten idüğü’’, ‘‘değirmenci’’ veya ‘‘çoban’’ gibi ibarelerle meslekler kaydedilmiştir.

1840 yılı temettuat defterinde Finike kazasının köylerinde görev alan imam ve muhtarların eşkâlleriyle kaydedildikleri görülmektedir. Zira imam ve muhtarların mahalle/köylerin ileri gelenleri olarak önemli bir görevi ifa ettikleri bilinmektedir. İmamlar doğum, ölüm, evlenme olaylarını kaydetmekle görevliydi. Kısacası topluluğun başıydı. Fakat imamların nüfuzlarını kaybetmeye başlamalarıyla, mahallelerin yönetim yapısı değişmiştir. İmamlar tek söz sahibi olmaktan çıkmıştır. Tanzimat’ın ilan edilmesiyle mahalle ve köylerde muhtarlık kurulmaya başlanarak, muhtarlar imamlara nazaran daha yetkili yönetici konumunda olmuşlardır (Ortaylı, 2018: 108-109).

Tablo 11: 1840 Tarihli Temettuat Defterine Göre Finike Kazası Köylerinde İmam ve Muhtarlar

Köyler	İmam ve Muhtarlar
İncirağacı	Muhtar-ı evvel orta boylu köse sakallı sarı Hasan veledi Osman Muhtar-ı sani orta boylu kır sakallı Ali veledi Halil
Çavdır	Muhtar-ı evvel orta boylu kara bıyıklı Ali veledi Ömer
Salurboğazı	Muhtar ve İmam kaydedilmemiştir.

Hallaç	İmam orta boylu kara sakallı Feyzullah Efendi veledi Mehmed Reşid Efendi Muhtar-1 Evvel kısa boylu kumral sakallı hacı Hüseyin veledi Süleyman Muhtar-1 sani orta boylu kumral sakallı Ömer Ali veledi Hoca Hasan
Has	İmam orta boylu kır sakallı Abdullah veledi Hasan Muhtar-1 evvel uzun boylu kumral sakallı Ahmed veledi İsmail Muhtar-1 sani orta boylu ak sakallı Pireli Kara Hüseyin veledi Hasan
Adrasan	Uzun boylu kara köse sakallı Hafız Ahmed veledi Bekir / İmam Muhtar-1 evvel kısa boylu kır sakallı Hasan veledi Halil Muhtar-1 sani orta boylu kara köse sakallı Süleyman veledi Hasan
Yalnız	Muhtar-1 evvel orta boylu köse sakallı Bekir veledi Hasan Muhtar-1 sani orta boylu kır sakallı Hacı Ömer veledi Ali
Hacıveliler	Muhtar-1 evvel orta boylu kara sakallı İsmail veledi Hasan
Bağyakası	İmam orta boylu kara sakallı Mahmud Hoca veledi Hasan Muhtar-1 evvel orta boylu köse sakallı Hacı Veli veledi Ömer Muhtar-1 sani orta boylu kara sakallı İsmail veledi Macar Halil
Alacadağ	İmam orta boylu köse sakallı Hatib Mustafa veledi Hasan Muhtar-1 evvel orta boylu kumral sakallı Mehmed veledi Ali Kethüda Muhtar-1 sani orta boylu kara sakallı Mustafa veledi İsa
Alasın	İmam orta boylu köse sakallı Halil Hoca veledi Ali Muhtar-1 evvel orta boylu kır sakallı Mehmed veledi Hacı Ahmed Muhtar-1 sani orta boylu köse sakallı Halil veledi Hacı Mehmed
Arif	İmam orta boylu köse sakallı Hacı molla Mehmed veledi Ahmed Muhtar-1 evvel Uzun boylu kır sakallı Ali veldi kara Veli Muhtar-1 sani Orta boylu kara sakallı kara İbrahim veledi Musa
Sarıcasu	İmam orta boylu kumral sakallı Ömer Ali Hoca veledi Mehmed Muhtar-1 sani orta boylu kumral sakallı Kara Hasan veledi Osman
Yenice	İmam orta boylu köse sakallı Ali Hoca veledi Mustafa Muhtar-1 evvel orta boylu ak sakallı Ali veledi Osman Muhtar-1 sani orta boylu kara sakallı Halil veledi Osman
Gagaz	Muhtar-1 evvel uzun boylu kara sakallı Hüseyin veledi Seyyid
Örtেকiz	İmam orta boylu kumral sakallı Ömer Hoca veledi Musa Muhtar-1 evvel orta boylu kara sakallı Abdullah veledi Hacı ali

	Muhtar-1 sani orta boylu kara bıyıklı Süleyman veledi Mehmed
Yozgat	İmam orta boylu kara sakallı hatib Mehmed Efendi veledi Abdullah Muhtar-1 evvel orta boylu kara sakallı Mehmed veledi Süleyman Orta boylu köse sakallı muhtar-1 sani Ömer
Ernez	Orta boylu kumral sakallı azay-1 meclisden Süleyman veledi Hacı Ömer/ Muhtar
Torunlar	İmam orta uzun boylu kara sakallı Hacı Hüseyin veledi İbrahim Muhtar-1 evvel orta boylu kara köse sakallı Abdülrahim veledi Ali Muhtar-1 sani uzun boylu kumral sakallı Abdülrahim veledi Mustafa
Yazır	İmam orta boylu kara sakallı molla Halil veledi Hacı Ali Muhtar-1 evvel orta boylu kır sakallı Abdullah veledi kara Mehmed Muhtar-1 sani uzun boylu kara sakallı molla İsmail veledi Ahmed

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

Kaza genelinde 34 muhtar kaydı bulunmaktadır. Hacıveliler ve Gagaz köyü kaza genelinde nüfus olarak az olan yerleşim yerleridir. Bu yüzden diğerlerinde iki muhtar kaydedilirken bu iki köyde bir muhtar kaydedilmiş olabilir. Finike kazasının 13 köyünde imam kaydı görülmürken, İncirağacı, Çavdır, Salurboğazı çiftliği, Yalnız, Hacıveliler, Gagaz ve Ernez köylerinde imam kaydı bulunmamaktadır. 1837 yılında Ernez’de Hamza Bey adıyla cami bulunurken üç yıl sonra tutulan 1840 tarihli temettuat defterinde bir imamın kaydedilmediği görülmektedir (BOA, C.EV.10-453, (H-09-12-1253)).

Tanzimat’ın ilanından sonra uygulamaya konulan idari ve mali düzenlemeyle imtiyazlı kişilerin dahi vergi muafiyetleri kaldırılarak vergiye tabi oldukları belirtilmesine rağmen, 1840 yılında bazı imam ve muhtarların salyane vermediği görülmektedir. Hatta babası muhtar olduğu için bile salyane vermeyen kişilere rastlanılmaktadır. Örneğin İncirağacı köyünde Arap Mehmet’in ‘‘pederi muhtar olduğundan salyane vermediği’’ belirtilmiştir (BOA,ML.VRD. TMT.d., 10024).

Tablo 12: 1844/45 Tarihli Temettuat Defterinde Kayıtlı Olan İmam ve Muhtarlar

Köyler	İmam ve Muhtar
İncirağacı	Yok
Çavdır	Muhtar-1 Evvel Fettah oğlu Ali
Salurboğazı	Yok

Hallaç	Mehmed Reşit Efendi oğlu Tahir Efendi /İmam Muhtar-1 Evvel Ömer Hoca oğlu Hasan
Has	İmam Hüseyin oğlu Abdullah Hoca
Adrasan	Muhtar-1 Evvel Süllü Kethüda
Yalnız	Muhtar-1 Evvel Hasan Bekir Kethüda Muhtar-1 Sani Ali oğlu Hacı Ömer İmam Hacı Ömer oğlu Hacı Osman
Hacıveliler	Yok
Bağyakası	Yok
Alacadağ	Hasan oğlu Mustafa /İmam Muhtar-1 Evvel Ali kethüda oğlu Mehmet
Alasın	İmam Koca Ali oğlu Halil Muhtar-1 evvel Hoca Ahmed oğlu Mehmed
Arif	Yakalı Ahmed oğlu Mehmed / İmam
Sarıcasu	Yok
Yenice	Yok
Gagaz	Muhtar-1 evvel Seyid oğlu Hasan
Örtekiz	İncediş Musa oğlu Ömer Hoca / İmam Muhtar-1 evvel Hacı Ali oğlu Abdullah
Yozgat	Muhtar-1 evvel Ömer oğlu Ömer
Ernez	Muhtar-1 evvel Abdullah oğlu Ali
Torunlar	Emir oğlu Ali Hoca/ İmam Ali oğlu Mustafa Efendi / İmam ve Hatip
Pınarbaşı	Yok
Yazır	Muhtar-1 Evvel Hacı Ali oğlu Hacı Halil Ahmed oğlu Ahmed Hoca / İmam
İslam?	Muhtar Başı Hasan oğlu Hasan

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

1840 yılındaki muhtar ve imam kayıtları 1844/45 yılına oranla daha fazladır. 1844/45 yılında da İncirağacı, Çavdır, Salurboğazı çiftliği, Hacıveliler, Bağyaka, Sarıcasu çiftliği, Yenice, Gagaz köyü ve Pınarbaşı çiftliğinde imam kaydı bulunmamaktadır. 1840 yılı temettuat kayıtlarında Bağyaka, Sarıcasu ve Yenice köyünde imam kaydı olmasına rağmen 1844/45 kayıtlarında yer verilmemiştir. Yalnız köyünde ise 1840 yılı temettuat defterinde imam kaydı bulunmazken, 1844/45 yılı temettuat defterinde bir imamın kaydedildiği görülmektedir. Kayıt sırasında imam oldukları belirtilmemiş olabilir. Toplamda 13 köyde imam kaydı bulunmamaktadır.

1844/45 tarihli temettuat kayıtlarında İncirağacı, Salurboğazı çiftliği, Has, Hacıveliler, Bağyaka, Arif, Sarıcasu çiftliği, Yenice, Torunlar ve Pınarbaşı çiftliğinde muhtar kaydı bulunmamaktadır. 1840 yılı temettuat kayıtlarında İncirağacı, Has, Hacıveliler, Bağyaka, Arif, Sarıcasu, Yenice ve Torunlar köylerinde muhtar kaydı bulunmasına rağmen 1844/45 kayıtlarında yer verilmemiştir. Kaza genelinde toplamda 12 muhtar kaydı bulunmakta olup, 10 köyde ise muhtar kaydı bulunmamaktadır.

1840 yılına nazaran 1844/45 yılında imam ve muhtarların kaydedilmemesinin sebepleri arasında imamların nüfuzunun II. Mahmut dönemi reformları ile yıkılmaya başlaması ve muhtarların ise Tanzimat'ın ilanı sonrası yeni düzenlemeyle vergi muafiyetlerinin kaldırılması olabilir (Ortaylı, 2018: 108-109; Akyıldız, 2006: 52).

Tablo 13: 1840 Tarihli Temettuat Defterine Göre Mesleklerin Köylere Göre Dağılımı

Köyler	Muhtar	Müderriş	İmam	Mektep Hocası	Hatip	Asker	Hizmetkâr
İncirağacı	2						1
Çavdır	1				1		
Salurboğazı							
Hallaç	2		1				
Has	2		1			2	3
Adrasan	2		1		1		
Yalnız	2						
Hacıveliler	1						
Bağyakası	2		1	1	1	2	
Alacadağ	2		1				
Alasın	2		1				

Arif	2		1	1	1		
Sarıcasu	1		1				
Yenice	2	1	1			2	4
Gagaz	1						
Örtekiz	2		1				
Yozgat	1	1	1				
Ernez	1	2		1		2	
Torunlar	2		1				
Yazır	2						
Toplam	32	4	12	3	4	8	8

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

Hane reislerinin meslekleri 1840 tarihli temettuat defterinde kaydedilmezken, muhtar, müderris, imam gibi askeri sınıfın vergi vermediklerinden dolayı kaydedildikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca burada belirtilmemekle birlikte 1844/45 tarihli temettuat defterinde özellikle kaydedildiği üzere ziraatla uğraşan çiftçilerin sayılarının fazla olduğu düşünülmektedir. Zira 1844/45 yılı temettuat kayıtlarından Finike kazasında icra edilen meslek grupları arasında ilk sırayı ziraat erbabı almaktadır.

Tablo 14: 1844/45 Tarihli Temettuat Defterine Göre Finike Köylerindeki Meslek Gruplarının Dağılımı

Köyler	Ziraat Ehli	Hizmetkâr	Çoban	Amele	Değirmenci	Deveci	İmam	Hatip	Tüccar	Çilingir	Deştiban	Müderris	Asker	Muallim-i	Sıbyan	İmam	Hatip
İncirağacı	30		1		1												
Çavdır	9			1													
Salurboğazı	20				1			1									
Hallaç	17	2					1	1									
Has	39	2			1		1		1								
Adrasan	17			2	1			1									
Yalnız	33	2	12				1		2								
Hacıveliler	18																
Bağyaka	54			2		1			1				2				
Alacadağ	26						1						1				

Alasın	35	1	1				1						1		
Arif	89	1	9		1	3	1	1	2			1	1		
Sarıcasu	16		1												
Yenice	24		1			4			1						
Gagaz	7			1											
Örtekiz	23														1
Yozgat	30	2			1	1		1							
Ernez	32	1	1		2				1		1		1	1	
Torunlar	98		2			4	1		3						1
Pınarbaşı	5														
Yazır	8		1				1								
İslam?	77														
Toplam	707	11	20	6	8	13	8	5	10	1	1	1	6	1	2

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

Yukarıdaki tablo incelendiğinde en fazla “‘erbab-ı ziraat” meslek kaydına rastlanılmaktadır. Erbab-ı ziraat, tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayanlar için kullanılmaktadır. Kaza genelinde 940 haneden 707’si ziraatla geçimini sağlamaktadır. Bölgenin verimli topraklara sahip olması, Alakır ve Akçay gibi Finike ovasına ulaşan bol akarsuların bulunması halkın ziraat ve hayvancılık alanına yönelmesinde en önemli etkindir. Finike’de 940 haneden, %73’ü tarım ve hayvancılıkla uğraşmakta olup, %10’u da tabloda bahsedilen diğer meslekleri icra etmektedir. Kaza genelinde meslek kayıtları bulunmayan 166 hanede %17’lik kısmı oluşturmaktadır. Meslek kayıtları bulunmayan kişilerin çoğu sabi ve yetim ya da meslekleri belirtilmemiş kişilerdir. Yukarıdaki tabloya göre en çok ziraat erbabı Torunlar ve Arif köylerinde bulunmaktadır. Hacıveliler, Gagaz, Pınarbaşı çiftliği ve İslam? köylerinde sadece ziraat erbabı kaydedilmiştir.

Nüfus başlığı altında, 1840 ve 1844/45 yılı temettuat defterinde gayrimüslim nüfusun bulunmadığı belirtilmişti. İncelenen arşiv kayıtları ve araştırma eserler sonucu gayrimüslimlerin, dışarıdan veya Meis adasından iş icabı Finike’ye geldikleri anlaşılmaktadır⁵. Örneğin 1831

⁵ 1800 Yılında Finike’de sabun sandukaları ile birlikte dokuz Fransız askeri yakalanmıştır. Yakalananlar Teke Mütessellimi Servvabin Hacı Mehmet tarafından adı geçen ürünlerle birlikte İstanbul’a gönderilmiştir (BOA. HAT. 1473-13).

ve 1845 tarihli reaya defterinden, Meis Adası'ndan Finike'ye değirmenci, bahçıvan, tüccar ve pabuçcu olarak gelen Rumlara rastlanılmaktadır (BOA, NFS.d., 3203; BOA, NFS.d., 3231).

1.5. Kullanılan İsimler

İsimler, kullanıldığı bölgenin sosyo-kültürel özelliklerini yansıtmaktadır. 1840 yılı temettuat defterinde hane reisinin eşkâli belirtildikten sonra ismi ile birlikte baba isimleri ve lakaplarının da yazıldığı görülmektedir. 1844/45 tarihli temettuat defterinde kendi ismi ile baba ismi varsa lakabı yazılmaktadır. Az da olsa “karındaşı” veya eşi vefat eden kişiler için “zevcesi” ifadesine rastlanılmaktadır. İncelenen defterlerde daha çok Arapça kökenli İslami isimler görülmektedir. Bunun yanında Türkçe kökenli isimler de bulunmaktadır.

Tablo 15: 1840 Tarihli Temettuat Defterine Göre Finike Kazası Köylerinde Kullanılan Erkek İsimleri (%)

Erkek İsimleri			Erkek İsimleri		
İsim	Adet	Yüzde	İsim	Adet	Yüzde
Abdil	1		Kadir	1	
Abdullah	25	%3	Kemal	1	
Abdulkadir	2		Mahmut	1	
Abdülkerim	4	%1	Mehmet	78	%10
Abdurrahman	4	%1	Mehmet Ali	1	
Abdülrahim	8	%1	Mürsel	2	
Ahmet	46	%6	Mustafa	43	%5
Ali	86	%11	Mustak	1	
Bekir	12	%2	Musa	22	%3
Durmuş	1		Nasuh	7	%1
Durali	6	%1	Osman	40	%5
Ebubekir	1		Ömer	31	%4
Ebubey	1		Ömer Ali	1	
Eyüb	6	%1	Recep Mustafa	2	
Feyzullah	1		Said	1	
Halil	27	%3	Salih	3	
Hamza	2		Salih Bekir	1	
Hamza İsmail	1		Seyyid	3	

Hasan	62	%8	Süleyman	40	%5
Hasan Ali	1		Veli	27	%3
Habib	1		Yusuf	25	%3
Hızır	2		Yunus	3	
Himmed	3		Bilal	2	
Hüseyin	48	%6			
İbrahim	42	%5			
İlyas	3				
İsa	13	%2			
İsmail	35	%4			

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere en çok kullanılan Ali, Mehmet, Hasan, Hüseyin, Ahmet, Mustafa, İbrahim, Osman ve Süleyman isimleridir. Yüzde birin altında kalan isimlere yüzdelik verilmemiştir. Antalya'nın Finike ilçesinde meskûn olan Türkemen Alevilerinin (Tahtacılar) sayısının bir hayli fazla olması, yörede Bektaşî inançların etkinliği, bir Bektaşî tekkesi olan Kâfi Baba türbesinin varlığı gibi unsurlar, kullanılan isimlerde Ali'nin ilk sırada yer almasının Hz. Ali'ye duyulan sevginin bir ifadesi olabileceğini düşündürmektedir.

1840 yılı temettuat defterinde 11 tane kadın ismine rastlanılmaktadır. Ernez köyünde *Abdülkerim karısı Hanife hatunun emlakı*, *Kolak kızı Hanife hatunun emlakı*, *Hacı Mehmet zevcesi Hatice hatun emlakı* veya Bağyaka köyünde 63. hanede *Karye-i mezkurda sakin dul Emetullah Hatun emlakı* (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024) örneklerindeki gibi direk kendi isimleriyle zikredilmemiş, eşi veya babasının isimleriyle zevcesi, kızı, halilesi, karısı veya dul gibi ifadeler kullanılarak yazılmıştır. Dul olan kadınların çoğunun salyane vermediği görülmektedir. Örneğin Bağyaka köyünden 64.hanedeki *Koca Hasan halilesi Ümmügülsüm hatun dul olduğu için salyane vermediği* belirtilmiştir (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024). Yetim veya sabi olanlar genellikle belirtilmekte ve durumlarından ötürü de salyane vermedikleri görülmektedir.

1840 yılı temettuat defterinde karşılaşılan isimler; Ayşe, Emetullah, Fatma, Havva, Hatice, Huri, Kamile, Rukiye, Saliha, Ümmügülsüm ve Zeytun'dur. Ayşe dört, Fatma beş, Hatice üç, Emetullah iki ve Ümmügülsüm ise iki defa kullanılmıştır.

Tablo 16: 1844/45 Yılı Temettuat Defterine Göre Finike Kazası Köylerinde Kullanılan Erkek İsimleri (%)

Erkek İsimleri			Erkek İsimleri		
İsim	Adet	Yüzde	İsim	Adet	Yüzde
Abdi	1		İdris Veli	1	
Abdil	1		İlyas	1	
Abdullah	21	%2	İsa	9	%1
Abdulkadir	2		İsmail	33	%4
Abdulkerim	3		İsmail Hasan	1	
Abdülrahim	2		Kadir	1	
Abdurrahman	10	%1	Kerim	1	
Ahmet	61	%7	Mahmut	2	
Ali	66	%7	Mehmet	91	%10
Ali Halil	1		Mehmet Ali	6	%1
Ali Mehmet	1		Mehmet Süleyman		
Ali Ömer	2		Murat		
Bekir	8	%1	Musa		
Bayram Ali	1		Mustafa	81	%9
Bekir Mehmet	1		Mustafa Halil		
Bekir Veli	1		Mustan		
Bilal Veli	1		Mürsel	1	
Celil	1		Nasuh	13	%1
Durali	17	%2	Osman	49	%5
Durali İbrahim	1		Osmancık	1	
Durmuş	18	%2	Ömer	35	%4
Durmuş Ali	3		Ömer Ali	1	
Durmuş Mehmet	1		Ömerce	1	
Ebubekir	1		Ömer Veli	1	
Eyüp	7	%1	Recep	1	
Fettah	1		Rıza	1	
Hacı	1		Sadık	1	
Halil	40	%4	Said	1	
Halilce	1		Salih	20	%2

Hamza	2		Seyid Ali	1	
Hasan	62	%7	Süleyman	51	%6
Hasan Ali	1		Süllü	4	
Hasan Veli	1		Tahir	1	
Hızır	1		Veli	28	%3
Himmet	3		Veli Mehmet	1	
Hüseyin	34	%4	Veli Ali	1	
İbrahim	40	%4	Yusuf	30	%3
Abbas Hüseyin	1		Ziya	1	

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

1844/45 kayıtları incelendiğinde Finike kazasında en çok kullanılan isimler sırasıyla; Mehmet, Mustafa, Ali, Hasan, Ahmet, Süleyman, Osman, Halil, İbrahim, Ömer ve Hüseyin'dir. 1840 yılında en çok kullanılan isim Ali iken, 1844/45 yılında ilk sıraya Mehmet ismi yükselmiştir.

1844/45 temettuat defterinde 9 adet kadının kaydedildiği görülmektedir. Fakat bir tanesi hatun olarak kaydedilip, ismi neşredilmemiştir. Kayıtlara geçen isimler Ayşe, Emine, Fatma, Halime, Hanife, Hatice, Şerife, Ümmügülsüm ve Ziba'dır. Kayıtlara en çok geçen isim 3 adetle Fatma'dır. Ayşe, Hatice ve Ümmügülsüm isimleri ikişer defa geçmektedir. Hacıveliler köyünden Ümmügülsüm hatun ve Ernez köyünden Ayşe Hatun *ziraat erbabı* olarak kaydedilmiştir.

1.6. Kullanılan Lakaplar

Lakap, isme sonradan eklenen, bireyin herhangi bir özelliğinden dolayı şâhısa verilen isimdir. Soy ismin olmadığı dönemlerde insanları tanımak için, bireylerin ayırt edici özelliği, şehri, köyü veya mesleği ile ilgili lakaplar takılarak tanınırlardı. Lakaplar da aynı isimler gibi bir bölgenin sosyo-kültürel yapısı hakkında ipuçları vermektedir. İncelenen temettuat defterlerinde, genelde hane reisinin lakabı isminin önünde yazılmıştır.

Tablo 17: 1840 Yılı Temettuat Kayıtlarına Göre Finike Kazasında Kullanılan Lakaplar

1840 Yılı Lakaplar	Adet	1840 Yılı Lakaplar	Adet	1844/45 Yılı Lakaplar	Adet	1844/45 Yılı Lakaplar	Adet
Abbas	1	Koca	8	Ağa	5	Koca	5
Ağa	3	Kocabaş	4	Alasınlı	1	Kocabaş	1

Ahi	1	Kör	2	Alemdar	1	Kol	1
Akça	1	Kul	1	Arifli	1	Kollak	1
Arap	1	Küçük	1	Arap	2	Kollacı	1
Arifli	1	Kütük	1	Bacaskız	1	Köle	1
Ayalı	1	Macar	2	Beslek	1	Kör	4
Bahçıvan	1	Manav	2	Beyşehirli	1	Köllük	1
Battal	2	Molla	1	Çandır	2	Köse	1
Çakal	1	Naki	1	Civelek	1	Lara	1
Çirkin	1	Pehlivan	1	Çakal	1	Loca	1
Çoban	1	Pos	1	Çavuş	1	Macar	1
Çomanlı	1	Ölükeş	1	Çil	1	Menteşeli	2
Çukur İnciri	1	Saraylı	1	Çilingir	1	Molla	11
Çuluk	1	Sarı	4	Davulcu	2	Mülazım	1
Değirmenci	1	Salat	1	Deli	8	Sabi	7
Deli	2	Spahi	1	Değirmenci	1	Sabi ve Yetim	2
Dirgen	1	Sufi	1	Dirhem	1	Sağır	2
Dübek	1	Sülük	1	Dolmacı	2	Sarı	11
Emeksiz	1	Şallı	1	Gebeş	1	Sıpahi	1
Göde	1	Şeyh	1	Gödek	1	Solak	1
Gödekli	1	Tat	1	Hacı	19	Sülün	1
Gürun	1	Tekeli	2	Hafız	1	Şevketli	1
Hacı	27	Tıfıl	2	Hoca	20	Öksüz	1
Hafız	4	Topal	2	Kahya	5	Tat	1
Hatip	2	Tud	1	Kaldır	1	Tenbel	1
Hoca	6	Tüli	1	Kaluk	1	Torulu	1
İmam	1	Tıraş	2	Kara	33	Tosun	1
Kabak	1	Uçarcı	1	Karaca	1	Topal	6
Kara	18	Uzun	2	Karacah	1	Topar	1
Karaş	1	Yaş	1	Kaşlı	3	Topçu	1
Kaşlı	1	Yavaş	1	Kaşalı	1	Torulu	1
Kel	5	Yıkı	1	Kazık	2	Uzun	2
Keleş	1	Yoz	1	Kel	9	Yakak	1
Kethüda	5			Kethüda	3	Yekçeşm	3

Kolaklı	1			Kılıç	1	Yetim	9
Kolluk	1			Kır	1	Yörük	3
				Kızıl	1	Zenci Kara	1
						Zeybek	1

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

1840 yılı temettuat defterinde toplam 71 farklı lakap kullanıldığı görülmektedir. 1840 yılı temettuat defteri kayıtlarında en çok yer alan lakaplar; Hacı⁶, kara, koca ve hocadır. 1840 yılı temettuat defterinde hane reisinin önce eşkâlleri sonra lakabı ve ismi yazılmıştır. Örneğin, Yazır köyü örneğindeki gibi *Muhtar-ı evvel orta boylu kır sakallı Abdullah veledi Kara Mehmed emlakı* veya Yozgat köyü örneğindeki gibi *Uzun boylu kara sakallı Mehmed veledi Pos Halil emlakı* şeklinde kaydedilmiştir (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024). Aynı dönemde kaydedilen kadınların lakapları bulunmamakla beraber, isimlerinden sonra “hatun” sıfatı kullanıldığı görülmektedir.

1844/45 yılı temettuat defteri incelendiğinde 77 çeşit lakap karşımıza çıkmaktadır. 1844/45 yılı kayıtlarında 1840 yılından farklı olarak, hane reislerinin “uzun boylu kara sakallı” veya “orta boylu kumral sakallı” gibi fiziksel özelliklerinden bahsedilmemektedir. Adları veya varsa sıfatları ile yazılmıştır. Adrasan köyü örneğinde ki gibi *Hatip Süleyman emlak ve arazi ve temettu* veya *Hafız oğlu Abdullah emlak ve arazi ve temettu* şeklinde yer verilmiştir (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10026). 1844/45 defterinde en çok kullanılan lakaplar; Kara, hoca, hacı, molla, sarı, yetim, kel, deli ve topaldır.

Lakaplar gerçek veya mecaz anlamda, kişinin içinde bulunduğu alt kültürün bir parçasını yansıttığı için (Boyraz, 1998: 110) köylülerin bireylere taktığı lakapların bazılarını anlamak mümkün olmamaktadır.

1.7. Salgın Hastalık

Salgın hastalıklar tarih boyunca ülkeleri ekonomik, demografik ve sosyal yönden etkilemiştir. Veba, kolera, tifo, çiçek, tifüs, grip gibi bulaşıcı hastalıklar salgınlara yol açarak toplumları derinden etkilemiştir. 16. Yüzyılda Çin’de çıkan veba salgını, Çin’de 13 milyon kişinin, Avrupa’da ise 24 milyon kişinin ölümüne neden olmuştur (Sarıyıldız, 1994: 329.)

⁶ ‘Hacı’ lakabı genelde dini vazifelerini yerine getiren kişiler için kullanılır fakat bu vecibeyi yerine getirebilecek güçte imkânları bulunan kişiler içinde kullanılmaktadır (Kütükoğlu, 1995: 402).

Arapça ta'n kökünden türeyen tâûn, “yaralamak, ayıplamak, kusurlu görmek” anlamlarına gelmekte olup, bulaşıcı hastalığın adıdır (Varlık, 2011: 175). Tâûn kelimesi hıyarlı veba türü için, veba ise bütün salgın hastalıkları ifade etmek için kullanılmaktaydı. Anadolu’da veba için, “yumurcak”, “yumrucak”, “oymaca”, “baba”, “ölet”, “kıran” gibi isimler kullanılmaktaydı (Turna, 2011: 2-3).

Osmanlı Devleti’nde, 19.yüzyıl boyunca en etkili veba salgınları 1812-1819 ve 1835-1838 yıllarında görülmüştür (Varlık, 2011: 176). 1831 yılında Karadeniz’den gelen yerli ve yabancı gemilerin Karadeniz Boğazı’nda karantinaya alınmasıyla ilk karantina uygulaması gerçekleşmiştir. İkinci karantina uygulaması 1835 yılında Akdeniz kaynaklı kolera salgınına karşı yapılmıştır (Doğan, 2011: 96).

Bulaşıcı hastalıkların sık sık kendini tekrarlaması, karantina meclisinin kurulmasını zaruri hale getirmiştir. Salgın hastalıkların yayılması sonucu, 1838 yılında Karantina Meclisi kurulmuştur (Sarıyıldız, 1994: 334). Veba salgını 1841, 1847, 1849, 1869 yıllarında Anadolu’da devam etmiştir. Anadolu’da veba salgının etkili olduğu yerlerden biri de Antalya’dır. Veba salgını nedeniyle, 1841-42 yıllarında Antalya bölgesinde karantina uygulaması yapılmıştır (Çadırcı, 2011: 42).

Antalya bölgesinde karantina uygulamasının yapıldığı yerlerden biri de Finike kazasıdır. 19.yüzyılın ortalarına doğru salgın hastalıklara karşı Finike İskeleyi’nde karantina uygulaması yapılmıştır. 1841 yılında Finike kazasında karantina memuru bulunmadığından birer karantina memuru tayin edilmiştir (Durgun, 2017: 48-49).

Finike coğrafi konum itibarıyla ticaret güzergâhında yer almaktadır. Aynı zamanda Tatlıçay, Acıçay, Alakır Nehri ve Kâfir Çayı gibi zengin su kaynaklarına sahiptir. Fakat bu durumun avantajı olduğu gibi dezavantajı da bulunmaktadır. Salgın hastalıklar deniz ve kara yoluyla ayrıca su kaynaklarıyla da hızlıca bulaşmaktadır. Su kaynaklarının bol miktarda sülfür içermesi 19.yüzyıl boyunca çeşitli salgın hastalıkların yayılmasına yol açmıştır (Durgun, 2017: 47; Borchhardt, 1999: 25). Yöre halkını yaz ayları boyunca hem nehir vadilerinde hem de sahil kesiminde etkileyen bir diğer hastalık ise sıtmadır (Davis, 2006: 272; Durgun, 2017: 47).

1840 tarihli temettuat defterinden Finike kazasında, salgın hastalığın meydana geldiği öğrenilmektedir. Fakat salgın hastalığın adı zikredilmemiştir. Veba salgını 1841-47 yıllarında etkili olduğu için veba salgını olduğu düşünülmektedir. 1840-41 yılında toplam sekiz köyde salgına rastlanılmaktadır. Bu sekiz köyden Hallaç ve Adrasan köyleri iki defa salgın hastalık geçirmiştir. Ernez köyü 60 haneden 53 haneye, Yazır köyü 85 haneden 75 haneye, İncirağacı

köyü 20 haneden 16 haneye, Hallaç köyü 40 haneden 22 haneye, Arif köyü 150 haneden 113 haneye, Alacadağ köyü 50 haneden 25 haneye, Örtেকiz köyü 30 haneden 22 haneye ve Adrasan köyü 60 haneden 31 haneye düşmüştür. Bu salgın sonucu hane sayısı 957'den 823 haneye düşmüştür (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024). Ernez köyünde gerçekleşen salgının önüne köyün karantina alınmasıyla geçilmiştir (Durgun, 2017: 48).

Salgının gerçekleştiği İncirağacı, Hallaçlar, Adrasan ve Alacadağ köyleri sahil kesimine yakın yerlerdedir. Arif, Yazır, Ernez ve Örtেকiz köyleri iç kısımlarda olup, ulaşım noktalarında yer almaktadır (Çobanoğlu, 2010: 286). Fakat bu üç köyün ulaşım noktalarında birçok köy bulunmaktadır. Üç köy dışında diğer köylere bulaşıp bulaşmadığı konusunda bir kayıt bulunmamaktadır.

Yüzyılın sonunda Finike kazasında görülen bir diğer hastalık ise koleradır. 1891 yılında Halep'te ortaya çıkan bu salgın, Finike'yi de etkisi altına alarak, 1895 yılına kadar devam etmiştir (Durgun, 2017: 48-49). 1890-98 yılında Finike'de sıtma veya dank hastalığı olarak bilinen "humma" hastalığı ve çiçek hastalığı da görülmüştür. Elmalı'dan belediye tabibi gönderilmiş, yapılan tedavi ve alınan tedbirler sonucu hastalığın önüne geçilmiştir (Durgun, 2018: 182-183)

İKİNCİ BÖLÜM

19.YÜZYILIN İLK YARISINDA FİNİKE KAZASININ EKONOMİK DURUMU

Toprak bakımından zengin bir ülke olan Osmanlı İmparatorluğu'nun iktisadi hayatının bel kemiğini, tarım gelirleri oluşturmaktadır. Nüfusun genellikle %80-90'ı toprakla uğraşır ve geçimini büyük çiftliklerdeki topraklardan değil, küçük aile arazilerindeki topraklardan sağlardı. Tarım gelirlerinin, Osmanlı İmparatorluğu hazinesine olan katkısı büyüktür. 19. yüzyıl ortasında tarımdan alınan “öşür” ve “arazi” adlı iki vergi, devletin topladığı bütün vergilerinin içinde yaklaşık %40'ını kapsamaktaydı (Quataert, 2004: 195).

19.yüzyılda tarımsal üretimi; erbab-ı ziraat, çiftçi, rençber, ırgat, hizmetkâr, amele, bahçevan/bağban, otlakçı, duhancı, çoban, deştiban, çukadar, sığırtmaç, ortakçı ve yarıcı gibi sınıflar gerçekleştirmekteydi. Bu gruplar içinde *ziraat erbabı* genellikle, toprak sahibi küçük çaplı tarım işletmeciliği yapan kimselerden oluşmaktaydı (Yazan, 2018: 284).

Ziraatçılıkla birlikte hayvancılık, tarıma dayalı Osmanlı ekonomisinde diğer önemli geçim kaynağıdır. Hayvansal gübre, tarlanın sürülmesi ve taşıma alanında hayvan gücü, tarım toplumunda önemli bir yere sahiptir (Gök, 2015: 23).

Temettuat defterlerindeki veriler incelendiğinde Finike kazasında ikamet eden hanelerin çoğu, köylerde yaşamakta olup geçimlerini tarım ve hayvancılıktan kazanmaktadır. 19. yüzyılda Finike'nin ekonomik yapısı hakkında bilgi veren yegâne kaynak serisi Devlet Arşivleri Başkanlığında mahfuz temettuat defterleridir. Çalışılan dönemi kapsayan şeriye sicili defteri bulunmamaktadır. Bu nedenle temettuat defterleri üzerinden kazanın ekonomik durumuna ilişkin bilgiler değerlendirilmeye çalışılacaktır. Tanzimat'ın ilanından sonra herkesin gelir düzeyine göre vergi alınması için temettuat adlı defterler oluşturulmuştur. Bu yüzden incelenen defterlerde hane sahibinin ekonomik geliri ve sahip olduğu ürünler hakkında bilgi edinmek mümkündür.

Temettuat defterlerinden hane reisinin tarla, bağ, bahçe, bostan gibi gayrimenkulleri ayrıntılı bir şekilde öğrenilebilmektedir. Fakat 1840 ve 1844/45 yıllarını kapsayan defterde fark görülmektedir. 1840 tarihli temettuat defterinde tarla, bağ, bahçe gibi ekili alanların yüzölçümü; ev, dükkân, kahvehane gibi binaların sayısı ile kıymeti verilmiştir. 1845 kayıtlarında ise yıllık gelirlerin, kıymetinden daha gerekli olduğu düşünülerek değişikliğe gidilmiştir. Kıymeti çıkarılıp yerine hâsılat-ı senevîsi getirilmiştir (Kütükoğlu, 1995: 405).

Finike kazasında tarımsal alanda buğday, arpa, mısır, susam, pirinç, pamuk, tütün ve bağ üretimi yapılırken, hayvancılık alanında inek, manda, keçi, koyun besiciliği yapılmakta, binek hayvanlarından bargir (at), deve, merkep ve kısrak da yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıca arıcılık da yaygın olarak yapılmaktadır.

2.1.Tarım

2.1.1. 1840 Yılında Finike Kazasında Tarım

Finike toprak yönünden tarımsal üretime uygun bir beldedir. Günümüzde de hala Antalya bölgesinin önemli tarım bölgelerinden biridir.

1840 yılı temettuat kayıtlarında Finike kazasında tarımsal üretim “tarla dönüm”, “bahçe dönüm” veya “bahçe” olarak ele alınmaktadır. Kaza genelinde 823 hane tarafından tasarruf edilen toplam tarım alanı miktarı 27.261 dönüm olarak hesaplanmıştır. Bu toplam tarım alanına, “üzüm bahçesi, limon bahçesi, duhan bahçesi, pamuk bahçesi, meyve bahçesi” dâhildir. Tarla veya bahçelerde yetiştirilen ürünler hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Bunların dışında tarımsal üretim kapsamında “eşcar üzerinde üzüm/bahçesi, eşcar-ı müsmire, meyve bahçesi, duhan bahçesi, pamuk bahçesi, eşcar-ı zeytin, harabe bağ ve limon bahçesi/ağacı” gibi ürünlere yer verilmiştir. Fakat bu ürünler birkaç haneden ibarettir.

Tablo 18: 1840 Yılı Temettuat Defterine Göre Finike Kazası Köylerinde Tarım Alanı

Dağılımı

Köyler	Tarla Dönüm	Bahçe Dönüm	Bahçe	Bahçe Kıta	Toplam	Yüzde
İncirağacı	10	1			11	%0
Çavdır	464	11,5			475,5	%2
Salurboğazı	1.494				1.494	%5
Hallaç	1.464	7			1.471	%5
Has	8.506	5			8.511	%31
Adrasan	532	15	4	1	552	%2

Yalnız	771				771	%3
Hacıveliler	3.414				3.414	%12
Bağyaka	5.000	24			5.024	%18
Alacadağ	229				229	%1
Alasın	363				363	%2
Arif	663				663	%2
Sarıcasu	10				10	%0
Yenice	1.169	0,5			1.170	%4
Gagaz	78				78	%0
Örtekiz	346	1			347	%1
Yozgat	593	23		2	618	%2
Ernez	712	22,5	0,5		735	%3
Torunlar	95			1	96	%0
Yazır	1.206	0,5			1.207	%4
Toplam	27.119	111	4,5	4	27.239	%97

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

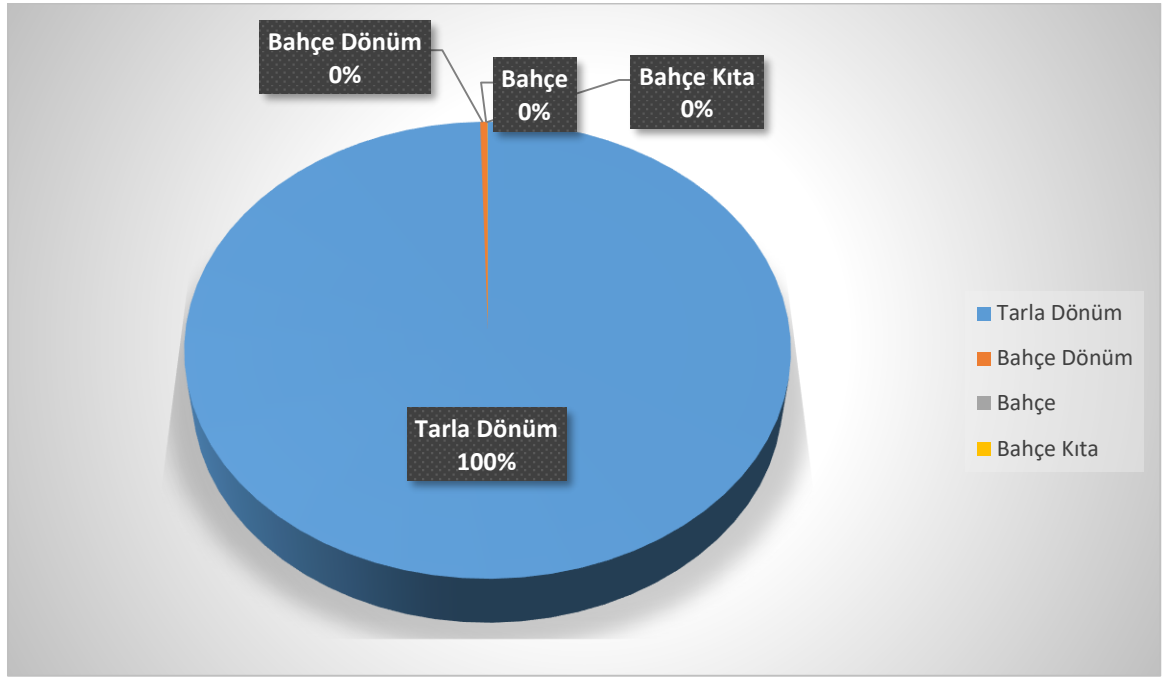
Yukarıdaki tablo incelendiğinde en fazla tarım alanına sahip olan köy, Has köyüdür. 1840 yılında Has köyü, tarım alanında Finike kazasının %31'ni teşkil etmektedir. Has köyünde toplam 41 hane bulunmakta ve bu hanelerin 23 tanesi tarım ile uğraşmaktadır. Has köyünü, %18 ile Bağyaka, %13 ile Hacıveliler köyü takip etmektedir. 64 hanelik Bağyaka köyünde 30 hane sahibi ve 9 hanelik Hacıveliler köyünde 7 hane sahibi tarım ile uğraşmaktadır.

En fazla nüfusa sahip köylerden Yenice %4, Arif %2, Yazır ise %4'lük bir paya sahiptir. Fakat Yenice köyünde 125 haneden 87'si, Arif köyünde 113 haneden 97'si, Yazır köyünde ise 75 haneden 68'i tarımla uğraşmaktadır. Bu köylerdeki hane reislerinin çoğu tarım alanı kullanmasına rağmen tarım alanı miktarı yüksek değildir. Bu yüzden yüzdelik payları düşüktür. Tarım alanı miktarı bakımından Sarıcasu çiftliği, İncirağacı ve Torunlar köyü %0'ın altındadır.

Kaza genelinde 823 haneden 563'ü tarım arazisine sahiptir. İncirağacı köyü, Sarıcasu çiftliği ve Salurboğazı çiftliğinde tarımla uğraşan sadece birer hane bulunmaktadır. Diğer hanelerin tarım arazi kaydı yoktur.

Bahçe, hane sahiplerinin sebze ve meyve ihtiyaçlarını karşılamak için kullandığı ekili arazidir. 1840 yılı temettuat verilerine göre kaza genelinde toplam 126 hanenin bahçe sahibi olduğu görülmektedir.

Grafik 5: 1840 Yılı Temettuat Defterine Göre Tarım Alanların Dağılımı (%)

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

Tablo 19: 1840 Tarihli Temettuat Defterine Göre Finike Köylerinde Yetiştirilen Bağ/Bahçe ve Ağaç Çeşitleri

Köyler	Üzüm Ağacı	Üzüm Bahçesi	Limon Ağacı	Limon Bahçesi	Eşcar-ı Müsmire	Duham Bahçesi	Pamuk Bahçesi	Zeytin Ağacı	Harabe Bağ	Bağ Hissesi	Meyve Bahçesi
İncirağacı											
Çavdır											
Salurboğazı				2							
Hallaç											

Has				3							
Adrasan								1	2		
Yalnız											
Hacıveliler											
Bağyakası							11				
Alacadağ											
Alasın											
Arif											
Sarıcasu											
Yenice			5					2			
Gagaz											
Örtekiz											
Yozgat	1	0,5				0,5					
Ernez	420				250						5
Torunlar											
Yazır										40	
Toplam	421	0,5	5	5	250	0,5	11	3	2	40	5

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

1840 yılı temettuat defterinde, yetiştirilen ürünler hakkında geniş bilgiler bulunmamaktadır. Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, ürünler birkaç köy ve haneden ibarettir. Günümüzde portakalıyla meşhur Finike’de 1840’lı yıllarda narenciye bahçelerinin çok sınırlı olduğu görülmektedir. Finike’nin köyleri içerisinde bahçe tarımı ve yetiştirilen ağaç sayısı bakımından ilk sırayı Ernez almaktadır. Ernez’de 420 tane üzüm ağacı kaydedilirken 250 adet de “eşcar-ı müsmire” adıyla türü belirtilmeyen meyve ağacı kaydedilmiştir. Ernez dışında bu kadar fazla ağaç kaydının bulunduğu başka bir köy kaydedilmemiştir⁷.

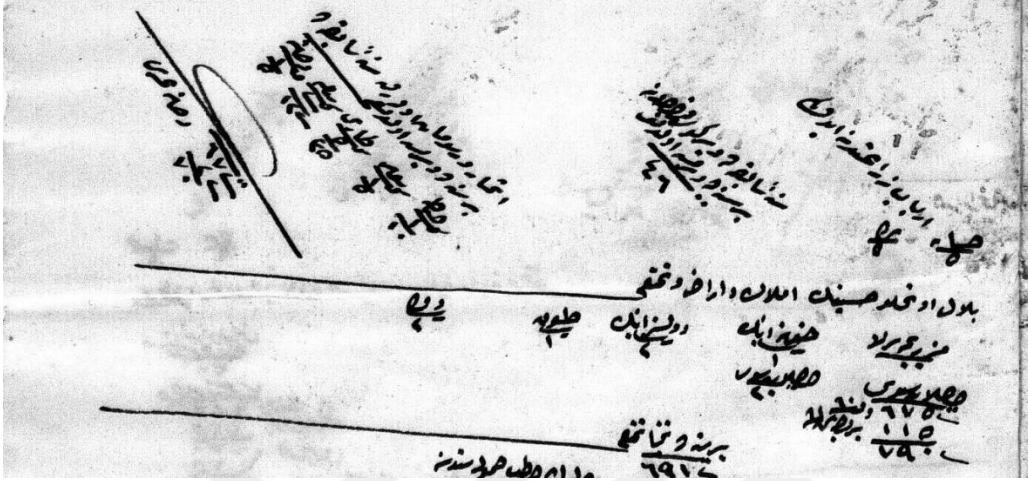
2.1.2. 1844/45 Yılında Tarım Alanların Dağılımı

1844/45 yılında Finike kazası genelinde 940 hane tarafından tasarruf edilen toplam tarım alanı miktarı 23.560 dönüm olarak hesaplanmıştır. Fakat 1844/45 yılı temettuat defterinde,

⁷ Yozgat köyünde yazılan ‘0,5’ ile yarım dönüm kastedilmektedir.

toplam 85 hanenin tarım arazi kaydı olmasına rağmen, sahip olduğu dönüm miktarı kaydedilmemiştir. Bundan dolayı, tarım alanı miktarının, hesaplanandan daha fazla olduğu düşünülmektedir.

Görsel 3: 1844/45 Yılı Temettuat Defterinde İncirağacı Köyünde Dönümü Yazılmayan Mezru Tarla Örneği

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

1844/45 yılı temettuat defteri kapsamında toplam 22.971 dönümlük tarım arazisi, ekili dikili alanı kapsarken, geriye kalan 589 arazi ise gayr-ı mezru alanı kapsamaktadır. “Gayr-ı mezru tarla” ekili olmayan alanları ifade etmektedir. Gelir getirmediği için dönüm bazında yazılmıştır.

1844/45 yılı temettuat defterinde ağaç bazında kaydedilen ürünler dut, üzüm ve limondur. Bu ürünler *eşcar-ı dut*, *eşcar-ı harir*, *üzüm ağacı* ve *limon ağacı* şeklinde yazılmıştır. Fakat temettuat kayıtlarında, ağaç bazında kaydedilen bu ürünlere geniş yer verilmemiştir. Ağaç bazında kaydedilen ürünler ekili-dikili alanlara dâhil edilmedi.

Mezru tarla tabiri buğday, arpa gibi ekili alanları ifade etmektedir. 1844/45 yılı temettuat defterinde, mezru tarlaların 1844 ve 1845 senesine ait gelirleri kaydedilmiştir. Bazı mezru tarlaların, sahibi tarafından başkasına kiralandığı alanlar yıllık “bedel-i icar” şeklinde yazılmıştır. Arif köyünde 12, Yozgat köyünde 2, Ernez köyünde 3 ve Torunlar köyünde 11 hanede bu kayıtlara rastlanılmaktadır. Ayrıca “icarda mezru tarla” olarak da ayrı kayıt tutulduğu görülmektedir (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10025, 32, 37, 38).

Tablo 20: 1844/45 Yılı Temettuat Kayıtlarına Göre Tarım Alanların Köylere Göre Dağılımı (Dönüm) ve Yüzdesi

Köyler	Tarım Alanı(Dönüm)	Yüzde
İncirağacı	2.694,5	%13
Çavdır	598,5	%2
Salurboğazı	917,5	%4
Hallaç	1,146,5	%5
Has	4,025	%16
Adrasan	295,5	%1
Yalnız	656	%3
Haciveliler	2,438	%10
Bağyaka	2,378	%10
Alacadağ	467	%2
Alasın	465	%2
Arif	1,631	%7
Sarıcasu	355	%1
Yenice	385,5	%2
Gagaz	265	%1
Örtekiz	528	%2
Yozgat	711,5	%3
Ernez	781	%3
Torunlar	1,701	%7
Pınarbaşı	30	%0
Yazır	225	%1
İslam	864,5	%4
Toplam	23.560	%96

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

Yukarıdaki tablo incelediğinde, 4.205 dönüm ile Has köyünün en fazla tarım arazisine sahip olduğu görülmektedir. 1844/45 senesinde Has köyü kaza genelinin %16'lık kısmını oluşturmaktadır. 1844/45 yılı temettuat verileri, 1840 yılı temettuat kayıtları ile karşılaştırıldığında Finike genelinde en fazla tarım arazisine sahip olan köyün, Has köyü olduğu görülmektedir.

Has köyünü, İncirağacı, Bağyaka ve Hacıveliler köyü takip etmektedir. En az tarım arazisine sahip köyler sırasıyla; Yazır, Gagaz, Adrasan ve Sarıcasu çiftliğidir.

1840 yılında İncirağacı, Sarıcasu ve Salurboğazı çiftliğinde, tarım arazisine sahip hane sayısı 1-2 iken, 1844/45 yılı temettuat kayıtlarında tarım arazisine sahip hane sayısı çoğalmıştır. Örneğin, 1840 yılını içeren temettuat defterinde İncirağacı köyünde tarımla uğraşan iki hane bulunmaktayken, 1844/45 yılı temettuat kayıtlarında aynı köyde, 32 hanenin toprak arazisine sahip olduğu görülmektedir. İncirağacı köyünün nüfus verileri incelendiğinde, 1840 yılında tahmini nüfusu 80 iken, 1844/45 yılında 175'e çıkmıştır. Bilhassa İncirağacı köyüne yeni yerleşenlerin tamamen tarımla uğraştığı görülmektedir.

Sarıcasu çiftliğinde 1840 yılında tarım ile uğraşan 1 hane bulunmaktayken, 1844/45 kayıtlarında bu sayı 17'ye çıkmıştır. 1840 yılında Salurboğazı çiftliğinde tarım arazisine sahip olan sadece 1 hane bulunmaktayken, 1844/45 yılında tarım arazisine sahip 26 hane kaydedilmiştir.

1844/45 yılı temettuat defterinde tarımla uğraşan 1 gayrimüslim kaydı bulunmaktadır. Hallaçlar köyünde 25. hanede kayıtlı olan Kostantin, 130 dönümlük mezru tarlaya, 20 dönümlük gayri mezru alana ve 1,5 dönümlük bahçeye sahiptir (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10023).

Tablo 21: 1844/45 Yılı Temettuat Defterine Göre Gayr-ı Mezru Alana Sahip Olan Köyler

Köyler	Gayr-ı Mezru Alan(Dönüm)	Yüzde
İncirağacı	80	%14
Salurboğazı	25	%4
Hallaç	45	%8
Hacıveliler	285	%48
Bağyaka	86	%15
İslam	68	%11
Toplam	589	%100

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 22, 23, 28, 29, 17723)

Kaza genelinde toplam 23 hane topraklarını nadasa bırakmıştır. İncirağacı köyünde 1 hane, Salurboğazı çiftliğinde 1 hane, Hallaç köyünde 2 hane, Hacıveliler köyünde 4 hane, Bağyaka köyünde 6 hane ve İslam köyünde 9 hane topraklarını nadasa bırakmıştır.

1844/45 yılı temettuat defterinde ortakçılar “şerik” adıyla kaydedilmiştir. Ortakçılar (şerik) genelde iş gücüne ihtiyaç duyan toprak sahiplerinin yanında çalışarak geçimini sağlayan

kimselerdir. Fakat 1844/45 yılı temettuat kayıtlarında bazı ortakçıların mezru tarlaya sahip olduğu görülmektedir. Örneğin, Hallaç karyesinde, Hacı Mehmet oğlu Süleyman'ın şeriki Koca Süleyman oğlu Hacı Hasan'ın 50 dönümlük mezru tarlaya sahip olduğu görülmektedir (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10023). 1844/45 defterinde İslam köyü dışındaki bütün köylerde ortakçılara hane numarası verilmiştir. Ortakçılar, nüfus sayımında, Finike nüfusuna dâhil edilmese de sahip oldukları veya kiraladıkları tarım arazileri, toplam tarım alanı içerisinde değerlendirilmiştir. Bu nedenle bazı köylerde kaydedilen toplam tarım alanının, hane sayısından fazla olduğu ortaya çıkmaktadır.

2.1.2.1. Ekili-Dikili Arazi Dağılımı

Ekili-dikili tarım arazileri, mezru(ekili), duhan (tütün), susam, pirinç, penbe (pamuk), melez (arpa-buğday karışımı), bahçe⁸, bağ, limon bahçesi ve dut bahçesinden oluşmaktadır. Ayrıca müstecir ve kiraya verilen tarım alanları da bu gurubun içine dâhil edildi. Ağaç bazında yazılan ürünler ekili-dikili alana dâhil edilmeyerek bu başlık altında tablo olarak gösterilecektir.

Tablo 22: 1844/45 Yılı Temettuat Defterine Göre Ekili-Dikili Alanların Köylere Göre Dağılımı

Köyler	Mezru	Duhan	Susam	Pirinç	Penbe	Melez	Bahçe	Bağ	Limon	Dut	Amme	Toplam
İncirağacı	2000			50			14,5					2.064,5
Çavdır	500		22	40			16					578
Salurboğazı	267						0,5					267,5
Hallaç	838	4	18	193			18,5					1.071,5
Has	1827,5	1	210	365			27				1,5	2.432
Adrasan	211						1,5					212,5
Yalnız	625	3				5						633
Hacıveliler	855			15			8					878
Bağyaka	1282	6,5	25	30			54,5	0,5		0,5		1.399
Alacadağ	385	14										399
Alasın	401		9									410
Arif	1269											1269

⁸ Meyve bahçeleri 'bahçe' ismiyle kaydedilmektedir. Harir bahçeleri için de dut kastedilmektedir (Kütükoğlu, 1995: 407).

Sarıcasu	270	5										275
Yenice	40						0,5					40,5
Gagaz	245											245
Örtekiz	481							14				495
Yozgat	632						35,5	1				668,5
Ernez	672						51					723
Torunlar	1611	17				31	2					1.661
Pınarbaşı	30											30
Yazır	162								1			163
İslam	748		2		9,5			2				761,5
Toplam	15.351,5	50,5	286	693	9,5	36	229,5	17,5	1	0,5	1,5	16.676,5

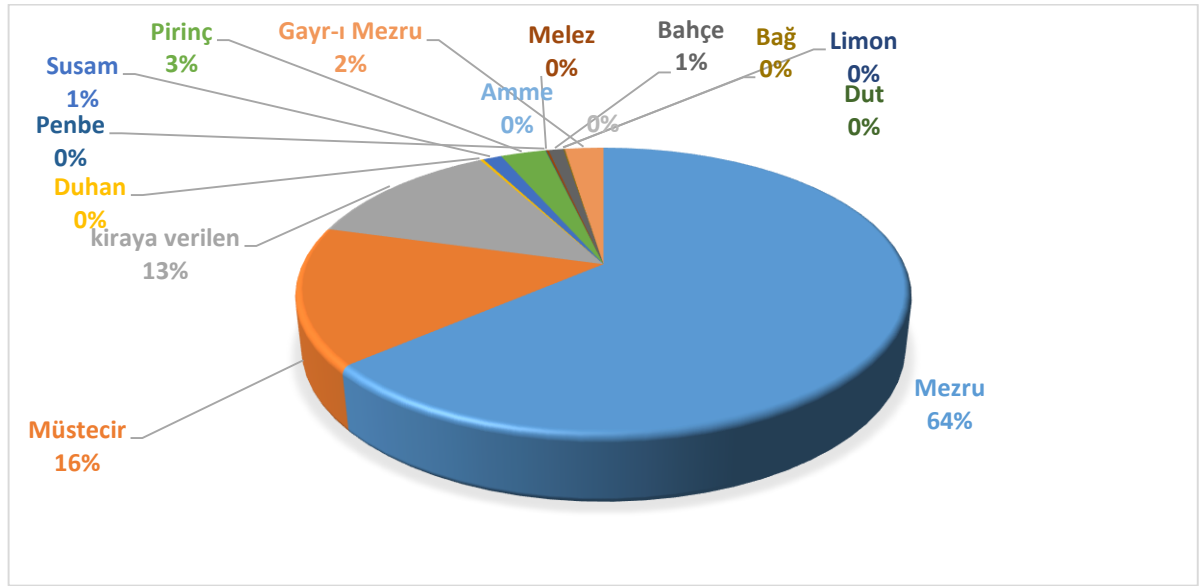
Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020,21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

Kaza genelinde en çok ekili-dikili alana sahip olan köy Has köyüdür. Finike kazasında Has köyü tarım alanında önde gelmektedir. Bu sıralamayı İncirağacı, Torunlar, Bağyaka, Arif ve Hallaç köyleri takip etmektedir. En düşük ekili-dikili toprağa sahip olan köyler ise, Pınarbaşı çiftliği, Yenice, Yazır, Adrasan ve Gagaz'dır.

Finike'nin verimli toprakları ve bol akarsu yataklarının olması, halkın tarım alanında üretim yapmasını kolaylaştırmıştır. Zira en çok ekili-dikili alana sahip olan Has, İncirağacı, Bağyaka, Arif ve Hallaç köyleri, Aykır ve Alakır çaylarının döküldüğü akarsu yataklarının yakınlarında yer almaktadır.

Mezru tarladan sonra en çok sahip olunan tarım alanları; bahçe, pirinç, susam ve duhan-dır. Pirinç üretimi sulak arazide yapılmaktadır. Pirinç yetiştiren İncirağacı köyü ve Hallaç köyü Aykır çayının geçtiği güzergâhta yer almakta, Has köyü ve Hacıveliler köyü ise Alakır çayının yakınlarında bulunmaktadır.

Grafik 6: 1844/45 Yılında Ekili-Dikili Alanların Dağılımı

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

2.1.2.2. Mevru Tarla Tarım Alanı Dağılımı

Finike'nin akarsuları ile beslenen verimli topraklarında, ekili tarımın ilk sırada gelen ekonomik faaliyetlerden olduğu görülür. Aşağıdaki tabloya göre mevru tarla miktarları, en fazla ve en az ekili alana sahip köyler ve haneler ile bunlardan elde edilen hasılatlar değerlendirilmiştir.

Tablo 23: 1844/45 Yılı Temettuat Defterine Göre Finike Kazasında Mevru Tarlaya Sahip Olan Hane Sayısı ve Hasılatı

Köyler	Mevru Tarla							
	Hane Sayısı	Mevru Tarla Sahibi Hane Sayısı	Ortakçının Sahip Olduğu Mevru Tarla	Mevru Tarla Dönüm	İcar Bedeli	1844 Senesi Hasılat	1845 Senesi Tahmini Hasılat	1844 1845 Hasılat Toplamı
İncirağacı	35	14		2000		11.965	7.895	20.260
Çavdır	14	10		500		6.933	5.920	12.913
Salurboğazı	25	16	4	267		16.990	11.422	28.467
Hallaç	23	17	2	838		14.698	10.890	25.588

Has	55	33	15	1767,5	110	27.816	22.665	50.479
Adrasan	26	17		211		8.439	7.658,5	16.097,5
Yalnız	56	39	10	625	250	21.173	20.400	41.573
Hacıveliler	19	7	3	855		12.421,5	9.810	22.231,5
Bağyaka	87	38	6	1282		26.066,5	26.845	52.921,5
Alacadağ	34	25	9	385		18.926	16.680	36.056
Alasın	41	35		391		14.594	9.133	23.827
Arif	123	87	10	1269	237	43.315,5	32.638,5	75.854
Sarıcasu	18	14	3	270		12.733	11.114	23.847
Yenice	31	1		40		1.295	1.010	2.305
Gagaz	8	7		245		6.467	4.848	11.315
Örtekiz	27	21	2	481	20	12.917	9.115	22.032
Yozgat	42	31	5	632	40	13.603	10.558,5	24.161,5
Ernez	53	41	6	652	75	20.356	14.770	35.126
Torunlar	118	102	3	1611	283	42.414	38.910	81.324
Yazır	12	8		162		3.449	2.920	6936
Pınarbaşı	7	6		30		5.750	5000	10.750
İslam	88	68		738	53	18.041	14.081	32.963
Toplam	4715	637	78	15.351,5	1.068	360.363	294.284	657.027

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

Tarım alanlarının içinde mezru tarla, 15.351,5 dönüm ile en büyük alanı oluşturmaktadır. Ayrıca mezru tarla, kaza genelinde toplam tarım arazilerinin %64'ünü oluşturmaktadır. En fazla mezru tarla, İncirağacı köyünde bulunmaktadır. İncirağacı köyü kaza genelinde %13'lük paya sahiptir. Bu sırayı 1.767,5 dönüm ile Has köyü, 1.611 dönüm ile Torunlar, 1.282 dönüm ile Bağyaka ve 1.269 dönüm ile Arif köyü takip etmektedir. 162 dönüm ile Yazır ve 211 dönüm ile Adrasan köyü %1'lik kısmı oluşturmaktadır. Pınarbaşı çiftliği ile Yenice köyü %0'ın altında kalmaktadır.

Mezru tarlaya sahip hane sayısı en çok Torunlar köyünde bulunmaktadır. Bu sırayı Arif, Ernez, Bağyaka ve Yalnız köyleri takip etmektedir. Pınarbaşı çiftliği, Hacıveliler ve Yazır köyleri %1'lik bir paya sahiptir. Yenice köyü ise %0'ın altındadır.

1844/45 yılı temettuat defteri incelendiğinde, kaza genelinde mezru tarladan elde edilen toplam hasılat 657.027 kuruş olarak hesaplanmıştır. Hasılat geliri en yüksek olan köy Torunlar köyüdür. Torunlar köyünü Arif, Bağyaka, Has ve Yalnız köyleri takip etmektedir. En düşük hasılatı sahip köyler sırasıyla; Yazır, Pınarbaşı çiftliği, Çavdır, Gagaz ve Adrasan’dır.

2.1.2.3 Kiralanan ve Kiraya Verilen Tarlaların Dağılımı

1844/45 yılı temettuat kayıtlarında geçen “müstecir olduğu tarla” ifadesindeki müstecir, “kiracı” anlamına gelmekte olup hane sahibine ait olmayan arazi için kullanılmıştır. Kaza geneline bakıldığında 3.753 dönümlük bir tarım arazisinin kiralanmak suretiyle ekildiği görülmektedir.

Kiralanan tarlaların, asıl sahipleri hakkında kayıt mevcut değildir. Kiralayan hane sahibinin, tarlası olmadığı için ya da toprağı az geldiği için kiraladığı düşünülmektedir. Örneğin, Çavdır köyünde 32. hanenin 12 dönümlük mezru tarlası olmasına rağmen 20 dönümlük tarla daha kiralamıştır. Alacadağ köyünde 27. hane, 12 dönümlük mezru tarlaya sahipken, 18 dönümlük tarla daha kiralamıştır (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10021, 10030).

Tarla kiralayanların yanı sıra, 1844/45 yılı temettuat kayıtlarında tarlalarını kiraya veren haneler de mevcuttur. Kiraya verilen tarlaların verilme nedenleri hakkında herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Kaza genelinde kiraya verilen toplam arazi 3.074 dönümdür.

Tablo 24: 1844/45 Yılında Müstecir ve İcarda Tarlaların Köylere Göre Dağılımı

Köyler	Müstecir Tarla						İcarda Tarla		
	Kiralayan Hane Sayısı	Dönüm	Toplam Hasılat				Kiraya veren Hane Sayısı	Dönüm	Kira Bedeli
			1844 Senesi	1845 Senesi	Hasılat-ı Senevi	Toplam			
İncirağacı	18	533	13.455	8.360		21.815	2	550	7.550
Çavdır	1	20							
Salurboğazı	8	290	4.689,5	3.233,5		7.923	2	335	495
Hallaç	1	30	720	430		1.150			
Has	10	340	6882,5	4.794		11.676,5	8	1.253	1.525
Adrasan	1	10	432	300		732	4	73	127,5
Yalnız	2	23	1.840	1600		3.440			
Hacıveliler	10	555	5.834	5.295		11.129	3	720	782

Bağyaka	38	894	22.302,5	20.620		42.922,5	5	541	620
Alacadağ	4	68	4.730	4.400		9.130			
Alasın	4	55	1.996	960		2.956			
Arif	18	300	6.811,5	5.543		12.354,5	7	62	177
Sarıcasu	3	80	693	600		1.293			
Yenice	11	325	6.748,5	5.031	765	12.544,5	1	20	30
Gagaz							1	20	30
Örtekiz	2	33	1.300	840		2.140			
Yozgat	1	15	292,5	110		402,5	4	28	66
Ernez	2	45	1.260	640		1.900	1	13	26
Torunlar	2	40	1.314	1.300		2.614			
Pınarbaşı									
Yazır	4	62	1.430	1.110		2.540			
İslam?	3	35	1.065	1.351		2.416			
Toplam	143	3.753	85.640	68.362,5		151,089	32	3.074	11.428,5

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

1844/45 yılında müstecir tarla, tarım alanlarının içinde %16'lık kısmı teşkil etmektedir. 1844/45 yılında Finike kazasında toplam 143 hanenin tarım alanı kiralayarak tarım yaptığı görülmektedir. Finike'deki köylerin içinde Bağyaka köyü 894 dönüm ile en fazla tarla kiralayan ve 42.922,5 ile de en fazla hasılatı sahip köydür. Bağyaka köyünde 38 hane kiracı olarak tarla ekip biçmektedir.

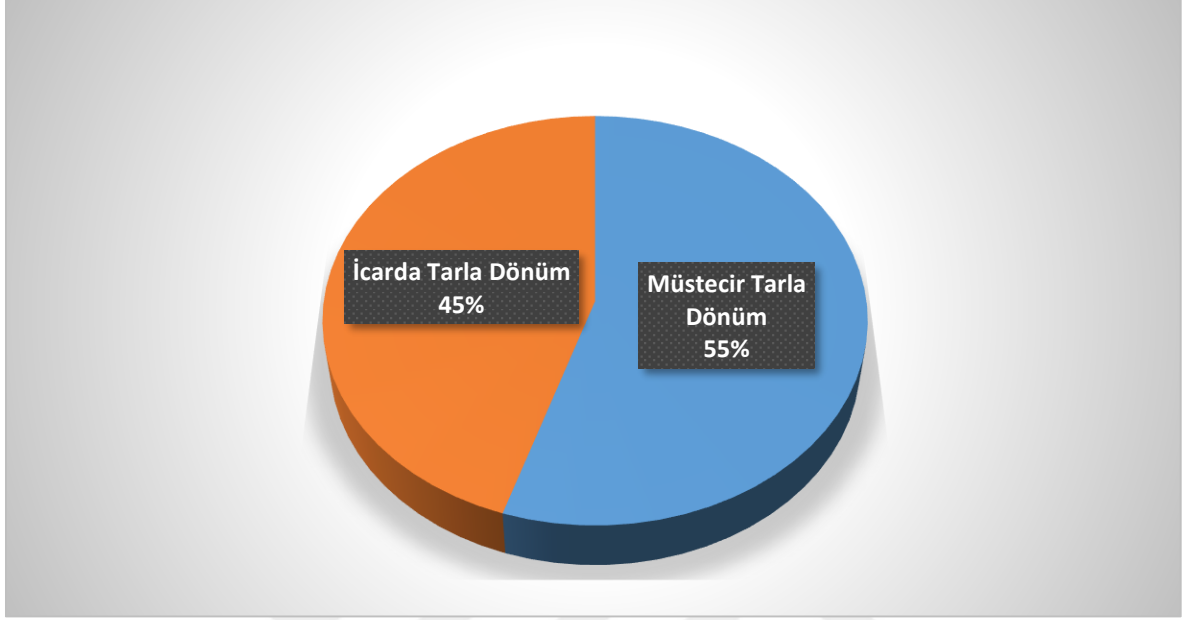
1844/45 yılı temettuat verilerinden, farklı kazada ikamet ettiği halde Finike'de ziraatçılık yapan kayıtlara ulaşılmaktadır. Örneğin, Elmalı kazasının Yuva köyü ahalisinden Hacı oğlu Osman, Hacı oğlu Mehmed, Cüz oğlu Kel Hasan, Bahar oğlu Ekiz ve yine Elmalı kazasının Söğle köyü ahalisinden Mehmed Ali oğlu Mustafa'nın, Hacıveliler köyünde tarla kiralayarak ziraatçılık yaptığı öğrenilmektedir.

Kiraya verilen tarlalar, tarım alanları içinde %13'lük paya sahiptir. En fazla kiraya verilen arazi, Has köyündedir. Has köyünde 8 hane toprağını kiraya vermiştir.

Tablodan da anlaşılacağı üzere kira bedelleri yüksek değildir. İncirağacı köyünde, Bahar oğlu Hacı Osman'ın 500 dönümlük kiralık tarlasının bedeli 7.500 kuruştur. Diğer kiralanan

arazilere oranla kira bedeli yüksektir. Kira bedelinin yüksek olması, toprağın verimliliğinden kaynaklanabilir.

Grafik 7: 1844/45 Yılı Müstecir ve İcarda Tarlaların Dağılımı

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

Tablo 25: 1840 ve 1844/45 Yılı Temettuat Defterlerine Göre Tarım Arazilerinin Karşılaştırılması (Dönüm)

Köyler	Tarım Arazisi (1840)	Tarım Arazisi (1844/45)
İncirağacı	11	2.694,5
Çavdır	475,5	598,5
Salurboğazı	1.496	917,5
Hallaç	1.471	1.146,5
Has	8.514	4.025
Adrasan	552	295,5
Yalnız	771	656
Hacıveliler	3.414	2.438
Bağyaka	5.035	2.378
Alacadağ	229	467
Alasın	363	465

Arif	663	1.631
Sarıcasu	10	355
Yenice	1.170	385,5
Gagaz	78	365
Örtekiz	347	528
Yozgat	619	711,5
Ernez	740	781
Torunlar	96	1.701
Yazır	1.207	30
Pınarbaşı		225
İslam?		864,5
Toplam	27.261	23.560

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

Yukarıdaki tablo incelendiğinde iki tarih arasında 3.701 dönümlük fark olduğu görülmektedir. 1844/45 yılı temettuat defterinde Pınarbaşı ve İslam? köyü sonradan kaydedilmesine rağmen, tarım arazi miktarı yükselmemiş tam tersine düşmüştür. Bu farkın 1844/45 yılı kayıtlarında darı, buğday, arpa, pamuk tarlası gibi arazilerin kayıtlara geçirilmemesinden ya da eksik veya yanlış bilgi verilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Zira 1844/45 yılı temettuat defterinde hane sahibinden darı, buğday, arpa gibi ürünlerden öşür alınırken aynı hanede arazi kayıtlarına rastlanılmamaktadır. Karşılaştırma yapılırken 1844/45 yılı kayıtlarından nadasa bırakılan alanlar ve limon, üzüm, pamuk, susam gibi bahçeler tarım arazilerine eklenmiştir.

2.1.2.4. 1844/45 Yılında Finike Kazasında Üretilen Hububat Miktarı ve Hasılatları

Finike kazasına ait 1844/45 yılı temettuat defteri incelendiğinde en çok arazinin hububat üretimine ayrıldığı görülmektedir. Fakat temettuat defterinde mezru tarlalarda hangi çeşit ürünlerin yetiştiği belirtilmemiştir. Mezru tarlası olan hanelerin darı, buğday, arpa, susam, pamuk, pirinç ve duhan öşürleri yazılmış olmasına bakılırsa mezru tarlalarda ağırlıklı olarak bu ürünlerin üretimi yapıldığı anlaşılmaktadır.

1844/45 yılı temettuat defterinde, hububat ürünleri defterin üst sol köşesinde kaydedilmiştir. Buna göre, 1844/45 yılı temettuat kayıtlarından, kaza genelinde 9 farklı hububat türü yetiştirildiği öğrenilmektedir. Bu ürünler; hinta (buğday), şa'ir (arpa), darı, susam, penbe (pamuk), duhan (tütün), melez (arpa-buğday karışımı), pirinç ve mercimektir. Yetiştirilen ürünlere

öşür vergisi kayıtlarından ulaşılmıştır. Ürünler kuruş olarak, kile ve kıyye üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 26: 1844/45 Yılı Temettuat Verilerine Göre Yetiştirilen Hububat Ürünlerin Köylere Göre Dağılımı Kile ve Kıyye Üzerinden

Köyler	Hıta	Şair	Darı	Susam	Duhan	Pirinç	Penbe	Melez	Mercimek	Toplam	%
İncirağacı	42	28	129,5	47	8	115	131,5			501	%6
Çavdır	17,5	7	59	12,5	1	42,5	1			140,5	%2
Salurboğazı	82,5	23,5	108	5,5		111,5				331	%4
Hallaç	25,5	9,5	168	9	4,5	390		2		608,5	%8
Has	52	25	152,5	69	12,5	618,5	8,5	0,5		938,5	%12
Adrasan	45	14,5	15	12			2			88,5	%1
Yalnız	69	46	110	8	6		17	86		342	%4
Hacıveliler	73	50	58,5	8,5	38	113	4			345	%4
Bağyaka	36	34	607,5	33,5	14,5	75,5		3,5		804,5	%10
Alacadağ	55	52	225	1	19,5			2,5		355	%4
Alasın	46,5	71,5	90,5	10,5	8,5		65			292,5	%4
Arif	94	146,5	261	34	4		268	126,5		933,5	%12
Sarıcasu	51,5	35,5	95	3	14	20			0,5	219,5	%3
Yenice	38,5	43,5	28	2	24,5		3,5			140	%2
Gagaz	30	12,5	25	2	3,5		3	4		80	%1
Örtekiz	74	34,5	70,5	1	5		12			197	%2
Yozgat	53	109,5	26,5				63,5			252,5	%3
Ernez	50	174	64,5		15		100	5		408,5	%5
Torunlar	283,5	180,5	100,5	11	24		70	4		673,5	%8
Pınarbaşı		4	69	3						76	%1
Yazır	16	23	22	0,5			7	7		75,5	%1
İslam	90,5	53	118,5	0,5			12			274,5	%3
Toplam	1325	1177,5	2604	273,5	202,5	1486	768	241	0,5	8.078	%100

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

Tablo 27: 1844/45 Yılın Temettuat Verilerine Göre Finike Kazasında Yetiştirilen Hububat Ürünlerinden Elde Edilen Gelir

Köyler	Hınta Kuruş	Şa'ir Kuruş	Darı Kuruş	Susam Kuruş	Duhan Kuruş	Pirinç Kuruş	Penbe Kuruş	Melez Kurum	Mercimek Kuruş
İncirağacı	421	101	879,5	819,5	40	231	156		
Çavdır	175	42	413	177,5	5	85	2		
Salurboğazı	825	140	734	137,5		223			
Hallaç	265	57	1.169	96,5	22,5	786,5		12	
Has	514	147,5	1073,5	1765	62,5	1237	17	20	
Adrasan	450	90	105	300			4		
Yalnız	690	276	770	200	30		17	555,5	
Hacıveliler	730	300	405,5	212,5	197	216	8		
Bağyaka	360	206	4246,5	639,5	72,5	151		27	
Alacadağ	560	312	1552,5	25	97,5			15	
Alasın	465	428	630,5	162,5	35		130		
Arif	934	879	1759	400,5	45		536	885,5	
Sarıcasu	515	219	663,5	37,5	70	40			1,5
Yenice	385	272	196	37,5	124,5		7		
Gagaz	300	75	177	75	17,5		6	28	
Örtekiz	740	207	494,5	25	23		24		
Yozgat	530	662	181				131		
Ernez	500	962,5	433		85,5		200,5	35	
Torunlar	2840	1073	724	185	120		140	28	
Pınarbaşı		24	485	75					
Yazır	160	138,5	154	12,5			14	49	
İslam	905	327	688	10			18		
Toplam	13.264	6.938,5	17.934	5.393,5	1.047,5	2.969	1.410,5	1.655	1,5

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

1844/45 yılında kaza genelinde toplam 8.078 kile hububat üretilmektedir. Finike kazasında hububat üretimi içinde ilk sırada 2.604 kile ile darı yer almaktadır. Darı hem beslenme aracı olarak hem de yem bitkisi olarak kullanılmaktadır. Darı üretiminin en fazla yapıldığı köy 607,5 kile ile Bağyaka köyüdür. Bağyaka'dan sonra yoğun olarak üretimin yapıldığı ikinci köy

261 ile Arif köyüdür. En az üretiminin yapıldığı köy 15 kile ile Adrasan köyüdür. Kaza genelinde darıdan 17.934 kuruş elde edilmiştir. En fazla gelir elde edilen eden köy, 4.246,5 kuruş ile Bağyaka köyüdür. En az gelir ise 105 kuruş ile Adrasan köyüne aittir. 1844/45 yılı temettuat verilerine göre darı 6 ile 7 kuruş arasında alıcı bulmaktadır. 1844/45 yılında Finike kazasının bütün köylerinde darı üretimi yapılmaktadır. Bu durum, Finike’de darı üretiminin diğer tahıl ürünlerine göre daha yaygın yapıldığını göstermektedir.

Darıdan sonra 1.486 kıyye ile pirinç ikinci sırada yer almaktadır. Pirinç en çok Has köyünde ekilmektedir. En az ise Sarıcasu çiftliğinde ekilmektedir. Pirincin sulak bölgelerde yetiştirmesinden dolayı sadece 8 köyde pirinç üretimine rastlanılmaktadır. 1844/45 yılı temettuat kayıtlarına göre kaza genelinde pirinçten toplam 2.969 kuruş elde edilmiştir. Üretim bazında ikinci sırada olmasına rağmen elde edilen gelir bakımından beşinci sırada yer almaktadır. Bu durum 1 kıyye pirincin 2 kuruştan alıcı bulmasından kaynaklanmaktadır.

Kazada pirinçten sonra en çok buğday ve arpa ekilmektedir. Buğday temettuat kayıtlarında *hınta*, arpa ise *şa’ir* olarak geçmektedir. Buğday halkın temel geçim kaynağı olmasından ötürü her köyde ekilmektedir. Arpa ise hayvancılık alanında kullanılan önemli bir ürün olduğu için her köyde kaydına rastlanılmaktadır.

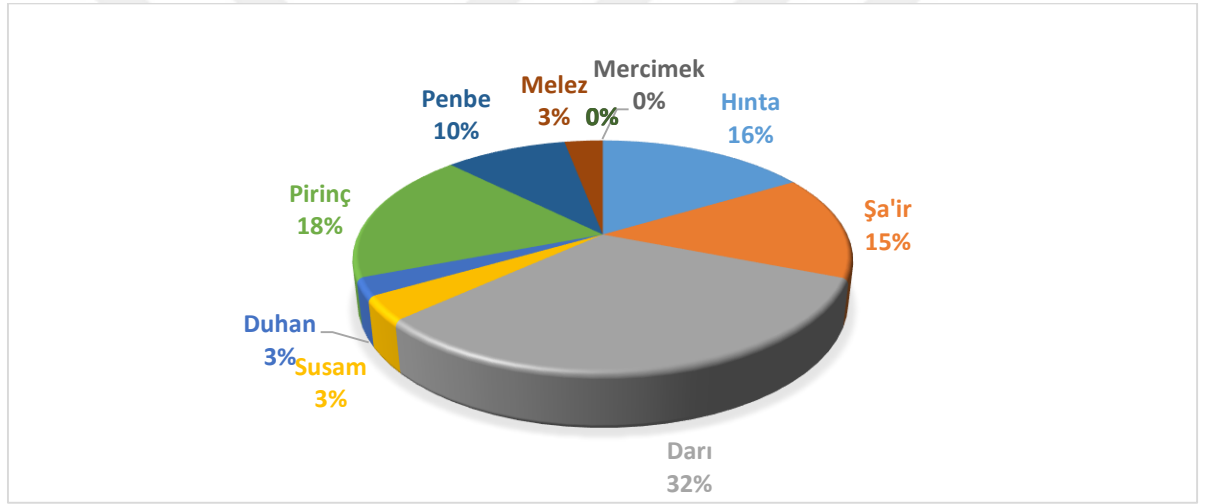
Buğday Teke Yörükleri arasında en fazla ekilen hububat türüdür. Buğday ekmeğinin ham maddesi olmasının yanı sıra bulgur, erişte, tarhana ve nişasta başta olmak üzere çeşitli gıdaların hammaddesini oluşturmaktadır (Ak, 2015: 277). Finike kazasında 1844/45 yılında 1.325 kile buğday üretilmektedir. 283,5 kile ile en fazla buğday üretimi, Torunlar köyüne aittir. 16 kile ile en az buğday üretimine sahip köy ise Yazır köyüdür. 1844/45 yılı temettuat verilerine göre kaza genelinde buğdaydan 13.264 kuruş elde edilmiştir. 1844/45 yılı temettuat verilerine göre 1 kile buğday 10 kuruştan satılmıştır.

Buğdaydan sonra her köyde rastlanan diğer bir ürün arpadır. Arpa yem bitkisi olma özelliği taşımakta olup at, deve, sığır, koyun ve keçi gibi hayvanların kışlık besin kaynağıdır. Buğday ve arpanın hasadından sonra sapından yapılan saman, hayvancılık açısından kış döneminde besleyici yem özelliği de taşımaktadır. Hayvancılıkla meşgul olan yöre halkı için önemli bir üründür (Ak, 2015: 278). 1844/45 yılı temettuat kayıtlarına göre kaza genelinde 1.177,5 kile arpa üretilmektedir. En fazla arpa üretimi Torunlar köyünde yapılmaktadır. Arpa üretiminin yoğun olarak yapıldığı ikinci köy ise 146,5 ile Arif köyüdür. Kazada en az arpa üretimi yapılan köyler ise Pınarbaşı çiftliği, Çavdır ve Hallaç köyleridir. 1844/45 yılı temettuat verilerine göre kaza genelinde arpadan 6.938,5 kuruş elde edilmiştir. 1844/45 yılı temettuat kayıtlarına göre 1 kile arpa 5 ile 6 kuruştan işlem görmüştür.

1844/45 yılında Finike kazasında sadece bir hanede kaydına rastlanan ve en az üretilen ürün, 0,5 kile ile mercimektir. Kazada en az üretilen hububat ürünleri sırasıyla; 202 kıyye ile tütün, 241 kile ile melez, 273 kile ile susam ve 768 kıyye ile pamuk oluşturmaktadır. 1844/45 yılı temettuat verilerine göre 1 kıyye tütün 5 kuruş, 1 kile melez 6 ile 7 kuruş, 1 kile susam 25 kuruş ve 1 kıyye pamuk 2 kuruştan alıcı bulmaktadır. 1844/45 yılı kayıtlarında pamuk *penbe*, tütün ise *duhan* olarak geçmektedir.

1844/45 yılı temettuat verilerine göre, ekilen ürünlerden elde edilen toplam hasılat 50.614 kuruş olarak hesaplanmıştır. En fazla gelir elde edilen ürünler sırasıyla; darı, buğday, arpa, susam, pirinç ve pamuktur. Üretilen hububat, ürünün kalitesine göre 2 ile 25 kuruş arasında değişmektedir.

Grafik 8: 1844/45 Yılında Finike'de Üretilen Hububat Ürünlerin Dağılımı

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

2.1.2.5. 1844/45 Yılı Temettuat Defterinde Kaydedilen Ağaç Çeşitleri

1844/45 yılı temettuat kayıtlarında kaydedilen ağaç çeşitleri dut, üzüm ve limondur. Dut, üzüm ve limon ağaçları adet olarak kaydedilmiştir. Akdeniz bitki örtüsü bu ağaçların yetişmesine elverişli olmasına rağmen, temettuat kayıtlarda 22 yerleşim biriminin 7'sinde bu ağaçlara rastlanılmaktadır. Dut ağacı bazı köylerde harir olarak karşımıza çıkmaktadır. Dut ağacı ve üzüm ağacı “eşcar-ı dut/harir, bağ eşcarı” olarak da kaydedilmiştir.

Tablo 28: 1844/45 Yılında Temettuat Defterinde Kaydedilen Ağaç Çeşitleri

Köyler	Dut Ağacı					Üzüm Ağacı				Limon Ağacı			
	Adet	Hasılat				Adet	Hasılat			Adet	Hasılat		
		1844	1845	Hasılat-ı Senevisi	Toplam		1844	1845	Toplam		1845	1845	Toplam
İncirağacı	5				15								
Çavdır	30				110								
Hallaç	25				170								
Has	17	100	80		180					6	200	100	300
Bağyaka	56	100	100	80	280	3	50	50	100				
Yozgat						123	2.050	1.400	3.540				
İslam										1			10
Toplam	150	200	280		855	126	2.100	1.450	3.550	7	200	100	310

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 23, 25, 37, 17723)

Finike kazasına ait 1844/45 yılı temettuat defterinde dut, üzüm ve limon olmak üzere toplam 283 adet ağaç kaydedilmiştir. Harir ‘ipek’ demektir. Dut ağacı tabirinin yerine bazı köylerde harir ağacı ifadesinin kullanılmasının bir diğer nedeni, ipek yetiştiriciliğinde dut yapraklarının kullanılmasından ötürü olabilir. Dut ağaçlarının en çok bulunduğu köy Bağyaka köyüdür. Harir ağacı kayıtlarından Finike kazasında ipek üretimi yapıldığı düşünülmektedir.

Dut ağacından sonra 126 adetle üzüm ağacı ikinci sırada gelmektedir. Üzüm yetiştiriciliğinin en çok Yozgat köyünde gerçekleştiği görülmektedir. Limon ağacı kaydına ise sadece Has ve İslam köyünde rastlanılmaktadır.

2.2. 1844/45 Yılında Finike Kazası Köylerinde Ortakçılık

Köylerde halkın çoğu geçimini ziraat ve hayvancılıkla sağlamakta ise de bunların hepsi toprak sahibi değildir. Toprağı olmayanlar ya toprak kiralayarak ya da iş gücüne ihtiyaç duyan toprak sahiplerinin yanında çalışarak geçimini sağlamaktaydı. Bu tür işleri ortakçılar ya da kaynaklarda kullanıldığı biçimde şerik, ırgatlar ve hizmetkârlık gibi hizmet grupları sağlamaktaydı (Yıldız, 2018: 111).

1844/45 yılı temettuat kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla ortakçılık (şerik) tabiri sadece tarım işçilerini veya toprağı olmayan kişileri kapsamamaktadır. Toprağı olan müdür veya ağaların da ortakçı olduğu görülmektedir. Örneğin Has köyünde Kardiç Nahiyesi müdürü Ali Bey'in hissesi bulunmaktadır (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10025).

Tablo 29: 1844/45 Yılı Temettuat Verilerine Göre Finike Kazası Köylerinde Kayıtlı Ortakçı Sayısı

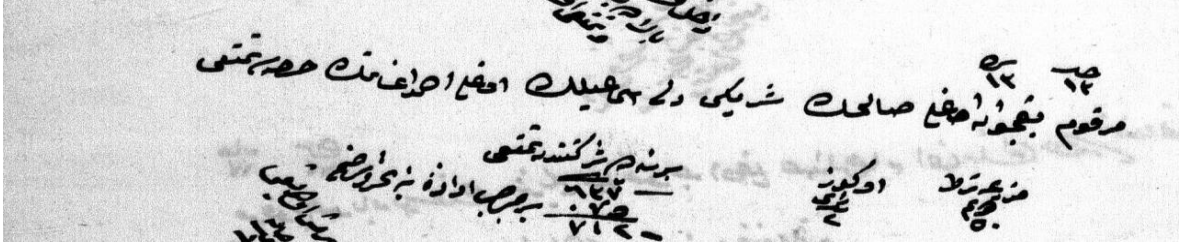
Köyler	Ortakçı Sayısı	Köyler	Ortakçı Sayısı
İncirağacı	20	Çavdır	
Salurboğazı	14	Hallaç	2
Has	22	Adrasan	1
Yalnız	13	Haciveliler	3
Bağyaka	12	Alacadağ	10
Alasın	2	Arif	13
Sarıcasu	11	Yenice	
Gagaz	3	Örtekiz	8
Yozgat	8	Ernez	11
Torunlar	3	Pınarbaşı	5
İslam	11	Toplam	175

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

1844/45 yılı temettuat verilerine göre kaza genelinde 175 ortakçı kaydı bulunmaktadır. En fazla ortakçı sayısı Has köyündedir. Has köyü kaza genelinde tarım arazisi sayısı bakımından önde gelmektedir. En az ortakçı kaydının bulunduğu köyler; Adrasan, Alasın, Hallaç ve Gagaz'dır.

1844/45 yılı temettuat verilerine göre kazada kayıtlı olan bazı ortakçıların mezru tarlaya sahip olduğu görülmektedir. Örneğin Has köyünde “Merhum bahçıvan oğlu Salih şeriki Deli İsmail oğlu Ahmed'in 50 dönümlük mezru tarlası”, “Merhum Zenci Said şeriki Deli Süleyman oğlu Hoca Salih'in 20 dönümlük mezru tarlası” bulunmaktadır. 1844/45 yılı temettuat verilerine göre kayıtlı ortakçıların çoğunun ziraatla meşgul olduğu görülmektedir (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10025).

Görsel 4: 1844/45 Yılı Temettuat Defterinde Has Köyüne Kayıtlı Ortakçı Örneği

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10025)

1844/45 yılı kayıtlarında, farklı yerleşim biriminde ikamet ettiği halde Finike’de yer alan ortakçılar da bulunmaktadır. Örneğin, İncirağacı köyünde Konya ahalisinden “Turhan oğlu Ömer Ali’nin şeriki Hasan oğlu İbrahim”, İslam? Köyünde Kardiç nahiyesi müdürü Ali Bey ve Alacadağ köyünde Elmalı’da ikamet eden Manuk zimminin kayıtları bulunmaktadır. (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10030, 17723)

2.3. Hayvancılık

Tarih süreci boyunca, insanların en önemli geçim kaynakları tarım ve hayvancılık olmuştur. Osmanlı toplumundaki çiftçi ailelerin hayatında da bu iki meslek grubu hâkimdir. Hayvancılığın, ekonomik olarak getirisi eskiden beri yüksektir. Mesela köylü-kentli bütün Türk halkının günlük hayatlarında süt ve yoğurdun önemi bilinmektedir. Onun için her ailenin malı mülkü arasında kendi ihtiyaçlarını karşılayacak en az birkaç inek, koyun ve keçi gibi sağlam hayvanları besledikleri görülmektedir (Kayhan, 2006: 87).

Antalya ve çevresinde yaşayan Yörükler için hayvancılık, temel geçim kaynağı olmasının yanı sıra, devletin ihtiyacı olan yük ve binek hayvanlarının yetiştirilmesinde, et ihtiyacının karşılanmasında hatta hayvanlardan elde edilen birçok yan ürüne kadar çeşitli alanlarda üreticilik rollerini sürdüren önemli bir unsurdur. Ayrıca Yörükler, hayvanlardan elde edilen süt, yağ, peynir, deri, kıl, yapağı ve yün gibi ihtiyaçları karşılayarak iç pazara katkı sağlamışlardır (Ak, 2015: 227).

İncelenen temettuat defterlerinde Finike’de yaşayan hane sahiplerinin büyük çoğunluğunun hayvancılıkla uğraştığı görülmektedir. Hayvancılığı geçim kaynağı olarak kullanan hanelerin yanı sıra, kendi ihtiyaçları için besleyen haneler de mevcuttur.

2.3.1 1840-1844/45 Yıllarında Finike Kazasında Hayvancılık

1840 ve 1844/45 yılları hayvan varlığı büyükbaş, küçükbaş, yük-binek ve arıcılık olmak üzere dört kategoride incelenecek olup, her iki yılın verileri karşılaştırılmalı olarak verilecektir. 1840 yılı Finike kazası genelinde 22.615 hayvan ve 1.996 bab arı kovanı kaydı bulunmaktadır. 1844/45 yılı temettuat verilerine göre ise kaza genelinde toplam hayvan sayısının 41.719’a ulaştığı, ancak arı kovanı sayısının bir miktar düşerek 1.165’e gerilediği görülmektedir.

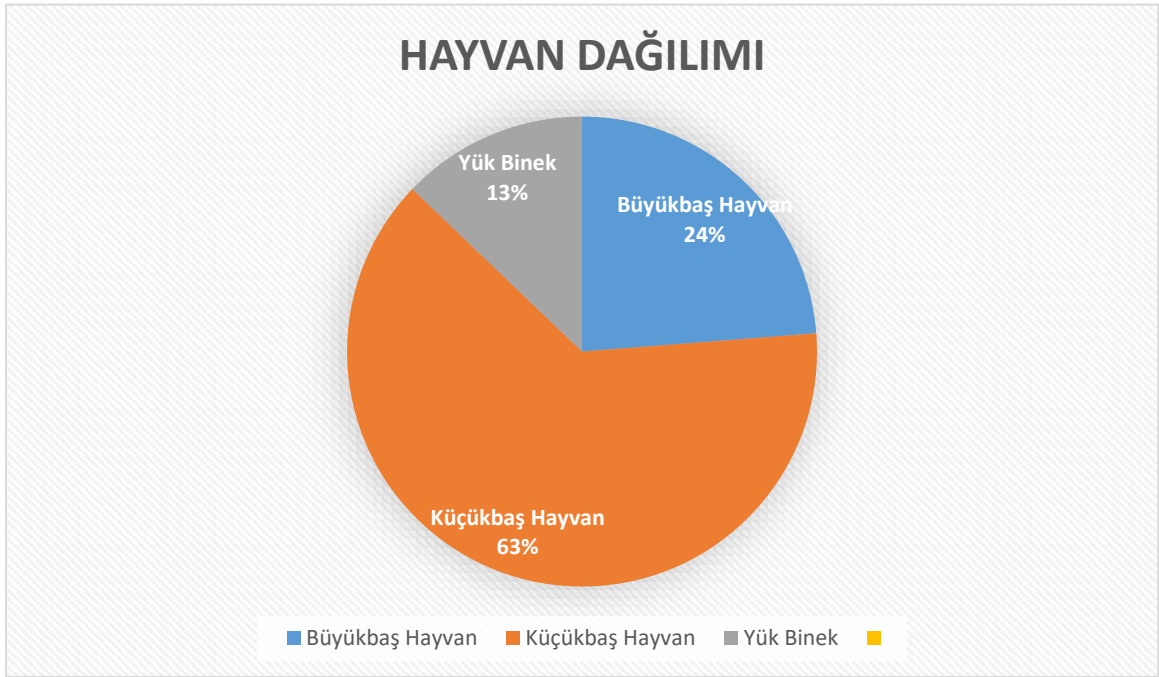
Tablo 30: Temettuat Verilerine Göre 1840 ve 1844/45 Yılı Hayvancılığın Karşılaştırılması

Köyler	Büyükbaş		Küçükbaş		Yük ve Binek	
	1840 Yılı	1844/45 Yılı	1840 Yılı	1844/45 Yılı	1840 Yılı	1844/45 Yılı
İncirağacı	101	127	8		60	51
Çavdır	122	137	14	107	45	50
Salurboğazı	120	70	61	136	41	32
Hallaç	222	197	60	9	102	88
Has	491	450	342	143	198	204

Adrasan	267	191	12		19	20
Yalnız	267	226	4.307	9.363	356	298
Hacıveliler	77	62	97	109	52	42
Bağyaka	474	590	45	30	195	57
Alacadağ	166	158	294	803	51	92
Alasın	122	134	888	1.981	64	74
Arif	559	633	3.778	12.955	377	482
Sarıcasu	110	140	62	180	74	97
Yenice	1.018	256	1.541	362	573	178
Gagaz	71	49	14	19	28	23
Örtekiz	135	149	538	1.024	126	110
Yozgat	128	156	230	515	57	70
Ernez	237	259	395	725	78	75
Torunlar	356	730	162	2.030	222	590
Yazır	326	64	1.497	771	262	42
Pınarbaşı		20				11
İslam?		358		1.849		277
Toplam	5.375	5.206	14.345	33.384	2.940	3.128

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 24 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

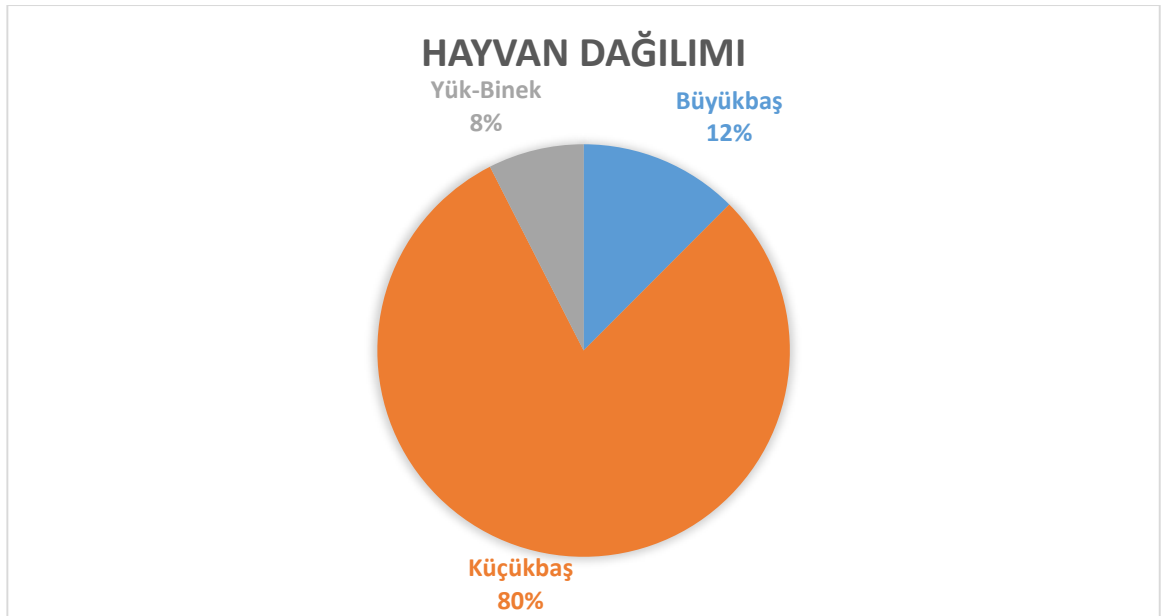
Grafik 9: 1840 Yılında Finike'de Hayvan Dağılımı

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

Yukarıdaki grafikten anlaşılağı üzere en çok beslenen hayvan %63 ile küçükbaş hayvanıdır. Öküz, sığır, dana gibi hayvanların oluşturduğu büyükbaş hayvanlar ikinci sırada yer alırken, bargir(at), kısarak, merkep, tay, deve gibi yük-binek hayvanları üçüncü sırada yer almaktadır.

Grafik 10: 1844/45 Yılında Finike'de Hayvan Dağılımı

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 24 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

1844/45 yılı temettuat verilerinden Finike’de yine en çok beslenen hayvan türünün %80 ile küçükbaş hayvan olduğu görülmekle birlikte bir önceki temettuat sayımlarına göre ciddi bir artışın olduğunu söylemek mümkündür. Bunda Murtana gibi Yörüklerle meskûn yeni yerleşimlerin kayda geçirilmesinin de bir miktar etkisi vardır. Buna karşılık, sıralama değişmemekle birlikte, yük ve binek hayvanları %13’ten %8’e, büyükbaş hayvan ise %24’ten %12’ye gerilemiştir.

1840 yılında kaza genelinde toplam 823 haneden 778 hane hayvancılıkla uğraşmakta olup, 45 hanede hayvan kaydı bulunmamaktadır. Fakat hayvan sahibi hane sayısının yüksek olması hayvancılık mesleğinin yüksek olduğu anlamına gelmemektedir. Hanelerin bazılarında öküz, sığır, keçi gibi temel geçimleri sağlayacak veya eşek, at gibi yük-binek ihtiyacını giderecek hayvanlardan birer tane bulunmaktadır. Bu durum hanelerin, kendilerini idare edecek kadar hayvan beslediklerini göstermektedir.

1844/45 yılı temettuat defterinde, bir öncekine nazaran hayvan sayısının bir miktar arttığı görülmektedir. Bu sayımda 940 haneden 822’sinde en az bir hayvan kaydına rastlanılmakta olup, 120 hane de ise hayvan kaydı bulunmamaktadır. Hayvan kaydı bulunmayan hane sayısına arıcılık dâhil değildir. Tablodan anlaşılabacağı üzere Finike kazasında en çok küçükbaş hayvan varlığı görülmektedir. İkinci sırada büyükbaş hayvan, üçüncü sırada yük-binek hayvanı bulunmaktadır.

Tablo 31:1840-1844/45 Yıllarında Kaza Genelinde Hayvanların Köylere Göre Dağılımı

Köyler	1840 Yılı Hayvan Dağılımı								1844/45 Yılı Hayvan Dağılımı							
	Büyükbaş		Küçükbaş		Yük-Binek		Arı Kovanı		Büyükbaş		Küçükbaş		Yük-binek		Arıcılık	
	Hane	Baş	Hane	Baş	Hane	Baş	Hane	Baş	Hane	Baş	Hane	Baş	Hane	Baş	Hane	Baş
İncirağacı	15	101	2	8	15	60	3	11	19	127			16	51		
Çavdır	10	122	3	14	11	45	4	13	14	137	2	107	14	50		
Salurboğazı	9	120	3	61	8	41	2	3	8	70	3	136	11	132	1	5
Hallaç	20	222	5	60	18	102	15	94	17	197	2	9	19	88	8	25
Has	37	491	11	342	39	198	12	47	38	450	28	143	36	204	9	27
Adrasan	25	267	1	12	16	19	14	156	15	191			18	20	7	46
Yalnız	36	267	54	4.307	52	356	32	166	30	226	47	9.636	53	298	25	113
Hacıveliler	8	77	2	97	9	52	3	11	9	62	2	109	6	42	5	16
Bağyaka	54	474	9	45	50	195	21	41	57	590	1	30	57	223	2	2
Alacadağ	21	166	23	294	23	51	18	54	30	158	26	803	31	92	10	34
Alasın	22	122	35	888	38	64	12	35	29	134	29	1.981	37	74	3	6
Arif	81	559	85	3.778	106	337	64	297	88	633	92	12.955	106	482	52	350
Sarıcasu	14	110	6	62	14	74	2	7	15	140	15	180	16	97	1	2
Yenice	117	1018	57	1.541	116	573	21	109	26	256	12	362	29	178	3	9
Gagaz	7	71	1	14	5	28	3	39	7	49	4	19	7	23	2	12
Örtekiz	19	135	19	538	21	126	13	65	24	149	17	1.024	25	110	14	43
Yozgat	25	128	14	230	27	57	20	165	22	156	8	515	32	70	21	156

Ernez	38	237	22	395	31	78	34	549	36	259	20	725	24	75	29	274
Torunlar	36	356	15	162	36	222	12	55	107	730	35	2.030	113	590	4	12
Pınarbaşı									4	20			5	11		
Yazır	64	326	67	1.497	74	262	23	79	11	64	9	771	12	42		
İslam									75	358	53	1.849	76	277	4	28
Toplam	658	5.369	433	14.345	709	2.940	328	1.996	681	5.206	405	33.384	753	3.128	203	1.165

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 24 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

2.3.1.1. 1840-1844/45 Yıllarında Finike Kazasında Büyükbaş Hayvancılık

Osmanlı döneminde Anadolu’da, büyükbaş hayvan besiciliği, özellikle ziraî faaliyetlerdeki katkıları dolayısıyla yapılmaktaydı. Tarımda makineleşmenin olmadığı dönemlerde, toprağı tarıma hazırlayabilmek için özellikle büyükbaş hayvanlardan yararlanılırdı. Büyükbaş hayvanların yoğun olduğu bölgelerde ziraatçiliğin daha etkin yapıldığı söylenebilir. Ayrıca eti, sütü, yünü gibi özelliklerinden de istifade edilmektedir (Muşmal, 2008: 261).

1840 yılında Finike genelinde 5.375 büyükbaş hayvan kaydı bulunmaktadır. Bu sayı hayvan dağılımının %24’ünü oluşturmaktadır. Kaza genelinde toplam 658 hanede büyükbaş hayvan kaydı bulunmaktadır. 1844/45 yılı kayıtlarına göre ise Finike kazası geneli toplam 5.206 büyükbaş hayvan kaydı bulunmaktadır ki arada çok az bir fark vardır.

1840 yılı temettuat defterinde kaydedilen büyükbaş hayvan türleri; Öküz, buzağı, buzağılı sığır, sığır, kısır sığır, yoz sığır, dana, inek, düğe, tosun, camız, camız dana, buzağılı camız ve kısır camızdır. Kaydedilen hayvan isimlerinde birbirine yakın olanlar tek başlık altında birleştirilmiştir. 1844/45 yılı temettuat defterinde kaydedilen büyükbaş hayvanlar; inek, öküz, buzağı, dana, tosun, düğe, manda, camız ve malaktır. 1840 defterinden farklı olarak hayvan gruplarına geniş yer verilmiştir. Bu yüzden birbirine yakın olan isimler tek bir başlık altında toplanmıştır.

Aşağıdaki tablo ve grafik incelendiğinde 1840 yılı verilerine göre %45’lik paya sahip olan ‘sığır’⁹ kaza genelinde en çok beslenen büyükbaş hayvandır. En çok sığırın bulunduğu yerleşim birimi 550 ile Yenice köyüdür. Bu sırayı Arif, Has, Bağyaka ve Torunlar köyleri takip etmektedir. En az sığır Hacıveliler, Çavdır ve Gagaz köylerinde bulunmaktadır.

1840 yılında Finike genelinde 1.052 buzağılı sığır, 144 yoz sığır, 999 sığır ve 206 kısır sığır bulunmaktadır. Kaza genelinde 174 camız, 10 camız dana, 5 buzağılı camız ve 17 kısır camız bulunmaktadır.

Sığırdan sonra en çok beslenen hayvan öküz ve danadır. Öküz, geleneksel tarım için vazgeçilmezdir. Finike’nin coğrafi olarak dağlık ve engebeli yapısı dikkate alındığında bilhassa öküzün önemli bir tarım gücü olduğu sonucuna varılabilir.

⁹ Ot ve samanla doyabilme yapılarından ötürü, doğa ve iklim şartlarına uygun ve masrafsız olduğu için beslenmektedir. 19. Yüzyılda Teke Yörükleri arasında sığır, küçükbaş hayvanlara kıyasla uzun süre süt vermesi aynı zamanda yoğurt ihtiyaçlarını karşılamasından dolayı hemen hemen her hane de az da olsa bulunmaktadır. Yeni doğmuş sığır yavrusuna “buzağı”, bir yaşından iki yaşına kadar “dana”, iki yaşından sonra dişi için “düve (düğe)”, erkek için tosun denilmektedir (Ak, 2015: 249).

Köy bazında bakıldığında en fazla büyükbaş hayvancılığın yapıldığı yer 1.016 baş ile Yenice köyüdür. Bu sırayı 559 ile Arif, 491 ile Has ve 475 ile Bağyaka köyleri takip etmektedir. En az büyükbaşa sahip olan köyler sırasıyla; Gagaz, Hacıveliler ve İncirağacı köyleridir.

1844/45 yılında kaza genelinde 2.288 ile inek besiciliği ilk sırada yer almaktadır. Torunlar köyü 459 ile inek besiciliğinde önde gelmektedir. Bu sırayı Arif, Bağyaka, İslam, Has ve Yenice köyleri takip etmektedir. En az inek 11 ile Pınarbaşı çiftliği ve 13 ile Hacıveliler köyünde bulunmaktadır.

İnekten sonra, 868 adet ile buzağı üçüncü sırada yer almaktadır. 204 adet ile en fazla buzağı kayıtları Arif köyünde bulunmaktadır. Alasın, Pınarbaşı çiftliği ve İslam? köyünde buzağı kaydı bulunmamaktadır.

Altı köyde manda yetiştiriciliği mevcuttur. En fazla manda Bağyaka köyünde yetiştirilmektedir. Kayıtlarda en az rastlanan tür malaktır¹⁰.

¹⁰ “Malak” manda yavrusu (Akalin, 2011: 1615).

Tablo 32: 1840 Yılı ve 1844/45 Yılı Büyükbaş Hayvancılığın Karşılaştırılması

Köyler	1840 yılı Büyükbaş Hayvan Dağılımı ¹¹								1844/45 Yılı Büyükbaş Hayvan Dağılımı ¹²								
	Öküz	Sığır/ inek	Dana	Tosun	Düğe	Camız	Toplam	%	inek	Öküz	Buzağı	Dana	Tosun	Düğe	Manda	Toplam	%
İncirağacı	21	46	21	9		4	101	%2	38	42	18	16	4	5	5	127	%2
Çavdır	27	42	40		2	15	122	%2	43	18	26	18	7	9	16	137	%3
Salurboğazı	30	43	24	3	7	13	120	%2	25	20	15		6	4		70	%1
Hallaç	38	88	36	24	2	34	224	%4	51	35	35	18	16	15	27	197	%4
Has	115	182	63	54	19	58	493	%9	138	37	111	37	37	40	50	450	%9
Adrasan	27	133	83	8	16		267	%5	71	29	44	9	15	23		191	%4
Yalnız	61	94	79	28	5		267	%5	92	60	56		8	10		226	%4
Hacıveliler	13	37	16	4			77	%1	13	20	11	5	2	5	6	62	%1
Bağyaka	86	176	85	32	21	75	475	%9	218	69	102	40	19	30	112	590	%11
Alacadağ	24	93	28	21			166	%3	86	42	12		13	5		158	%3
Alasın	38	49	28	7			122	%2	66	41		7	12	8		134	%3
Arif	106	253	158	41	1		559	%10	278	93	204	24	52	32		683	%13

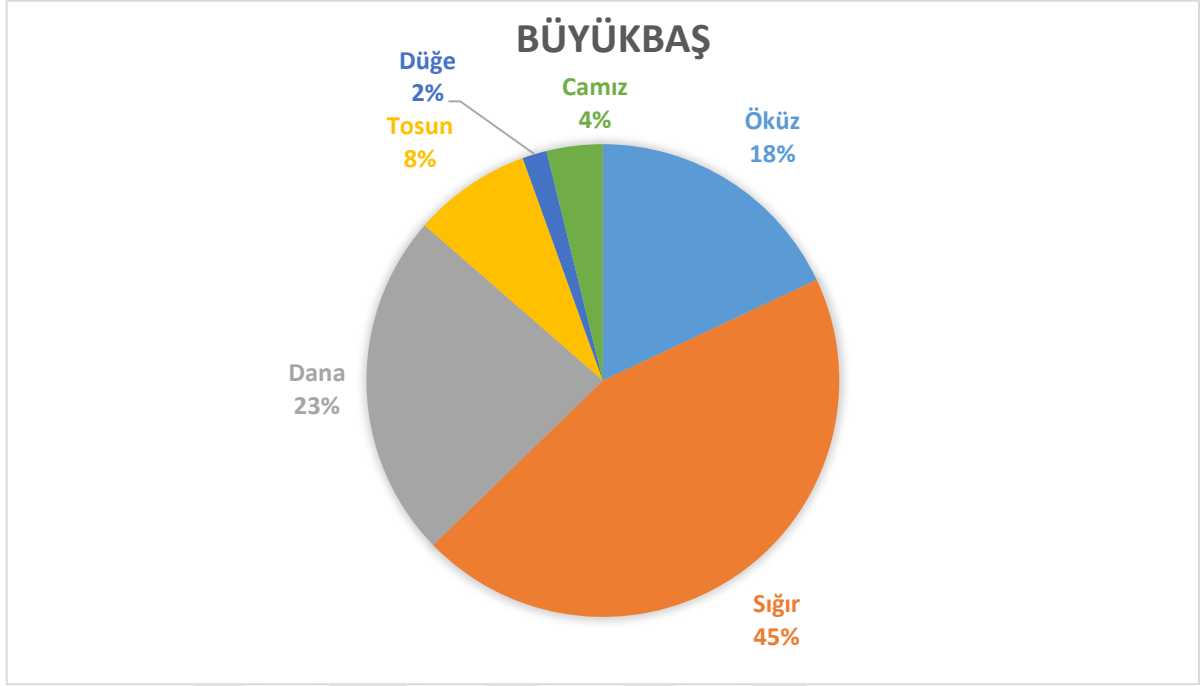
¹¹ Tabloda buzağılı sığır, kısır sığır, yoz sığır, ‘Sığır’ başlığı altında; Camız dana, buzağılı camız, kısır camız ise ‘‘Camız’’ başlıkları altında toplanarak ortak değerlendirilmiştir.

¹²Tabloda sağmal inek, dölsüz inek, kısır inek, sığır ‘‘İnek’’ başlığı altında; erkek dana, dişi dana, ‘‘Dana’’ başlığı altında; dişi düğe, dişi düğe dana, ‘‘Düğe’’; Dişi buzağı, erkek buzağı , ‘‘Buzağı’’; Dişi tosun ‘‘Tosun’’; Manda sağmal, manda düğe, manda dana, manda tosun, dişi manda erkek manda, dölsüz manda, döllu manda, erkek manda danası, manda buzağı, manda öküz dişi manda düğe, malak, sağmal camız, camız düğe ‘‘Manda’’ başlıkları altında toplanarak değerlendirilmiştir.

Sarıcasu	10	56	43		1		110	%2	103	28	5	2		2		140	%3
Yenice	121	550	251	93	1		1.016	%19	121	30	47	10	17	31		256	%5
Gagaz	10	38	13	5	5		71	%1	22	11	13		2	1		49	%1
Örtekiz	30	60	41	6			137	%3	54	29	25	24	8	9		149	%3
Yozgat	37	47	34	12			130	%3	61	35	36	5	8	11		156	%3
Ernez	36	106	55	38	2		239	%4	117	40	41	13	24	24		259	%5
Torunlar	46	175	100	25	7		353	%7	459	127	48	3	42	51		730	%14
Pınarbaşı									11	4			2	3		20	%0
Yazır	91	136	73	25	1		326	%6	28	8	19	3	1	5		64	%1
İslam?									223	52		40	33	10		358	%7
Toplam	967	2.406	1.271	435	90	206	5.375	%97	2.318	870	868	274	328	333	215	5.206	%100

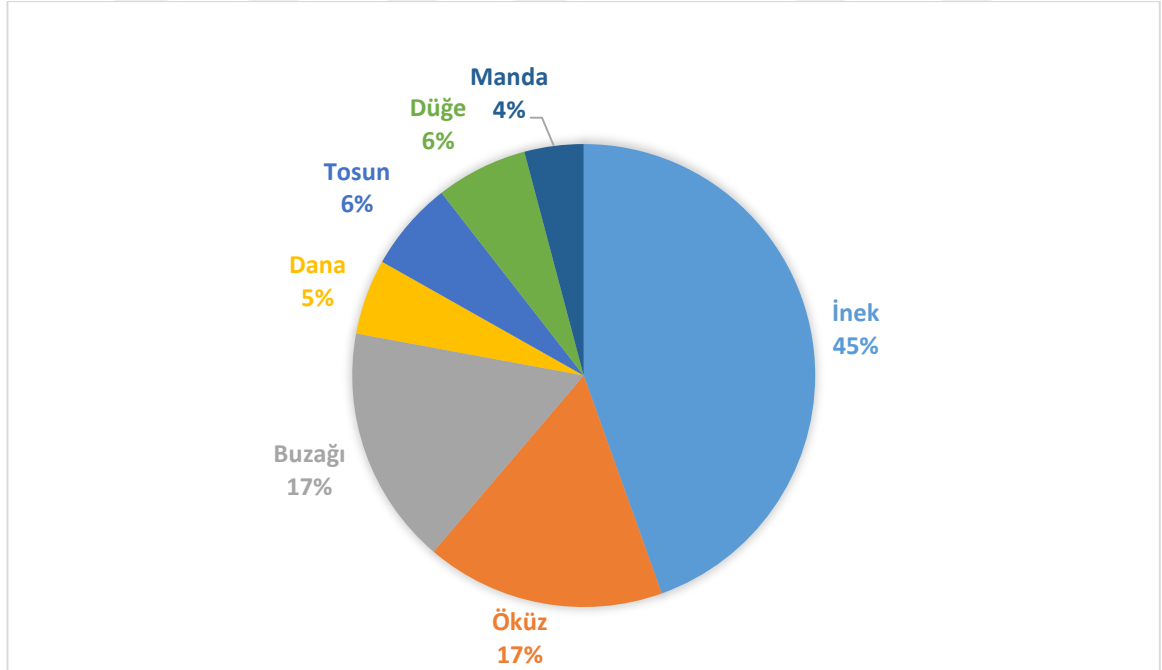
Kaynak: (BOA. ML.VRD.TMT.d, 10020, 21, 22, 23, 24 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

Grafik 11: 1840 Yılında Finike Kazasında Büyükbaş Hayvan Dağılımı

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

Grafik 12: 1844/45 Yılında Finike Kazasında Büyükbaş Hayvan Dağılımı

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38,39, 40, 41, 17723)

1840 yılı temettuat verileri ışığında kaza genelinde büyükbaş hayvanların kıymetleri, 1844/45 temettuat sayımında ise sadece üzerinden gelir elde edilenlerin, yani sağmal olanların hasılatları kaydedilmiştir. Buna göre kaza genelinde 1840 yılında kaydedilen büyükbaş hayvanların toplam kıymeti 283.116 kuruş olarak hesaplanmıştır. Kaza genelinde 1 buzağılı sığır, 50-150 kuruş, 1 yoz sığır 40 kuruş, 1 kısır sığır 30-50 kuruş ve 1 sığır 20-50 kuruş arasında kıymetlendirilmiştir. Bununla birlikte kıymeti en yüksek olan büyükbaş hayvanı camızdır. Finike genelinde 1 camız 125-300 kuruş arasında değişmektedir. Öküzün kıymeti 40-100 kuruş, düğe/düve 20-55 kuruş, tosun 10-40 kuruş, dana 10-20 kuruş arasında bir kıymete sahiptir¹³.

1844/45 yılı temettuat kayıtlarında ise hayvanların kıymetleri hakkında bir bilgi bulunmamakla birlikte sağmal inek, sağmal mandadan elde edilen toplam hasılat 38.141 olarak hesaplanmıştır.

2.3.1.2. 1840-1844/45 Yıllarında Finike Kazasında Küçükbaş Hayvancılık

Akdeniz yöresi, koyun ve keçi beslemek için oldukça elverişli bir bölgedir. Koyun Türkler için Asya'dan beri en fazla beslenen ve tüketilen aynı zamanda sütünden, derisinden ve yününden yararlanılan bir hayvan olmuştur. Keçi ise, Torosların engebeli yüksek yerlerinde, maki bitki örtüsü içinde, Akdeniz iklim özelliğine uyumlu olup yörede beslenme oranı oldukça yüksektir. Ayrıca keçi, koyun ile kıyaslandığında masrafsız ve dayanaklı olması, yöre halkının keçi besiciliğine yönelmesinde etkili olmuştur (Ak, 2015: 241-245). Finike'yi 19.yüzyılda ziyaret eden Texier, Finike halkının konar-göçer hayat sürdürdüğünü belirtmektedir (Texier, 2002: 427) ve bu yaşam tarzının vazgeçilmez bir parçası olan küçükbaş hayvancılık, Yörükler için temel besin ve geçim kaynağı olmuştur.

1840 yılı temettuat verilerine göre Finike kazasında toplam 14.342 bin küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Hayvan dağılımı içinde küçükbaş hayvan, %63'lük bir paya sahiptir. Kaza genelinde 823 haneden 434 hanede küçükbaş hayvan kaydı bulunmaktadır. Küçükbaş hayvan, hayvan dağılımında birinci sırada olmasına rağmen hanelere göre hayvan dağılımında üçüncü sıradadır. Sebebi ise küçükbaş hayvanların saklanma ve beslenme imkânlarının daha kolay olmasından kaynaklanmaktadır.

Konar-göçer topluluklar için hayvancılık önemli bir konuma sahiptir ve bu topluluklar iktisadi yaşamları için küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine ağırlık vermiştir (Güran, 1998: 100).

¹³ 1840 yılı büyükbaş hayvanların kıymetlerinin köylere göre dağılımı için bkz. Tablo 47. 1840 Yılı Temettuat Verilerine Göre Finike Kazasında Büyükbaş Hayvanların Kıymetleri, s.122.

Yazları yaylalarda kışları köylerde hayat süren Finike halkı, konar-göçer yaşam tarzına uygun olarak en çok küçükbaş hayvancılıkla uğraşmıştır.

Bir sonraki sayımda küçükbaş hayvan sayısının 18.963 artarak 33.305 ile bir hayli arttığı görülmektedir. 1844/45 yılında toplam hayvan varlığının %80'nini oluşturan küçükbaş hayvan besiciliği 19 yerleşim yerinde yapılmaktadır.

1844/45 yılı temettuat defterinde 1840 yılına göre küçükbaş hayvan isimlerinde daha fazla çeşitlilik görülmekle birlikte yakın olan isimler tek bir başlık altında toplanmıştır. Ayrıca 1844/45 yılı temettuat defterinde küçükbaş hayvanlardan kuzu ve oğlağın kıymeti verilmemiştir. Kaydedilen küçükbaş hayvanların hepsinin geliri belirtilmediğinden köylere göre gelir tablosu oluşturulamamıştır.

1840 yılı temettuat defterinde küçükbaş hayvan isimleri, oğlaklı keçi¹⁴, yoz keçi, koyun¹⁵, kuzulu koyun, yoz koyun ve kısır koyun olarak kaydedilmiştir. Köylere göre küçükbaş hayvan dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

¹⁴ Erkek dişi ayırt etmeksizin bir yaşına ‘‘oğlak’’ denilmektedir (Ak, 2015: 244).

¹⁵ Koyun 1 adet Bağyaka’da 9 adet de Torunlar da kaydedilmiş olup bunlar kuzulu koyun içerisine dâhil edilmiştir.

Tablo 33: 1840 Yılı ve 1844/45 Yılı Küçükbaş Hayvanlarının Karşılaştırılması

Köyler	1840 Yılı Küçükbaş Hayvan Dağılımı						1844/45 Yılı Küçükbaş Hayvan Dağılımı ¹⁶					
	Oğlaklı Keçi	Yoz Keçi	Kuzulu Koyun	Yoz Koyun	Toplam	%	Keçi	Koyun	Oğlak	Kuzu	Toplam	%
İncirağacı			4	4	8	%0						
Çavdır	5	5	2	2	14	%0	60		47		107	%0
Salurboğazı	29	32			61	%0	73	3	60		136	%0
Hallaç	24	16	10	10	60	%0	7	1	1		9	%0
Has	5	4	314	19	342	%2	5	74	4	60	143	%0
Adrasan	12				12	%0						
Yalnız	2.139	1.891	146	131	4.307	%30	5.274	293	3.890	189	9.636	%29
Hacıveliler		1	60	36	97	%1	2	105	2		109	%0
Bağyaka	11	1	9	24	45	%0				30	30	%0
Alacadağ	184	93	7	10	294	%2	449	18	326	10	803	%2
Alasın	582	285	12	9	888	%6	1.205	7	766	3	1.981	%6
Arif	2.194	1.333	150	101	3.778	%26	6.806	615	5.149	385	12.955	%39
Sarıcasu	44	15		3	62	%0	75	15	80	10	180	%1
Yenice	443	440	426	232	1.541	%11		238		73	311	%1

¹⁶ Tabloda sağmal keçi, dölsüz keçi, erkek keçi, kısır keçi, “Keçi” başlığı altında; sağmal koyun, erkek koyun, dölsüz koyun, kısır koyun, yoz koyun, ‘Koyun’ başlığı altında toplanmış olup koyun anlamında ganemin çoğulu olan ağınam türlerinden sağmal ağınam, dölsüz ağınam, erkek ağınam, kısır ağınam, yoz ağınam da yine koyun başlığı altında değerlendirilmiştir.

Gagaz	5	5			10	%0	5	6	5	3	19	%0
Örtekiz	256	235	22	25	538	%4	546	48	397	31	1.024	%3
Yozgat	134	86	5	5	230	%2	236	8	266	5	515	%2
Ernez	171	188	11	25	395	%3	387	25	290	23	725	%2
Torunlar	53	11	69	29	162	%1	659	556	441	344	2.000	%6
Yazır	779	530	93	96	1.498	%10	390	53	295	33	771	%2
Pınarbaşı												
İslam?							1.040	291	400	118	1.849	%6
Toplam	7.070	5.171	1.340	760	14.342	%98	17.219	2.356	12.419	1.317	33.305	%99

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23,24 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38,39, 40, 41, 17723)

Kaza genelinde 1840 yılı verilerine göre 12.241 keçi ve oğlak beslenmekteyken bu rakam 1844/45'te 29.638'e yükselmiştir. Bununla birlikte koyun ve kuzu sayısı 1840'ta 2.100 iken 1844/45'te 3.673'e yükselmiştir ki kayıtlı keçi sayısı ile karşılaştırıldığında çok ciddi bir yükselişten söz edilemez. Keçi sayısında afaki yükselişin, keçi besiciliği hayatlarının bir parçası olan konar-göçerlerin, yerleşik hayata geçirilerek sayıma tabi tutulmalarından ileri geldiği düşünülebilir. Arif, Torunlar, Bağyaka gibi kimi köylerin nüfus verilerinde artışlar dikkate alındığında konar-göçerlerle ilgili yapmış olduğumuz tahmini doğruluğu desteklemektedir.

1840 yılında keçi yetiştiriciliğinde ilk sırayı Arif köyü almakla birlikte onu sırasıyla Yalnız ve Yazır köyleri takip ederken 1844/45 sayımına göre ilk sırayı yine Arif, ikinci sırayı Yalnız köyü almış, ancak üçüncü sırada Yazır köyünün yerine Alasın köyü geçmiştir. İki sayımda da en az keçi Hacıveliler köyünde bulunmaktadır. Yine iki sayımda da İncirağacı köyünde keçi yazılmamış olduğu görülürken, 1844/45 verilerine göre bu köylerin sayısı artmış ve Adrasan, Bağyaka, Yenice ile Pınarbaşı çiftliği de keçi kaydı görülmeyen köyler arasına eklenmiştir.

1840 yılında küçükbaş hayvan kıymeti türüne, cinsine göre değişmektedir. Genel olarak bir oğlaklı keçinin kıymeti 16 kuruş, bir yoz keçinin kıymeti ise 12 kuruştur. 1844/45 sayımlarında üzerinden gelir elde edilen hayvanlardan elde edilen kazanç yazıldığından bu sayım sırasında süt veren keçiler "sağmal keçi" olarak kaydedilmiştir. Buna göre 15.201 sağmal keçi kayıtlı olduğu görülmektedir. Geri kalanların 1.047'sinin erkek keçi, 456'sını dölsüz keçi, 328'ini keçi ve 187'sini yoz keçi oluşturmaktadır. Keçiden sonra kaydedilen oğlak sayısı ise 12.419'dur.

Hem 1840 yılında hem de 1844/45 yılında koyun ve kuzu besiciliğinin keçiye göre yaygın olmadığı görülmektedir. Kaza genelinde en fazla koyun yetiştiriciliği Yenice köyünde iken 1844/45'te Arif köyü ilk sıraya yerleşmiştir. 1840'ta Salurboğazı, Adrasan ve Gagaz'da koyun kaydı bulunmazken 1844/45'te yine Adrasan'la birlikte İncirağacı ve Pınarbaşı çiftliklerinde koyun kaydedilmediği görülmektedir.

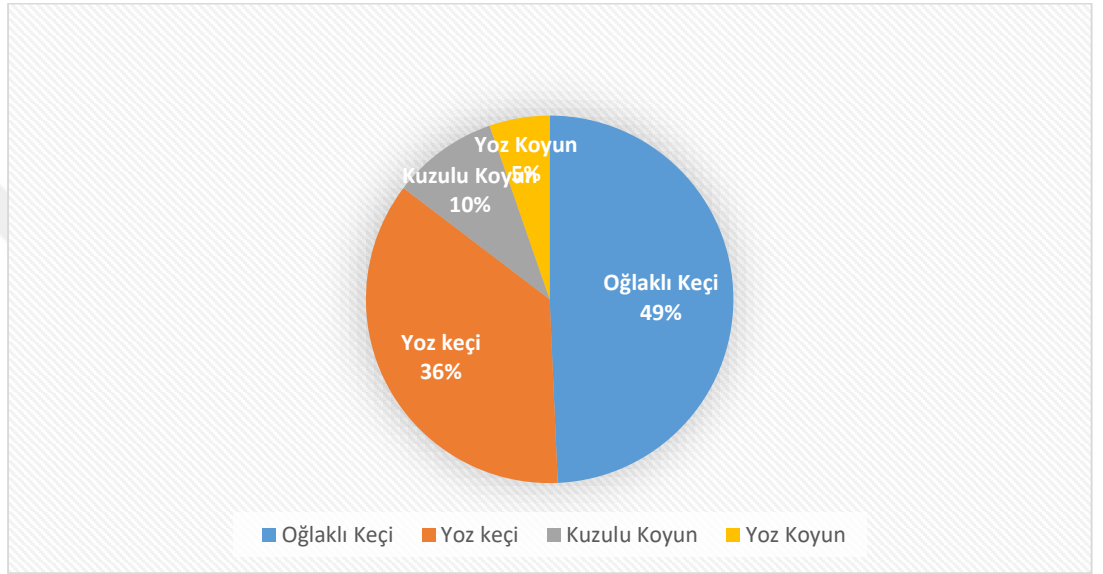
1840 yılı verilerine göre bir kuzulu koyunun kıymeti 20 kuruş, bir koyun kıymeti 20 kuruş ve bir kısır koyun kıymeti 12 kuruşken, yoz koyun 12-15 kuruş arasında değişmektedir¹⁷. 1844/45 sayımına göre koyunların içinde süt verenler "sağmal koyun" olarak kaydedilmiştir.

¹⁷ 1840 yılı küçükbaş hayvanların kıymetlerinin köylere göre dağılımı için bkz. Tablo 48. 1840 Yılı Temettuat Verilerine Göre Finike Kazasında Küçükbaş Hayvanların Kıymetleri, s.123.

Kazada 1.799 sağmal koyun, 204 koyun, 101 erkek koyun, 193 kısır koyun ve 61 yoz koyun kaydı bulunmaktadır.

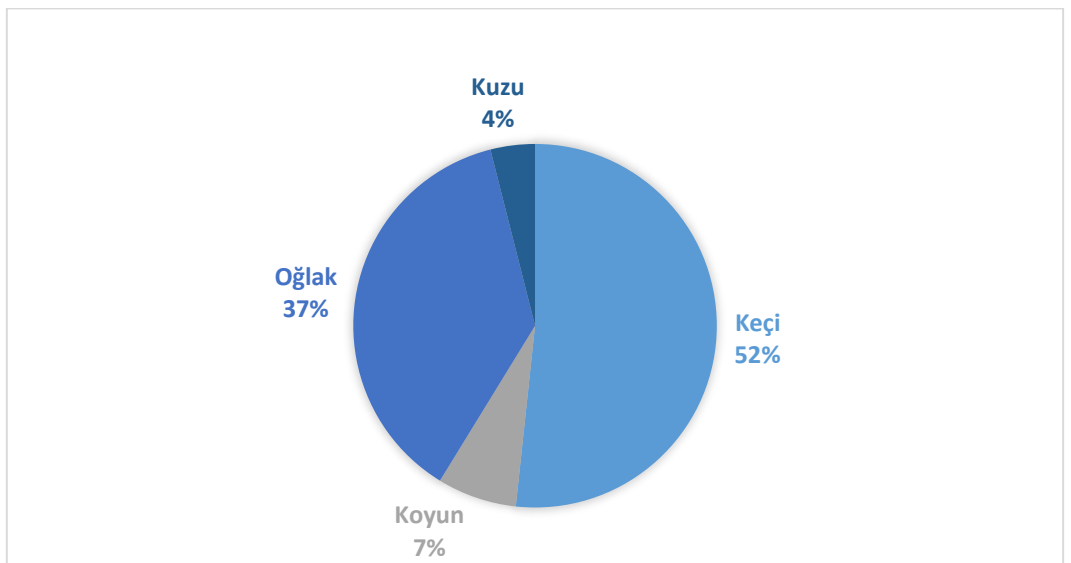
1844/45 yılında keçi ve koyundan toplam 77.321 kuruş hasılat elde edilmiştir. Keçi, 63.864 kuruş ile %83'ünü oluşturarak toplam hasılatın içinde ilk sırada yer almaktadır. Koyun ise 13.457 kuruş ile %17'lik paya sahiptir. Oğlaklı keçi ve kuzunun hasılatları kaydedilmemiştir. Bu sebeple toplam hasılatları belirtilmemiştir.

Grafik 13: 1840 Yılı Küçükbaş Hayvan Dağılımı

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

Grafik 14: 1844/45 Yılı Küçükbaş Hayvan Dağılımı

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

2.3.1.3. 1840-1844/45 Yıllarında Finike Kazasında Yük-Binek Hayvancılık

Yük-binek hayvanları, ulaşım ve taşımacılıkta kullanılmaktadır. Çiftçilikle meşgul olan insanlar, bağ, bahçe ve tarlalarına gitmek için at ve merkep gibi yük-binek hayvanlarını kullanmışlardır. Ekinlerin tarladan harmana ve ürünün harmandan ambara taşınmasında at ve eşek gibi yük-binek hayvanlarından yararlanılmıştır (Muşmal, 2008: 265).

19. yüzyılda Teke Yörükleri yük-binek hayvanı olarak at, merkep ve deve beslemektedir. Deve daha çok yük taşımada, at binek hayvanı, merkep ise hem yük hem binek hayvanı olarak kullanılmaktadır (Ak, 2015: 229).

1840 yılı temettuat verilerine göre kazada toplam 2.904 yük-binek hayvan kaydı bulunmaktadır ve kazada genellikle hayvan dağılımı içinde %15'lik bir payla üçüncü sırada yer almaktadır. Finike'de toplam 823 hanenin, 708'nin yük-binek hayvanı olduğu görülmektedir. Yük-binek hayvanı, hanelere göre hayvan dağılımında ilk sırada yer almaktadır. Yük-binek hayvanına sahip hane sayısının yüksek çıkması, hane sahibinin yük ve taşımacılığını kendi imkânları ölçüsünde yaptığını da göstermektedir. 1844/45 temettuat sayımlarına göre ise diğerlerinde olduğu gibi kaydedilen yük-binek hayvan türü bakımından da bir öncekine göre bir hayli çeşitlilik olduğu görülmektedir. Toplam hayvan varlığı içinde yük-binek hayvanı, 3.129'la yine üçüncü sırada yer alırken, hanelere göre hayvan dağılımında %41 ile yine birinci sırada yer almaktadır. İki sayım arasında 225'le çok az bir artış olduğu görülür.

1840 yılı temettuat defterinde kaydedilen yük-binek hayvanları; merkep, merkep sıpası, bargir, kısarak, yoz kısarak, kulunlu kısarak, tay ve deve olarak kaydedilmiştir.¹⁸ Aşağıdaki tabloya göre tüm köylerde yük-binek hayvan kaydına rastlanılmaktadır. En fazla yük-binek hayvanı 573 ile Yenice köyündedir. Yenice köyünü Yalnız ve Arif köyü takip etmektedir. 1844/45 yılı temettuat defterinde ise yük-binek hayvanları; bargir, kısarak, merkep, tay, deve, köşek¹⁹, dorum, sıpa, kölük²⁰, kulun²¹, koduk²² ve katır olarak kaydedilmiştir. Yük-binek hayvanları, 1840 yılı temettuat defterinde tek başlık altında toplanırken 1844/45 yılı temettuat defterinde özelliklerine göre farklı isimler altında birleştirilmiştir. Bu sebeple aynı kategoride olan hayvan isimleri birleştirilerek tek başlık altında değerlendirilmiştir.

Kaza genelinde 1840 sayımlarına göre en fazla bulunan yük-binek hayvanı attır. Bargir, kısarak ve tay türleri toplandığında kaza 1.392 at bulunduğu görülür. Atın ardından

¹⁸ Bargir, erkek at; kısarak, dişi at; Tay, at yavrusu, kulun ise yine at yavrusu için kullanılan bir tabirdir

¹⁹ Bir yaşına kadar deve yavrusuna köşek, bir yaşından iki yaşına kadar dorum denir (Ak, 2015: 234).

²⁰ İş ve yük hayvanı (Akalin, 2011: 1498).

²¹ Doğduğundan itibaren bir yaşına kadar atın yavrusuna kulun denilmektedir (Ak, 2015: 231.)

²² Eşek yavrusuna denilmektedir (Ak, 2015: 233).

merkep ve sığa toplandığında 871 ile merkep ikinci sırada gelmektedir. 1840 yılında kaza genelinde 505 hane, merkep beslemektedir. Merkep, hem binek hem de taşıma işlerinde kullanılan ayrıca kıymeti en düşük olan hayvandır. Merkebin günlük hayatta kullanılması, aynı zamanda masrafsız olması beslenilmesinde etkili olmaktadır. Merkep ve at kayıtlarına her köyde rastlanılmaktadır. Bu da Finike’de ulaşım ve nakliyenin önemini göstermektedir. 1844/45 yılı sayımlarına göre ise kaza genelinde ilk sırayı toplam 1.452 sayısı ile yine Kısarak, bargir ve yavrusu tayın oluşturduğu yük-binek hayvanlarından at almaktadır. Bir önceki sayımdan farklı olarak deve 970 sayısı ile ikinci sıraya yerleşirken, merkep ve yavrusu sığanın toplamı 665’le bu grup üçüncü sıraya gerilemiştir.

Finike genelinde 1840 yılı temettuat verilerine göre merkepten sonra 641 adet ile deve besiciliği üçüncü sırada yer almaktadır. Finike konum olarak ticaret güzergâhında yer almakta, ayrıca liman şehri özelliğinden ötürü iç kesimlerin ithalat ve ihracat ürünlerinin ulaşımında önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Nakliye için kullanılan develer, bölge halkının iktisadi hayatı için vazgeçilmezdir. Develer aynı zamanda konar-göçer halkın, yaylak ve kışlak hayatı için yük taşıyıcısı olarak da kullanılmaktadır.

1840 yılında kazada en çok deve 247 ile Yenice köyünde bulunmaktadır. Devenin Yenice köyünde çok olması, Yenice köyündeki hane reislerinin nakliye işiyle de meşgul olduğunu göstermektedir. Ayrıca Yenice köyü, bir diğer ifadeyle Murtana nam Yenice, konar-göçer bir yaşam tarzı sürdürmektedir. Deve besiciliği bu yönden de Yenice köyü için önemli bir noktada olabilir. Yenice köyünü 112 deve ile Torunlar takip etmektedir. 1844/45 tamattuat sayımı verilerine göre deve ve yavrulardan oluşan toplama göre Finike genelinde en fazla deve 261 ile Torunlar’da görülürken ikinci sırada 221 ile Arif köyü yer almaktadır. Yani iki sayım arasında köylerin sahip oldukları deve sayısına göre, en fazla deveye sahip olan köyler arasında bir değişikliğin yaşandığı da görülmektedir. Nüfus verileri dikkate alındığında bu değişikliğin sebebi de ortaya çıkmaktadır. 1844/45 yılı nüfus verileri incelendiğinde 1840 yılında en çok deveye sahip olan Yenice köyünün 1844/45 yılında azaldığını ve deve sayısında düşüş yaşandığı görülmektedir. Bu durum Yenice köyü nüfusunun, kaza içinde dağıldığı da düşünülmektedir.

Yük-binek hayvanlarının 1840 yılı verilerine göre kıymetlerinin hayvanların tür ve cinsine göre değiştiği anlaşılmaktadır. 1840 yılında kaza genelindeki yük-binek hayvanlarının toplam kıymetleri 493.211 kuruştur. Bunlar içerisinde deve 234.916 kuruş ile ilk sırada, 100.640 kuruş ile kısarak ikinci sırada yer alır²³.

²³ 1840 yılı yük-binek hayvanların kıymetlerinin köylere göre dağılımı için bkz. Tablo 49. 1840 Yılı Temettuat Verilerine Göre Finike Kazasında Büyükbaş Hayvanların Kıymetleri, s.124.

Kıymetleri; Bir baş merkep kıymeti 20-100 kuruş, bir baş sığa 25 kuruş, bir baş bargir 80-300 kuruş, bir baş kısarak 50-250 kuruş, bir baş tay 50-200 kuruş ve bir baş deve 100-450 kuruş arasında değişmektedir. Kıymeti en yüksek olan yük-binek hayvanı devedir.

Netice olarak kaza genelinde, 1840 yılı ile 1844/45 yılı içinde küçükbaş hayvancılığın ve yük-binek hayvancılığın gelişme gösterdiği, büyükbaş hayvancılığın gerilediği görülmektedir.

Tablo 34: 1840-1844/45 Yılı Yük-Binek Hayvancılığın Karşılaştırılması

Köyler	1840 Yılı Yük-Binek Hayvanı ²⁴							1844/45 Yılı Yük Binek Hayvanı ²⁵										
	Merkep	Bargir	Kısrak	Tay	Deve	Toplam	%	Kısrak	Bargir	Merkep	Sıpa	Tay	Deve	Köşek	Dorum	Kölük	Toplam	%
İncirağacı	7	6	24	18	5	60	%2	21	4	5		4	6	1		10	51	%2
Çavdır	6	11	8	9	11	45	%2	8	12	10		6	14				50	%2
Salurboğazı	10	8	8	6	9	41	%1	11	1	11		1	6	2			32	%1
Hallaç	11	15	13	13	14	66	%2	16	14	6		24	14	5	2	7	88	%3
Has	38	35	40	36	49	198	%7	40	20	38	15	36	43	8	2	2	204	%7
Adrasan	15	4				19	%1		3	17							20	%1
Yalnız	97	46	106	76	31	356	%12	79	43	72	1	64	26	8	3	2	298	%10
Haciveliler	5	4	11	12	20	52	%2	10	4	5		7	11	1	1		42	%1
Bağyaka	36	33	44	32	50	195	%7	62	33	24	3	51	44	4	2		223	%7
Alacadağ	19	17	5	10		51	%2	12	30	19		31					92	%3
Alasın	20	32	9	3		64	%2	10	37	22		5					74	%2
Arif	168	30	88	40	11	337	%12	68	37	111	1	44	157	39	25		482	%15

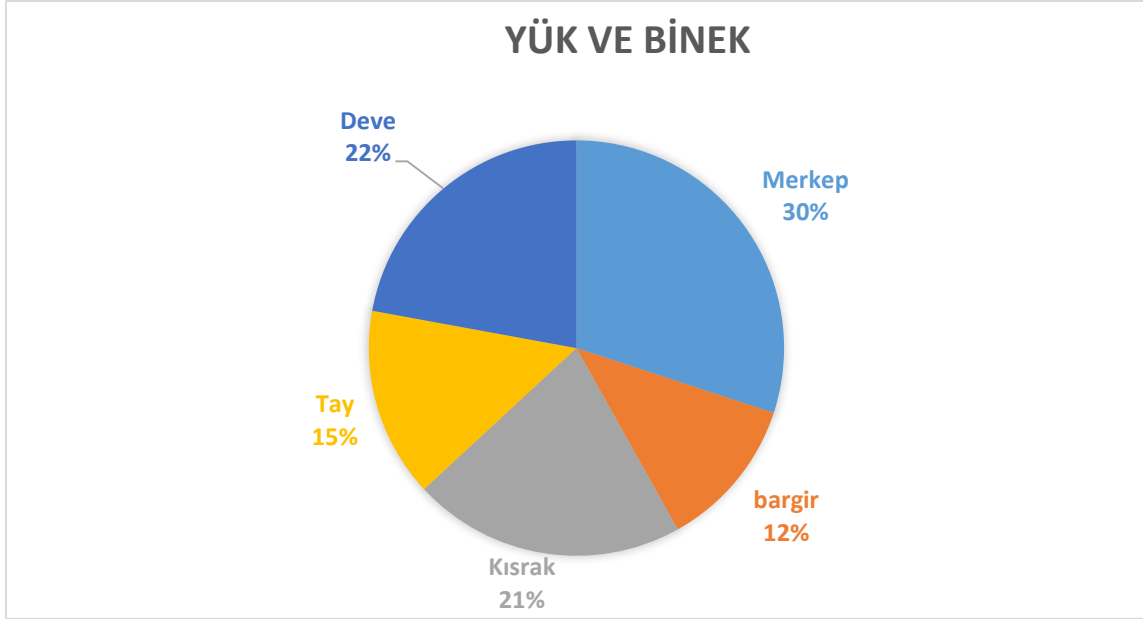
²⁴ Yoz kısrak sadece Arif köyünde 2 adet, Kulunlu kısrak ise sadece Yazır köyünde 4 adet olarak kaydedilmiş olduğundan bu iki grup kısrak başlığı altında değerlendirilmiştir. Ayrıca merkebin yavrusu olan sıpa sadece İncirağacı köyünde 1, Yazır köyünde 2 adet olarak kaydedildiğinden bunlar da “Merkep” başlığı altında değerlendirilmiştir.

²⁵ Koduk, eşek yavrusu demek olup aynı anlama gelen “Sıpa” başlığı altında değerlendirilmiştir. Finike’de Has’da 1, Yalnız’da 1, Arif’de 1, Yenice’de 2, Ernez’de 2 ve Yazır’da 1 olmak üzere toplam 8 adet koduk, tabloda sıpa sütununda verilmiştir. Sadece İslam’da 1 adet olarak görülen *katır* ise cinslerin benzerliğinden dolayı “Merkep” başlığı altında verilmiştir. Yine at yavrusu anlamında kullanıldığı bilinen ve Çavdır’da 1, Hallaç’da 7, Has’da 1, Haciveliler’de 1, Bağyaka’da 2, Arif’de 30, Gagaz’da 1, Yozgat’da 9 adet olarak kaydedilen *kulun*, aynı anlama gelen ve kazada daha fazla kaydedilen “Tay” başlığı altına dâhil edilmiştir.

Sarıcasu	19	17	19	15	19	74	%3	20	5	16		27	26		3		97	%3
Yenice	128	23	105	70	247	573	%20	24	14	24	2	2	76	13	7	16	178	%6
Gagaz	6		8	5	9	28	%1	5		6		4	6	2			23	%1
Örtekiz	33	10	39	29	15	126	%4	27	12	24		22	16	7	2		110	%4
Yozgat	28	13	12	4		57	%2	10	13	24		13	7	1	2		70	%2
Ernez	36	11	12	14	5	78	%3	18	21	22	2	7				5	75	%2
Torunlar	39	13	34	24	112	222	%8	87	29	108		105	200	31	30		590	%19
Yazır	150	11	16	12	34	262	%9	9	6	10	1		10	4	2		42	%1
Pınarbaşı								1	3	5		2					11	%0
İslam								83	19	61		13	101				277	%9
Toplam	871	343	621	428	641	2.904	%99	621	360	640	25	471	763	126	81	42	3.129	%100

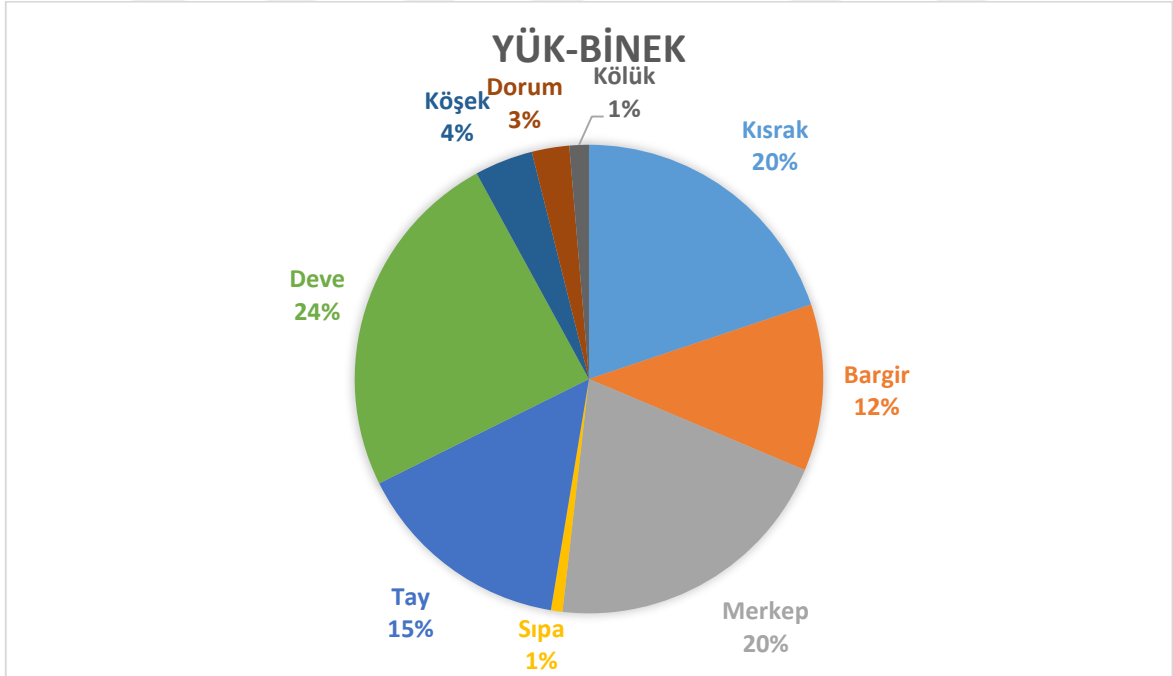
Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

Grafik 15: 1840 Yılı Yük-Binek Hayvan Grafiği

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

Grafik 16: 1844/45 Yılı Yük-Binek Hayvancılığı

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

2.3.1.4. 1840-1844/45 Yıllarında Finike Kazasında Arıcılık

Osmanlılar döneminde Anadolu insanlarının geçimini büyük oranda tarım ve hayvancılıktan sağladığı bilinmektedir. Hayvancılık denildiği zaman akla öncelikle küçükbaş ve büyükbaş olarak bilinen hayvanlar gelmektedir. Fakat Anadolu’da bu hayvanlar kadar yaygın ve önemli olan, birçok bölgede de üretim olarak karşımıza çıkan bir diğer hayvancılık kolu da arıcılıktır. Bal Osmanlı mutfak kültüründe hatırı sayılır bir yere sahiptir. Aynı zamanda bal, sade olarak tüketilmesinin yanı sıra şerbetlerde, birçok yemek ve tatlılarda kullanılarak da sofraları süslemektedir (Solak, 2009: 347-349).

Aşağıdaki tablo incelendiğinde 1840 yılında kaza genelinde toplam 329 hanede 1.996 arı kovanı kaydı bulunmamaktadır. İktisadi gelirin yanı sıra, temettuat kayıtlarından bazı hanelerin kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar arıcılık yaptığı anlaşılmaktadır. 1840 yılında Finike’de en çok arıcılıkla uğraşan, 549 kovanla Ernez köyüdür. Bu sırayı Arif, Yalnız, Yozgat ve Adrasan köyleri izlemektedir. Her köyde az ya da çok kovan kaydı bulunmaktadır. Finike kazasında 1840 yılında ortalama hane başı 6.1 kovan düşmektedir.

1844/45 yılı verileri incelendiğinde 1840 yılına göre arıcılık faaliyetlerinin azaldığı görülmektedir. Finike genelinde sadece iki köyde arıcılık görülmemektedir. 1840 yılında 329 hanede 1.996 kovan bulunmaktayken, 1844/45 yılında 204 hanede 1.165 kovan kaydedilmiştir.

Temettuat verilerine göre 1844/45 yılında en fazla kovan 350 ile Arif köyünde bulunmaktadır. Arif köyünü Ernez, Yozgat ve Yalnız köyleri takip etmektedir. 1840 yılında arıcılıkta Ernez köyü önde gelmekteyken, 1844/45 yılında Arif köyü öne geçmiştir. İncirağacı, Çavdır, Salurboğazı, Bağyaka, Alasın, Sarıcasu, Gagaz ve Torunlar köyünde hanelerin, kendilerine yetecek kadar arıcılık yaptığı görülmektedir. 1844/45 yılında hane başı ortalama 1,2 kovan düşmektedir.

1840 yılı temettuat verilerinden öğrenildiği kadarıyla bir bab kovan 8 ile 12 kuruş arasında değişmektedir. 1844/45 yılında 1 kovan 10 kuruş olarak kaydedilmiştir.

Tablo 35: 1840 Yılı-1844/45 Yılı Temettuat Verilerine Göre Finike Kazasında Arıcılık

Köyler	1840 Yılında Arıcılık			1844/45 Yılında Arıcılık		
	Kovana Sahip Hane Sayısı	Arı Kovanı Sayısı	Yüzde	Kovana Sahip Hane Sayısı	Arı Kovanı Sayısı	Yüzde
İncirağacı	3	11	%1	1	3	%0
Çavdır	4	13	%1	1	2	%0
Salurboğazı	2	3	%0	1	5	%0
Hallaç	15	94	%5	8	25	%2
Has	12	47	%2	9	27	%2
Adrasan	14	156	%8	7	46	%4
Yalnız	32	166	%8	25	113	%10
Hacıveliler	3	11	%1	5	16	%1
Bağyaka	21	41	%2	2	2	%0
Alacadağ	18	54	%3	10	34	%3
Alasın	13	35	%2	3	6	%1
Arif	64	297	%15	52	350	%30
Sarıcasu	2	7	%0	1	2	%0
Yenice	21	109	%5	3	9	%1
Gagaz	3	39	%2	2	12	%1
Örtekiz	13	65	%3	14	43	%4
Yozgat	20	165	%8	21	156	%13
Ernez	34	549	%28	29	274	%24
Torunlar	12	55	%3	4	12	%1
Yazır	23	79	%4			
Pınarbaşı						
İslam?				6	28	%2
Toplam	1.996	329	%100	204	1.165	%99

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

2.4. 1840 ve 1844/45 Yılında Finike Kazasında Bulunan Çiftlikler

Çiftlik, toprak mülkiyetinin özel kişilerce kontrolü ve aile tarımı ölçeklerinden daha geniş, mülk sahibinin kendi yaptığı işletmecilik olarak tanımlanabilir (Keyder, 1998: 1).

Osmanlı Devleti'nde çiftlikler, bir hanenin geçimini sağlamasına ve devlete kira ödemesine yetecek büyüklükte arazi parçalarıydı. Osmanlı arazi sisteminde çiftlik toprağın ölçüsü verimliliğine göre 60 ile 150 dönüm arasında değişmekteydi (İnalcık, 1998: 18).

Padişahlar toprakları nüfuzlu kişilere büyük tımarlar olarak verebiliyordu. Bu uygulama ile tarım arazisi şahıs mülkü olarak mahiyet kazanıyordu. 18.yüzyılda âyan veya ağa çiftlikleri ortaya çıkarak zamanla yaygınlaşmaya başladı. Ayanların veya ağaların büyük çiftliklere sahip olmaya başlamasıyla, çiftlik tabiri büyük mülk ve zirai işletme anlamı kazanmaya başladı (İnalcık, 1993: 314).

Ulaşım ağlarının gelişmesi ve yaygınlaşması ayrıca dış ekonomik bağlantıların kurulması sonucu, 19.yüzyılda büyük çiftliklerin sayısını arttırmıştır (Yazan, 2018: 284). Büyük çiftlikler genellikle pazara yönelik üretim yapan büyük tarımsal işletmelerdi. Bu çiftlikler genellikle yönetici sınıfı tarafından mevat²⁶ arazi üzerine kurulmaktaydı. Devlet böylece miri arazinin statüsünü koruyarak, işlenmemiş toprakların ıslah edilmesini sağlıyordu. Bu çiftliklerde genellikle köleler ve ortakçılar çalışmaktaydı. (İnalcık, 1998: 18-21).

Finike kazasına ait nüfus ve temettuat defterlerinden, Finike'de kayıtlı çiftliklere ulaşılmaktadır. Fakat çiftliklerin özellikleri hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır. Nüfus ve temettuat defterleri incelenerek, kazadaki çiftliklerin nüfus, tarım ve hayvancılık bilgileri karşılaştırılmalı olarak verilecektir. 1840 yılında Pınarbaşı çiftliği kaydı bulunmadığından dolayı karşılaştırma yapılamamıştır.

Finike'de 1831 yılında 17 köy 3 çiftlik, 1840 yılında 18 köy 2 çiftlik, 1841 yılında 18 köy 2 çiftlik, 1844/45 yılında 19 köy üç çiftlik ve 1872/73 yılında 18 köy 2 çiftlik kaydı bulunmaktadır. 1831 yılında kaydedilen çiftlik isimleri; Salurboğazı çiftliği, Sarıcasu çiftliği ve Pınarbaşı çiftliğidir. 1840/41 yılında kaydedilen çiftlik isimleri; Salurboğazı çiftliği ve Sarıcasu çiftliğidir. 1844/45 yılında çiftlik kaydı tekrardan üçe çıkarak, Pınarbaşı çiftliği eklenmiştir (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10022, 10024, 10033, 10040; BOA, NFS. d., 3216, 3191, 3200, 3199; Konya Vilayet Salnamesi, 1289, Def'a 5).

²⁶ İşlenmemiş sahihsiz toprak (Develioğlu, 2012: 736).

Salurboğazı çiftliği, eski ayanlardan Ali Bey tasarrufundadır. Sarıcasu çiftliği ve Pınarbaşı çiftliği ise Finike Müdürü Mehmet Ağa, Musa Ağa ve Ömer Ağa tasarrufundadır (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10022, 10024, 10033, 10040).

Salurboğazı çiftliğinin erkek nüfus verilerine göre; 1831 yılında 11, 1840 yılında 17 ve 1841 yılında 21 erkek nüfus kaydedilmiştir. Temettuat sayımına göre çiftliğin tahmini nüfusu incelendiğinde, 1840 yılında 45, 1844/45 yılında ise 125 olarak hesaplanmıştır (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10022, 10024, 10033; BOA, NFS.d., 3216, 3191, 3200, 3199).

1840 yılı temettuat defterinde Salurboğazı çiftliğinde, 1.464 dönüm tarım alanı eski ayanlardan Ali Bey'e aittir. Diğer hane reislerinin tarım arazi kaydı yoktur. Eski ayanın 1.464 dönümlük tarım arazisini tek başına ekmesinin zor olacağı düşünüldüğünde bu tarladaki ekim işlerinin kimler tarafından yerine getirildiği bilinmemektedir. Bu kapsamda, çiftlikteki tarımsal faaliyetlerin, çiftlikte kayıtlı veya civar köylerde kayıtlı kişilerin ortakçı veya işçi olarak çalıştığı görülmektedir. Çünkü 1844/45 yılı temettuat verileri incelendiğinde çiftlikte kayıtlı 14 ortakçı kaydına ulaşılmaktadır (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024).

1844/45 yılı temettuat kayıtları incelendiğinde, Salurboğazı çiftliğinde tarım arazisine sahip hane sayısı 23'e yükselirken ilginç bir şekilde çiftlikteki tarım arazi miktarı dört yıl içinde 1.464 dönümden 940 dönüme düşmüştür. Bu çiftlikteki yetiştirilen ürünler gözden geçirildiğinde başta buğday ve arpa olmak üzere ağırlıklı olarak hububat ürünlerinin yetiştirildiği görülmektedir (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10022).

Hayvancılık incelendiğinde, 1840 yılında Salurboğazı çiftliğinde toplam 222 baş hayvan kaydı bulunmaktadır. Bunlardan 120 adet büyükbaş, 61 adet küçükbaş ve 41 adet yük-binek hayvanıdır. 1844/45 yılında ise 238 baş hayvan kaydı bulunmaktadır. 70 adet büyükbaş, 136 adet küçükbaş ve 32 adet yük-binek hayvanı kaydedilmiştir.

Meslek kayıtlarına bakıldığında, 1844/45 yılında, Salurboğazı çiftliğinde 20 ziraat erbabı, 1 değirmenci ve 1 hatip kaydı bulunmaktadır (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10022, 10024).

Sarıcasu çiftliği, erkek nüfus verileri kapsamında, 1831 yılında 31 erkek, 1840 yılında 39 erkek ve 1841 yılında 41 erkek nüfus kaydedilmiştir. Temettuat verilerine göre, çiftliğin tahmini nüfusu incelendiğinde, 1840 yılında 70, 1844/45 yılında ise 90 kişi bulunmaktadır. 1840 yılından 1844/45 yılına kadar 20 kişilik artış meydana gelmiştir (BOA, NFS.d., 3216, 3191, 3200, 3199; BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024,10033).

1840 yılında Sarıcasu çiftliğinde 10 dönüm tarım alanı kaydı kaydedilmişken, 1844/45 yılında bu rakamın oldukça artarak 355 dönüme çıktığı görülmektedir. Bunu çiftliğe yeni yerleşimlerle açıklamak mümkündür. Zira çiftliğin nüfusunda da bu tarihlerde bir artış görülmektedir. Diğer taraf dan çiftlikte yeni arazilerin tarıma kazandırılmış olması da muhtemeldir. Salurboğazı çiftliğindeki gibi bu çiftlikte de hububat ürünlerinin yetiştirildiği görülmektedir. Ayrıca 1844/45 yılı temettuat kayıtlarından, Sarıcasu çiftliğine kayıtlı 10 ortakçı olduğu öğrenilmektedir (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024, 10033).

1840 yılında Sarıcasu çiftliğinde 246 baş hayvan kaydı bulunmaktadır. Bunlardan 110'u büyükbaş, 62'si küçükbaş ve 74'ü yük-binek hayvanıdır. 1840 yılında Sarıcasu çiftliği, Fınik'e'deki diğer çiftliklerle karşılaştırıldığında tarım arazisine kıyasla hayvan varlığının fazla olması dolayısıyla, çiftliğin hayvancılıkla meşgul olduğu ihtimali üzerinde durulmaktadır²⁷. 1844/45 yılı temettuat sayımlarında hayvan kaydı 417'ye çıkmıştır. Bunlardan 140'ı büyükbaş, 180'i küçükbaş ve 97'si yük-binek hayvanıdır (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024, 10033).

Sarıcasu çiftliği meslek kayıtlarına bakıldığında, 1840 yılında 1 muhtar ve 1 imam kayıtları bulunmaktadır. 1844/45 yılında ise 16 ziraat erbabı ve 1 hizmetkâr kaydedilmiştir (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024, 10033).

1840 yılı temettuat defterinde ismi görülmeyen, ancak 1844/45 yılı temettuat kayıtlarında geçen Pınarbaşı çiftliğinde 30 dönüm tarım alanı bulunmaktadır. Çiftlikteki 30 dönüm, Mehmet Ağa'ya aittir. Diğer hanelerin mezru tarla kaydı olmasına rağmen, dönümü belirtilmeyip, 1844/45 senesi hasılatları kaydedilmiştir. 1844/45 yılında 31 baş hayvan kaydı bulunmaktadır. Bunlardan 20'si büyükbaş, 11'i yük-binek hayvanıdır (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10040).

1840 yılı temettuat kayıtlarına göre Sarıcasu çiftliği ağırlıklı olarak hayvancılıkla meşgul olmaktadır. Salurboğazı çiftliği ise hem hayvancılık hem de tarım alanında üretim yaptığı görülmektedir. Çiftlikler 1844/45 yılında ise tarım ve hayvancılıkla uğraşmışlardır. 1844/45 yılında Salurboğazı ve Sarıcasu çiftlikleri büyük ölçekli çiftliklerdir. Pınarbaşı çiftliği ise küçük ölçekli çiftliktir. Salurboğazı çiftliğinin ve Sarıcasu çiftliğinin 1840 yılı temettuat verilerinde hayvanat kıymeti yüksektir. Bu durum çiftliklerin daha çok hayvancılıkla uğraştığını göstermektedir. 1844/45 yılı temettuat kayıtlarında 1840 yılı kayıtları gibi bütün hayvanların kıymeti

²⁷ Bazı çiftliklerde tarımsal üretimi sürdürmek pahalıya neden olduğundan dolayı çiftlik sahipleri çiftliklerini, komşu köylerin öküz ihtiyaçlarını karşılayacak ve yakınlarındaki kasabalara süt ve süt ürünleri sağlayacak sığır çiftliklerine veya mandıralara dönüştürmeyi tercih ediyorlardı. Bu çiftliklerin kar oranı daha yüksekti (İnalcık, 1998: 28).

belirtilmediği için karşılaştırılma yapılamamıştır (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10022, 10024, 10033, 10040).

2.5. 1840 ve 1844/45 Yılında Finike Kazasında Bulunan Taşınmaz Mallar

Finike kazasına ait 1840 ve 1844/45 yılı temettuat defterlerinde hane reislerinin taşınmaz malları hakkında ayrıntılı kayıtlar bulunmamaktadır. 1840 yılı temettuat defterinde kayda geçen taşınmaz mallar ambar ve değirmendir. 1844/45 yılı temettuat defterinde ise değirmen ve pirinçlik kayıtlara geçmiştir.

Değirmen, ekonomileri tarıma dayalı topluluklar için önem arz etmektedir. Elde edilen ürünlerin öğütülmesi ve un haline getirilmesi değirmeni halk açısından zaruri hale getirmiştir. Osmanlı Devleti'nde değirmen özellikle Akdeniz bölgesindeki nüfus artışı ile beraber önemli bir yere sahip olmuştur. Değirmenin önemi, çıkarılan şu kanunnameden anlaşılmaktadır. *Değirmenciler gözlene. Değirmende tavuk besleyip, halkın malına ve buğdayına zarar etmiyeler. Vakti bilmek için bir horoz besleyeler. Eyi döğeler, hile etmeyeler, kimsenin buğdayını değiştirmeyeler, değirmeni boş bırakıp yabana gitmeyeler ve taşlarını vakti geldikçe dış edeler ve halklarından fazla almayalar ve her kişi nevbetiyle öğüdüler* (Yiğit, 2007: 104). Ekonomisi tarıma dayalı topluluklar için özellikle buğday, darı ve pirinç yetiştirilen bölgelerde değirmen, önem arz etmektedir.

Su gücü ile çalışan değirmenlere 'asıyab' denilmektedir (Özcan, 2016: 197). Alakır ve Aykır Çayı gibi önemli su kaynaklarının yer aldığı Finike'de, 1840 ve 1844/45 yılı temettuat kayıtlarında asiyablara rastlanmaktadır.

Tablo 36: 1840 Yılı Temettuat Verilerine Göre Finike Kazasında Bulunan Taşınmaz Mallar

Köyler	Anbar	Kıymet	Anbar Hissesi	Asiyab	Hissesi	Asiyab Arsası	Hissesi	Asiyab Ding	Hissesi
İncirağacı	3	120							
Çavdır	4	800		4	125				
Salurboğazı	4	240		1	600	2	450	1	550
Hallaç	4	260		1	400				
Has	15	760		3	2800				
Adrasan	18	962		1	500				
Yalnız	25,5	1.323		1	800				

Hacıveliler	4	280							
Bağyaka	14	820		1	800		200		
Alacadağ	9	365							
Alasın	19	719							
Arif	26,5	1.448		1	600				
Sarıcasu									
Yenice	13	572							
Gagaz									
Örtekiz	10	515							
Yozgat	8	410		1	400				
Ernez									
Torunlar	1	60							
Yazır	37	1.829	95	2	1.200				
Toplam	216	11.483	95	16	8.225	2	650	1	550

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

1840 yılında kaza genelinde toplam 216 ambar ve 16 asiya kaydı bulunmaktadır. Değirmen varlığına 10 köyde rastlanılmaktadır. 2 asiya arsası kaydedilmiş olup bir asiya arsasının miktarı yazılmamıştır. Miktarı yazılmayan asiya arsasının adedi muhtemelen 1 tanedir. 1 den fazla asiya kaydı mevcut değildir.

Ding değirmenleri, çeltiği kabuğundan ayıran su veya at gücüyle işlenen değirmenlerdir (Yiğit, 2006: 106). 1840 yılında Finike’de 1 tane asiya ding değirmeni bulunmaktadır.

Tablo 37: 1844/45 Yılı Temettuat Verilerine Göre Finike Kazasında Bulunan Taşınmaz Mallar

Köyler	Değirmen	Hasılat-ı Hissesi	Pirinç Ding	Hasılat-ı Hissesi	Pirinçlik
İncirağacı	1				1
Çavdır	5	600	5	450	
Salurboğazı	1	225	1	150	
Hallaç					
Has	2	800			
Adrasan	1				

Yalnız	1	200			
Hacıveliler					
Bağyaka	1	500			
Alacadağ					
Alasın					
Arif					
Sarıcasu					
Yenice					
Gagaz					
Örtekiz					
Yozgat					
Ernez	1	150			
Torunlar					
Pınarbaşı					
Yazır	2	800			
İslam					
Toplam	15	3.275	6	600	1

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TM.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

Tablo incelendiğinde 1844/45 yılında 15 değirmen kaydı bulunmaktadır. Bunların içinde 13 değirmen, asiyab değirmenidir. 6 tane pirinç dingi kaydı mevcuttur. 5 tane pirinç dingi bulunan Çavdır köyünde 1844/45 yılında 40 dönüm pirinç tarlası bulunmaktadır. Çavdır'ın sulak yapısı dikkate alındığında pirinç üretiminin fazla olmasının sebebi anlaşılmaktadır.

1840 yılı temettuat kayıtlarında ambar kaydı varken 1844/45 yılında değirmen dışında taşınmaz bir malın kaydı bulunmamaktadır.

2.6. Finike Kazasında Kereste Ticareti

Finike, geniş ormanlık alanları içinde yetişen kaliteli ağaçlardan elde ettiği keresteleri, başta Mısır olmak üzere Arap ülkelerine ve adalara ihraç etmiştir (Durgun, 2017: 57). Ayrıca telgraf hattının çekilmesi sırasında kullanılan *Finike Ağacı*, kendine özgü isimle anılan bir ağaç türünün varlığını ve önemini teyit eder niteliktedir. Bu keresteler gemi yapımı için dağlardan kesilerek Finike Limanına taşınmıştır (Durgun, 2018: 71).

Finike kazasını ziyaret eden arkeolog ve seyyahlar, kereste ve tahıl ticareti hakkında bilgiler vermektedir. Davis Anadolu adlı eserinde, yörenin en önemli ihracat ürününün kereste ve tahılın oluşturduğunu ifade etmektedir. Francis Beaufort, Karamanya adlı eserinde Finike’de, ‘kumsalda büyük yığınlar halinde yatan çam keresteleriyle önemli bir ticaret sürdürüldüğünü’ belirtmiştir. Texier ise Küçük Asya adlı eserinde, kereste ticaretinin, iskele olarak adlandırılan Finike Limanından vapurlara yüklenerek yapıldığına dikkat çekmektedir (Davis, 2006: 272; Güçlü, 2011: 423; Texier, 2002: 428).

Finike kazasında kereste ticaretinin yapıldığını belirten bir diğer kaynak ise arşiv kayıtlarıdır. 1844/45 yılı temettuat kayıtlarında ‘bir senede temettu’ ibaresi ile kazançları belirtilmiştir. Kazançları belirtilen kısımda “‘kereste, zuhurat-ı kereste’” veya “‘kereste ve hattap naklin-den’” yazılarak kereste ticaretinden elde edilen kazanç kaydedilmiştir. Kayıtlardan öğrenildiği kadarıyla kaza genelinde toplam 166 hanenin kereste işiyle meşgul olduğu anlaşılmaktadır. Kaza genelinde 22 köyden 16’sında kereste işiyle uğraşan hane sahibi bulunmaktadır. İncirağacı, Yalnız, Hacıveliler, Bağyaka, Sarıcasu ve Pınarbaşı çiftliklerinde kereste işiyle uğraşan hane bulunmamaktadır (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723).

1857 yılında Finike, İçdir ve Kardiç kazaları ahalisinin Antalya kazasına naklettikleri kereste ve zahireden bundan önce gümrük vergisi alınmadığı halde, artık alınmaya başlamasından şikâyet edip bu uygulamanın kaldırılmasına yönelik taleplerin olduğunun görülmesi Finike’de kereste ticaretinin ilerleyen yıllarda da devam ettiğinin göstergelerindendir (BOA, A.MKT.NZD. 231/12).

Finike’de yerleşik halkının dışında, adalardan gelen Rum ahalinin de Finike’de ticaretle ilgilendikleri görülmektedir. Örneğin Meis adasında ikamet edip Finike’de kereste ticaretiyle uğraşan Rumlar vardır. Meis adasında ikamet edip Finike iskelesinde kereste ticareti yapmışlardır. Rumların yanı sıra Müslüman ahaliden ise Baharzade İsmail Ağa ve tüccar Abdülhamid Efendizade Ahmet, kereste ve tahıl ticaretiyle meşgul olmuşlardır. Ayrıca kerestenin dağlardan kesilme işiyle de genellikle Tahtacı aşireti ilgilenmiştir (Durgun, 2017: 51).

Netice olarak arşiv belgelerinden, seyyah ve arkeologların kayıtlarından ve araştırma eserlerden yola çıkarak Finike’de yaşayan yerli halkın kereste işleriyle aynı zamanda tahıl ticareti ile de meşgul oldukları anlaşılmaktadır (Güçlü, 2011: 441; Durgun, 2018: 72). Tahıl ticaretinin Finike’de yaygın olduğunun bir diğer göstergesi de, 1840 yılında 216 ambar kaydından anlaşılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

19. YÜZYIL İLK YARISINDA FİNİKE KAZASINDAN ALINAN VERGİLER

Temettuat sayımlarının asıl amacı, yeni vergi düzeninin alt yapısını oluşturarak, hane reisinin elde ettiği gelirlere göre vergi almaktır. Bu amaçla yapılan 1840 temettuat sayımlarında kazançlar tek bir kalemde toplu olarak *temettuatı* şeklinde belirtilerek kaydedilmiştir. 1844/45 yılı temettuat sayımlarında ise vergi ve kazançlar 1840 yılına göre farklı kaydedilmiştir (Bektaş, 2019: 171).

1840 yılı temettuat kayıtlarının sonunda emlak, hayvanat ve temettü olarak vergi ve kazançları toplanarak yazılmıştır. Finike kazasına ait 1844/45 yılı temettuat defterinde vergi kayıtları, 1840 yılı temettuat defterine göre daha derli toplu tutulmuştur. 1844/45 tarihli temettuat defterinde “vergi-yi mahsusa”, “öşür” ve “resm-i ağnam” adı altında 3 tür vergi ayrıntılı bir şekilde kaydedilmiştir. Hane reisinin isminin sol üst köşesinde “vergi-yi mahsusa” için “sene-i sabıkada vergi-yi mahsusadan bir senede vermiş olduğu” şeklinde yazılmıştır. Öşür vergisi için “aşar ve rüsumat olarak bir senede vermiş olduğu” ibaresi yazılarak altında darı, hınta, şa’ir, pirinç başta olmak üzere öşrün kilesi, kıymeti ve toplamı verilmiştir. Ayrıca öşür vergisinin altında hububat ürünlerinin yanı sıra “öşr-i bostan”, “öşr-i bahçe” ve “öşr-i harir” gibi nakdi olarak tahsil edilen ürünlere de yer verilmiştir. Öşür vergisinden sonra, küçükbaş hayvanlardan tahsil edilen “resm-i ağnam” kaydedilmiştir.

3.1. 1840 Yılında Finike Kazasında Vergi

1840 tarihli temettuat defterinde tarım yapılmasına rağmen “öşür” vergisine, küçükbaş hayvancılık yaygın olmasına rağmen “resm-i ağnam” vergisine rastlanmamaktadır. Sadece hane reislerinin senelik ödedikleri “salyane” vergisinin kaydedildiği görülmektedir. Bununla birlikte, kaydedilen her hanenin sonunda emlak, hayvanat ve temettü olarak vergi ve kazançları toplanarak yazılmıştır²⁸.

Salyane vermeyenler genelde gerekçeleri ile çapraz şekilde sol üst kısımda belirtilmektedir. Örneğin “muhtar olduğu için salyane vermemiştir”, “fukara olduğu için salyane vermemiştir”, “topal olduğu için salyane vermemiştir” veya “yetim/sabi olduğu için salyane vermemiştir” gibi ifadelerle yer verilmiştir (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024).

²⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Adıyeke, 787-795

Tablo 38: 1840 Yılı Temettuat Defterine Göre Finike Kazasında Gelir ve Vergi

Köyler	Salyane	Hayvanat	Emlak	Temettuat
İncirağacı	1.490	15.779	520	13.400
Çavdır	1930	16.308	8.346	11.900
Salurboğazı	180	15.226	8.418	14.000
Hallaç	2.590	29.641	8.645	30.750
Has	3.540	77.415	30.018	56.030
Adrasan	5.595	17.005	4.548	28.269
Yalnız	12.165	126.772	4.495	88.650
Hacıveliler	2.610	16.336	11.202	12.800
Bağyaka	6.875	70.685	29.887	71.131
Alacadağ	4.320	18.683	851	28.520
Alasın	5.005	28.296	2.466	39.440
Arif	12.660	151.257	4.231	134.490
Sarıcasu	250	16.348	20	16.750
Yenice	12.400	185.927	5.151	123.876
Gagaz	1.050	9.048	324	9.245
Örtekiz	7.300	32.879	1.866	29.370
Yozgat	3.295	19.510	8.370	41.678
Ernez	4.310	28.428	9.422	47.886
Torunlar	5.730	67.811	1.356	53.936
Yazır	10.920	66.207	7.013	99.180
Toplam	104.215	1.009.561	147.129	952.054

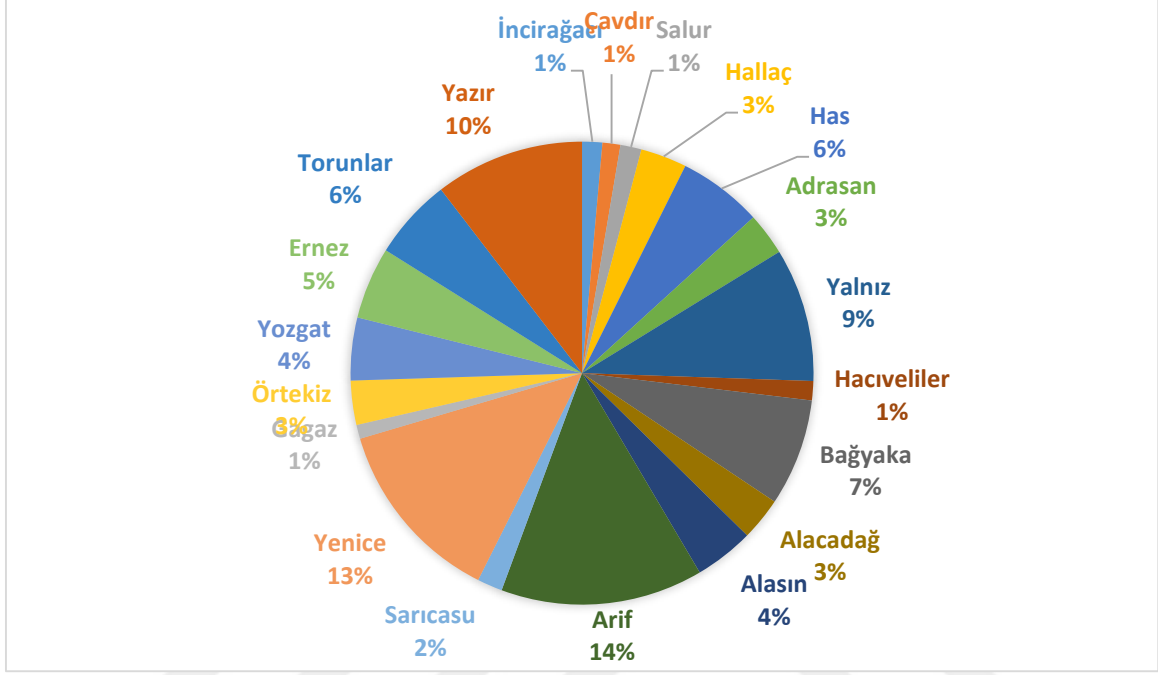
Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

Yukarıdaki tablo incelendiğinde hayvanat kıymetinin yüksek olduğu görülmektedir. En fazla hayvanat kıymeti olan köy 185.927 kuruş ile Yenice köyüdür. Yenice köyünü; Arif, Yalnız, Has, Bağyaka ve Torunlar köyleri takip etmektedir. En az hayvanat kıymeti olan köy ise 9.048 kuruş ile Gagaz köyüdür. Hayvanat kıymeti toplamı, 1840 yılı temettuat sayımlarına göre 1.009.561 kuruş ile oldukça yüksek olan Finike, hayvancılığın yöre için ne kadar önemli olduğunu göstermesi bakımından dikkate alınması gereken bir değerdir.

Hayvanat kıymetinden sonra 147.129 kuruş ile emlak kıymeti gelmektedir. Emlak kıymeti yüksek olan köyler sırasıyla; Arif, Yenice, Yalnız ve Yazır köyleridir. Hayvanat ve emlak kıymetleri yüksek olan köyler 1840 yılında Finike nüfusunun yoğun olduğu köylerdir.

Temettuatı yüksek olan köyler sırasıyla; Arif, Yenice, Yazır, Yalnız ve Bağyaka'dır. 9.245 kuruş ile en az temettuat veren köy, Gagaz köyüdür.

Grafik 17: 1840 Yılı Finike Kazası Temettuat Verilerinin Köylere Göre Dağılımı

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

Tablo 39: 1840 Yılı Temettuat Verilerinin Hane Başı Ortalaması

Köyler	Hane Sayısı	Temettuat Kuruş	Hane Başına Düşen Ortalama/Kuruş
İncirağacı	16	13.400	837
Çavdır	11	11.900	1.081
Salurboğazı	9	14.000	1.555
Hallaç	22	30.750	1.397
Has	41	56.750	1.384
Adrasan	31	28.269	911
Yalnız	55	88.650	1.611
Hacıveliler	9	12.800	1.422
Bağyaka	64	71.131	1.111
Alacadağ	28	28.520	1.018

Alasın	44	39.440	896
Arif	113	134.490	1.190
Sarıcasu	14	16.750	1.196
Yenice	125	123.876	991
Gagaz	8	9.245	1.155
Örtekiz	23	29.370	1.276
Yozgat	45	41.678	926
Ernez	53	47.886	903
Torunlar	37	53.969	1.458
Yazır	75	99.180	1.322
Toplam	823	952.054	44,3

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

Yukarıdaki tablo incelendiğinde hane başı ortalama temettuat miktarı en fazla olan köy Yalnız köydür. Bu sırayı Salurboğazı çiftliği, Torunlar, Hacıveliler, Yazır ve Örtekiz köyleri takip etmektedir. Salurboğazı çiftliği, Hacıveliler ve Örtekiz köylerinin, nüfusları az olmasına rağmen hane başına düşen ortalamasının yüksek olduğu görülmektedir.

3.2. 1844/45 Yılında Finike Kazasında Vergi

1844/45 yılı temettuat defterinde vergiler hanelerin sol üst kısmında çapraz şekilde “sene-i sabıkada bir senede vergi-yi mahsusa”, “aşar ve rüsumat” ve “resm-i ağnam” şeklinde kaydedilmiştir. En alt kısımda hanelerin kazançları “mecmû’ndan bir senede temettu, zuhurat-ı temettu”²⁹ şeklinde belirtilmiştir. Mecmû’ndan bir senede temettu kısmının altında gelir getiren diğer kazançlar da belirtilmektedir. Tüccarlık, devecilik, değirmencilik, hataplık, hizmetkârlık, çobanlık, çilingir, deştiban, hamule, devecilik hamule, hatap hamule ve kerestecilikten temettu olarak diğer kazançlar da ayrıca yazılmıştır³⁰.

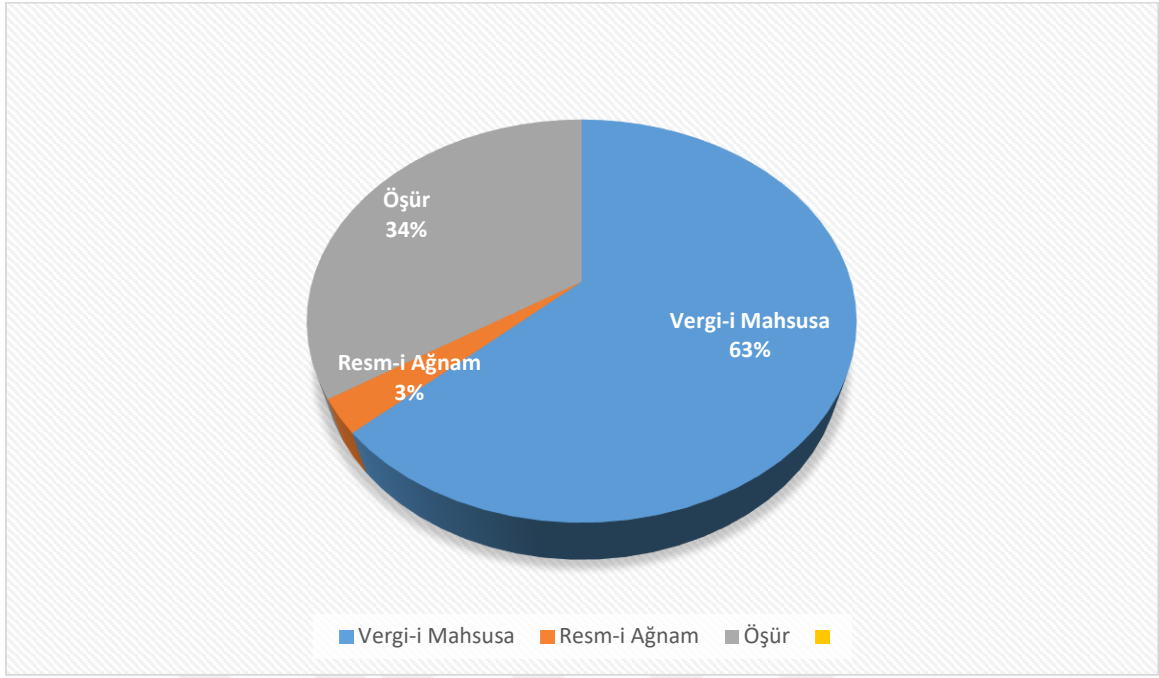
3.2.1. 1844/45 Yılında Finike Kazasında Toplam Vergi Dağılımı

1844/45 yılı temettuat kayıtlarına göre Finike kazasına kayıtlı hanelerin toplam ödediği yıllık vergi miktarı 154.320,5 kuruş olarak hesaplanmıştır.

²⁹ Gayri menkul kira gelirleri ve kaynağı belli olmayan gelirler “zuhurlar temettuatı” şeklinde deftere kaydediliyordu. Böylece “beyana dayanmamakla beraber tahrire dayanan bir gelir vergisine geçilmiş olunmaktaydı” (Adıyeke, 2000: 773).

³⁰ Yazımlara kaynağı belli olan olmayan tüm gelirler kaydedilmekteydi. Çiftçi, esnaf, nakliyeciler, ırgat vs. tüm sektörler gelirleriyle birlikte kaydedilmekteydi (Adıyeke, 2000: 773).

Grafik 18: 1844/45 Yılı Finike Kazasında Toplam Vergi Dağılımı (%)

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

1844/45 yılında kaza genelinde %63 ile vergilerin en büyük kısmını “vergi-yi mahsusa” oluşturmaktadır. İkinci sırada %34 ile “öşür” vergisi, üçüncü sırada ise aded-i ağnam olarak da anılan “resm-i ağnam” yer almaktadır.

Tablo 40: 1844/45 Yılında Finike Kazasında Vergilerin Köylere Göre Dağılımı (%)

Köyler	Vergi Toplamı	Yüzde	Köyler	Vergi Toplamı	Yüzde
İncirağacı	4.458,5	%3	Çavdır	2.541,5	%2
Salurboğazı	2.616,5	%2	Hallaç	5.585	%4
Has	9.365,5	%6	Adrasan	5.123	%3
Yalnız	13.966	%9	Hacıveliler	4.348	%3
Bağyaka	12.189	%8	Alacadağ	7.546	%5
Alasın	7.993,5	%5	Arif	22.996	%15
Sarıcasu	2.059,5	%1	Yenice	4.175,5	%3
Gagaz	1.448,5	%1	Örtekiz	4.342,5	%3
Yozgat	4.804	%3	Ernez	7.720	%5
Torunlar	13.647	%9	Pınarbaşı	582	%0

Yazır	1.715,5	%1	İslam	15.097,5	%10
			Toplam	154.320,5	%100

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 12, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

Yukarıdaki tablo incelendiğinde kaza genelinde en fazla vergi veren, %15’lik paya sahip olan 22.996 kuruş ile Arif köyüdür. Arif köyünü, % 10 ile İslam?, %9 ile Yalnız ve Torunlar köyleri takip etmektedir. Gagaz, Yazır ve Sarıcasu çiftliği %1’lik kısmı oluşturarak en az vergi veren köylerdir. Pınarbaşı çiftliği ise %0’ın altında kalmaktadır.

1844/45 yılı temettuat verilerine göre kaza genelinde 940 haneden 77 hanenin vergi mükellefi olduğu öğrenilmektedir. Kayıtlarda yetim, sabi, dul, hizmetkâr ve askerlerin vergiden muaf tutulduğu anlaşılmaktadır (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 12, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723).

3.2.2. 1844/45 Yılında Finike Kazasında Vergi-yi Mahsusa

Tanzimat fermanından sonra yapılan vergi düzenlemesiyle “muhassıl-ı emval” unvanlı maliye memurları, yanlarına kâtipler verilerek sancaklara gönderilmiş, mal-mülk sayımı yaparak herkesin gelirine göre yılda belirli oranda (%10) vergi vermeleri için görevlendirilmiştir. Mal-mülk sayımının kısa sürede tamamlanamaması ve vergileri toplamadaki sıkıntılar sonucu muhassıllık kaldırılarak yerine vergilerin, topluluklara (An cemaatin) göre belirlenerek alınması yoluna gidilmiştir (Çadırcı, 2013: 340-41).

Toplanacak olan vergi-yi mahsusanın miktarı Maliye Nezareti tarafından belirlenmekteydi. Tahsis edilecek olan vergide önemli olan husus, hane reisinin sahip olduğu arazi, emlak ve hayvanat gelirleri belirlenerek ödeme gücüne göre vergi alınmasıydı (Serper, 2019: 109). 1844/45 tarihli temettuat defterlerinden hanelerin ödeyecekleri vergi-yi mahsusa miktarı ayrıntılı şekilde öğrenilmektedir.

Tablo 41: 1844/45 Yılında Finike Kazasında Vergi-yi Mahsusa Veren Hane Sayısı, Ortalaması ve Köylere göre Dağılımı

Köyler	Vergi-yi Mahsusa	%	Hane Sayısı	Ortalaması	Köyler	Vergi-yi Mahsusa	%	Hane Sayısı	Ortalaması
İncirağacı	1.770	%2	20	88,5	Çavdır	1.420	%1	13	109,2
Salurboğazı	505	%1	9	56,1	Hallaç	3.070	%3	19	161,5
Has	4.544,5	%5	34	133,9	Adrasan	4.123	%4	24	171,7
Yalnız	9.872	%10	47	210,0	Hacıveliler	2.244	%2	17	132
Bağyaka	6.447	%7	62	103,9	Alacadağ	4.873	%5	28	174,0
Alasın	5.792	%6	38	152,4	Arif	15.352,5	%16	116	132,3
Sarıcasu	516	%1	16	32,2	Yenice	3.080	%3	30	102,6
Gagaz	766	%1	8	95,7	Örtekiz	2.718	%3	25	108,7
Yozgat	3.219	%3	33	97,5	Ernez	5.348	%5	44	121,5
Torunlar	7.923	%8	107	74,0	Pınarbaşı				
Yazır	1.063	%1	11	96,5	İslam	12.874	%13	74	173,9
					Toplam	97.520	%100	775	125,8

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020,21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

1844/45 yılı temettuat defterine göre toplam 97.520 kuruş vergi-yi mahsusa hesaplanmıştır. En fazla vergi-yi mahsusa veren köyler sırasıyla; Arif, İslam?, Yalnız köyüdür. En düşük paya sahip olup %1’lik kısmı oluşturan; Salurboğazı çiftliği, Sarıcasu çiftliği, Yazır ve Çavdır köyleridir. Pınarbaşı çiftliğinde ise vergi-yi mahsusa kaydına ulaşılamamaktadır.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde vergi-yi mahsusa da hane başına düşen vergi miktarı en yüksek ortalamayla, Yalnız köyüne aittir. Vergi-yi mahsusa da hane başına düşen en düşük ortalama ise, Gagaz köyüne aittir.

1844/45 yılı temettuat verilerine göre kazada 940 haneden 775 hane vergi-yi mahsusa vermektedir. Kaza genelinde 20 yerleşim biriminde toplam 159 hanede vergi-yi mahsusa kaydına rastlanılmamaktadır.

1840 yılında kaza genelinde 104.215 kuruş salyane vergisi alınmaktayken, 1844/45 yılında kaza genelinde 97.520 kuruş vergi-yi mahsusa alındığı görülmektedir. 1840 yılı ile 1844/45 yılı vergi verileri kıyaslandığında ciddi anlamda azalma görülmemektedir. 1840 yılı salyane vergisine kıyasla, 1844/45 yılında vergi-yi mahsusa da Yenice ve Yazır köylerinde sert düşüş meydana gelmiştir. 1844/45 yılında Yenice ve Yazır köylerindeki nüfus azalması bu durumu açıklar niteliktedir.

3.2.3. 1844/45 Yılında Finike Kazasında Öşür Vergisi

Osmanlı Devleti’ndeki vergileri şer’i ve örfi olarak ikiye ayırmak mümkündür. Şer’i vergilerin içinde olan öşür, toprak mahsullerinden alınan verginin adı olup, “onda bir” anlamına gelmektedir. Miri arazi üzerindeki çiftliklerden ve şahıslara ait olan topraklardan elde edilen ürünlerden öşür vergisi alınmaktadır. Öşür genellikle bağ, şıra, bahçe, bostan, fevâkih (meyveler, yemişler), kovan, harir, pamuk, giyah (ot), odun, ağ(balık) ve duhan (tütün) gibi ürünlerden alınmaktaydı (Karayaman, 2014: 146). Tımar topraklarının iltizama verilme süreci içinde öşür vergisinin naktileşmeye başlamasıyla artık çoğul olarak âşâr/â’şar tabiri kullanılmaya başlanmıştır (Tabakoğlu, 2007: 101).

Öşür vergisi, arazinin verimliliği, sulama, iklim şartları, ürünün cinsi, mahalli örf ve adetlerine göre değişmektedir. Ayrıca öşür vergisinin 1/5, 1/6 ve 1/8 gibi farklı oranlarda alındığı da görülmektedir. Hatta bazı hallerde ürünün yarısının alındığı durumlara da rastlanılmaktadır. Öşürün ayni ve nakdi olarak iki şekilde tahsil edildiği olmuştur. Arpa, buğday, darı, nohut

gibi hububat ürünleri aynı olarak tahsil edilirken, sebze, meyve, bağ, bahçe ve bostan mahsullerinde aynı ve maktu olarak vergi alınır (Ünal, 1997: 137-138).

1844/45 yılı vergi dağılımı içinde %34'lük bir paya sahip olan öşür vergisinin köylere göre dağılımı aşağıda tabloda gösterilmiştir.

Tablo 42: 1844/45 Yılında Finike Kazasında Alınan Öşür Vergisinin Köylere Göre Dağılımı

Köyler	Öşür Veren Hane Sayısı	Toplam Öşür	Yüzde	Köyler	Öşür Veren Hane Sayısı	Toplam Öşür	Yüzde
İncirağacı	32	2.68,5	%5	Çavdır	11	1.86,5	%2
Salurboğazı	22	2.092,5	%4	Hallaç	18	2.515	%5
Has	42	4.812	%9	Adrasan	20	997,5	%2
Yalnız	41	3.012	%6	Hacıveliler	17	2.079	%4
Bağyaka	73	5.742	%11	Alacadağ	28	2.612	%5
Alasın	37	1.927	%4	Arif	112	5.778,5	%11
Sarıcasu	17	1.539,5	%3	Yenice	16	1.095,5	%2
Gagaz	7	680	%1	Örtekiz	23	1.522,5	%3
Yozgat	30	1.526,5	%3	Ernez	37	2.297	%4
Torunlar	97	5.464,5	%10	Pınarbaşı	6	582	%1
Yazır	11	557,5	%1	İslam	63	1.998	%4
				Toplam	760	52.605,5	%100

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

Tablo incelediğinde kaza genelinde 760 haneden toplam 52.605,5 kuruş öşür vergisi alındığı görülmektedir. Hane başına ortalama 69,2 kuruş düşmektedir. Öşür vergisi veren köyler içinde 5.778,5 kuruş ile Arif köyü önde gelmektedir. Arif köyünü Bağyaka, Torunlar ve Has köyleri takip etmektedir. Gagaz, Yazır, Adrasan, Çavdır ve Pınarbaşı çiftliği, %1'lik paya sahip olarak en düşük vergi veren köylerdir. Nüfus yoğunluğunun olduğu köylerde öşür vergisi yüksekken nüfusun az olduğu köylerde öşür vergisi düşüktür.

Finike kazasında nakdi olarak alınan öşürler içinde harir, duhan, bahçe, kovan, otlak, ve bağ gibi ürünler kaydedilmiştir. Nakdi olarak alınan öşür ürünleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 43: 1844/45 Yılı Temettuat Defterine Göre Finike Kazasında Nakdi Olarak Alınan Öşür Vergisinin Köylere Göre Dağılımı (Kuruş)

Köyler	Harir	Duhan	Bahçe	Otlak	Öşür Bedeli	Bağ	Kovan	Toplam
İncirağacı	3	22						25
Çavdır	24		38,5		12			74,5
Salurboğazı								
Hallaç	21,5	4						25,5
Has	33	10						43
Adrasan								
Yalnız		10		145,4				155,5
Hacıveliler								
Bağyaka	34							34
Alacadağ				52				52
Alasın				86				86
Arif				380				380
Sarıcasu				13				13
Yenice				78,5				
Gagaz				4				4
Örtekiz				9				9
Yozgat				25,5				25,5
Ernez		5		103				108
Torunlar				373,5				373,5
Pınarbaşı								
Yazır				16				16
İslam		1				29	8,5	38,5
Toplam	115,5	52	38,5	1.286	12	29	8,5	1.541,5

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

1844/45 yılı temettuat verilerine göre, 52.605,5 kuruş öşür vergisinin 51.064 kuruşu hububat, 1.541,5 kuruşu ise nakdi öşürden oluşmaktadır. Kaza genelinde en fazla nakdi olarak alınan öşür otlak ve harirdir.

3.2.4. 1844/45 Yılında Finike Kazasında Ağnam Vergisi

Vergi dağılımı içinde üçüncü sırada yer alan resm-i ağnam, küçükbaş hayvanlara sahip olan hanelerden alınmaktadır. 1844/45 yılı temettuat verilerine göre kazada küçükbaş hayvan besiciliği birinci sırada yer almasına rağmen, ağnam vergisi kayıtlarına az rastlanılmaktadır. Ağnam vergisine 17 köyde rastlanılmakta, 5 köyde ise resm-i ağnam kaydı bulunmamaktadır. 1844/45 yılı temettuat defterindeki hesaba göre toplam 4.195 kuruş olarak hesaplanan ağnam vergisinin köylere göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 44: 1844/45 Yılında Ağnam Vergisinin Köylere Göre Dağılımı (%)

Köyler	Resm-i Ağnam	Yüzde	Köyler	Resm-i Ağnam	Yüzde
İncirağacı			Çavdır	35	%1
Salurboğazı	19	%0	Hallaç		
Has	9	%0	Adrasan	2,5	%0
Yalnız	1.082	%26	Hacıveliler	25	%1
Bağyaka			Alacadağ	61	%1
Alasın	274,5	%7	Arif	1.865	%44
Sarıcasu	4	%0	Yenice		
Gagaz	2,5	%0	Örtekiz	102	%2
Yozgat	58,5	%1	Ernez	75	%2
Torunlar	259,5	%6	Pınarbaşı		
Yazır	95	%2	İslam	225,5	%5
			Toplam	4.195	%98

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723)

Kaza genelinde en yüksek ağnam vergisi veren yerleşim birimi 1.865 kuruş ile Arif köyüdür. Arif köyü, 1844/45 yılında 12.955 adet ile en fazla küçükbaş hayvana sahip olan köydür. Arif köyünden sonra ikinci sırada Yalnız köyü gelmektedir. En düşük paya sahip köyler sırasıyla; Adrasan, Gagaz, Sarıcasu ve Has köyleridir.

İncirağacı, Bağyaka, Hallaç, Yenice ve Pınarbaşı çiftliğinde ağnam vergisi kaydına rastlanılmamaktadır. Fakat 1844/45 yılı temettuat kayıtlarında, Bağkaya köyüne 30 adet, Hallaç köyünde 9 adet ve Yenice köyünde 311 adet küçükbaş hayvan kaydı bulunmaktadır.

1844/45 yılı temettuat verilerinde, 940 haneden 405'inde toplam 33.305 adet küçükbaş hayvan kaydı olmasına rağmen, 265 hanede toplam 4.195 kuruş ağnam vergisi kaydedilmiştir. Ağnam vergisi, hane başı ortalama 16.3 kuruş düşmektedir.

SONUÇ

Finike, doğu-batı ticaret güzergâhında yer alması, denize kıyısı olması hasebiyle liman kenti özelliği taşıması ve ayrıca Osmanlı döneminin önemli yerleşim yerlerinden biri olan El-malı ve iç bölgelere yakın olması nedeniyle konumunu tarih boyunca korumuştur. Finike bölgesi zengin akarsulara ve verimli topraklara sahip olması, tarımsal dokusuna ve hayvancılık mesleğine ciddi katkılar yapmıştır. Verimli toprakları sayesinde, tarım ve hayvancılık alanında ki iktisadi yapısını günümüze kadar devam ettirmiştir. Ayrıca Finike, Osmanlı döneminde Mısır İskelesi olarak da adlandırılmaktaydı.

Bu çalışmada, 19. yüzyılın ilk yarısında Finike'nin sosyo-ekonomik ve demografik yapısı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmada, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivinde bulunan ML.VRD.TMT.d kodlu 10024 sıra numaralı 1840 tarihli temettuat defteri ile ML.VRD.TMT.d kodlu 10020, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 17723 sıra numaralı 1844/45 tarihli temettuat defteri karşılaştırılarak incelenmiştir. Temettuat defterleri, Osmanlı iktisadi ve içtimaî tarih çalışmaları için önemli bilgiler içermektedir. Aynı zamanda, bölgenin sosyo-ekonomik ve demografik yapısı hakkında bilgi vererek, bölge tarihine ışık tutacak niteliktedir.

Finike kazası, 1840 ve 1844/45 yılı temettuat kayıtları tutulduğu dönemde, Konya Eyaleti Teke Sancağına bağlı kaza durumundadır. Finike kazasında, 1840 yılı temettuat defterinin kaydedildiği dönemde, 18 köy 2 çiftlik, 1844/45 yılında ise 19 köy 3 çiftlik kaydı bulunmaktadır. 1840 ve 1844/45 yılı temettuat kayıtlarında Finike merkezi kaydedilmemiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde kazanın idari, sosyal ve demografik yapısı değerlendirilmeye çalışılmıştır. 1840 tarihinde kaza 823 hane yer almaktayken, 1844/45 yılında 940 hane bulunmaktadır. Ayrıca Finike'de gayrimüslim nüfus yaşamamaktadır. Gayrimüslimlerin bu tarihlerde çevre bölgelerde ikamet edip kazaya ticaret için geldiği düşünülmekte veya merkez kazanın kaydedilmemesinden ötürü kayıtları olmadığı ihtimali üzerinde durulmaktadır. Kazanın meslek yapısına ilişkin sadece 1844/45 yılı verileri bulunduğundan ötürü, 1840 yılına dair meslek bilgileri sınırlıdır. 1844/45 yılında nüfusun %73'ü ziraat ile uğraşmakta, %10'u diğer meslekleri icra etmektedir. Meslek kaydı bulunmayan kişiler ise %17'lik dilimi oluşturmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde kazanın, ekonomik yapısı ele alınmıştır. Kazanın iktisâdi yapısı tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. 1840 yılında Finike'de 27,261 dönüm tarım arazi kaydı bulunmaktadır. 1844/45 yılında ise 23,560 tarım alanı yer almaktadır. Tarımın yanı sıra hayvancılık alanında, 1840 yılında toplam 22.660 baş hayvan kaydı bulunmaktayken 1844/45

yılında 41.719 baş hayvan kaydı bulunmaktadır. Yöre halkı konar-göçer yaşam tarzlarına uygun olarak daha çok küçükbaş hayvancılıkla uğraşmışlardır. Küçükbaş hayvancılığın içinden en çok keçi besiciliği yapıldığı görülmektedir. 1840 yılında kaza genelinde 328 hanede 1.996 kovan kaydı bulunmaktadır. 1844/45 yılında 203 hanede 1.165 kovan kaydı bulunmaktadır. Ayrıca 1840 ve 1844/45 yılında hanelerin, arıcılığı ticari olarak yapmasının yanı sıra, ticari amaç gütmeyen kendileri için yaptıkları da kayıtlarda görülmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde vergi dağılımı incelenmiştir. Finike kazasına ait 1840 yılı ve 1844/45 yılı temettuat kayıtlarında, vergi kayıtları farklı tutulmuştur. 1840 yılı temettuat kayıtlarında, hanelerin senelik ödemekte oldukları salyane vergisine rastlanılmaktadır. 1844/45 yılı temettuat defterinde ise vergi-yi mahsusa, öşür ve ağnam vergisine yer verilmiştir. 1844/45 yılında toplam vergi miktarı 15.097,5 kuruş olarak hesaplanmıştır. Vergi-yi mahsusa toplam vergilerin içinde %63'lük payla en büyük kısmı oluşturmaktadır. İkinci sırada %34 ile tarımsal ürünlerden alınan öşür, üçüncü sıra ise küçükbaş hayvanlardan alınan, %3'lük paya sahip olan ağnam vergisi yer almaktadır.

Netice olarak 1840 yılı ve 1844/45 yılı temettuat verilerinden hareketle, 19.yüzyılın ilk yarısında Finike kazasının tarım ve hayvancılığa dayalı bir ekonomik yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca bu dönemde ziraat ve hayvancılık dışında kereste ve tahıl ticaretine rastlanmakla birlikte bu faaliyetlerin yaygın olarak yapılmadığı anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Vesikaları

BCA, 30-11-1-0. 257-15-18.

BOA, A.MKT.NZD. 231.

BOA, BEO. 126, 4404.

BOA, C. EV. 10-453 (H-09-12-1253).

BOA, HAT. 1473-13.

BOA, İ.AZN. 2-21.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 10020.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 10021.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 10021.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 10022.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 10023.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 10024.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 10025.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 10026.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 10028.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 10029.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 10030.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 10031.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 10032.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 10033.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 10034.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 10035.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 10036.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 10037.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 10038.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 10039.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 10040.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 10041.

BOA, ML. VRD. TMT. d., 17723.

BOA, ML. VRD. TMT. d.,10027.

BOA, NFS. d., 3199.

BOA, NFS. d., 3200.

BOA, NFS. d., 3203.

BOA, NFS. d., 3216.

BOA, NFS. d., 3231.

BOA, NFS. d.. 3191.

II. Salnameler

Konya Vilayet Salnamesi, 1288, Def'a. 4.

Konya Vilayet Salnamesi, 1289, Def'a. 5.

Konya Vilayet Salnamesi, 1290, Def'a. 6.

Konya Vilayet Salnamesi, 1300, Def'a 16.

Konya Vilayet Salnamesi, 1312, Def'a 26.

Konya Vilayet Salnamesi, 1317, Def'a 28.

III. Kaynak ve Araştırma Eserleri

Acıpınar, M. (2017). Güney Anadolu kıyılarında Hristiyan korsanlar (1604-1608) *Gazi Akademik Bakış*, (11) 21, 183-208

Adıyake, N. (2000). Temettuat sayımları ve bu sayımları düzenleyen nizamname örnekleri. *OTAM*, 11, 769-823.

- Ak, M. (2014). Teke Sancağı'nda 1831 sayımına göre nüfus ve yerleşme. *History Studies*, 3(6), 15-44.
- Ak, M. (2015). *Teke Yörükleri (1800-1900)*. Ankara: TTK.
- Akalın, Ş. H. (2011). *Türkçe Sözlük*. TDKY: Ankara.
- Akyıldız, A. (2006). Muhtar, *TDV İslam Ansiklopedisi* (31). İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi.
- Akyıldız, A. (2011). Tanzimat, *TDV İslam Ansiklopedisi* (40). İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi.
- Armağan, A. (2011). XVI. Yüzyılda Teke Sancağı'nın Yönetimi ve Yöneticileri, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi (18)1, 273-293.
- Arslan, M. (2003). İ.Ö 188 Yılından İ.Ö. 67 yılına kadar Lykia, Pamphylia ve Kilikia Trakheia sahillerindeki korsanlık faaliyetleri: nedenleri ve sonuçları, *Adalya*, No. VI.
- Aya, F. (2019). *99 numaralı Antalya (Finike) şer'iyye sicilinin transkripsiyonu ve değerlendirilmesi h.1335/m.1916 h.1342/m.1924* (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Bektaş, M. (2019). *9192 numaralı temettuat defterine göre Sındırgı kazasının sosyo-ekonomik durumu* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Balıkesir.
- Bilgi, N. (2001). 1842 yılında Saruhan sancağının nüfusu ve idari dönüşümü. *Manisa Araştırmaları I*, Manisa: Emek Matbaacılık.
- Borchhardt, J. (1999). *Limyra zemuri taşları*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Boyraz, Ş. (1998). Lakaplar konusunda bazı dikkatler ve bir yöre örneği. *Türkçülük Bilimi Araştırmaları*, 7, 107-138.
- Çadırcı, M. (2011). *Tanzimat sürecinde Türkiye Anadolu kentleri*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Çadırcı, M. (2013). *Tanzimat döneminde Anadolu kentlerinin sosyal ve ekonomik yapısı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Çadırcı, M. (2019). Tanzimat'ın uygulanması ve karşılaşılan güçlükler. H. İnalcık, M. Seyitdanlıoğlu (Haz.). *Tanzimat değişim sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Çelik, Ş. (2011). Teke-İli. *TDV İslam Ansiklopedisi* (40). İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi.
- Çobanoğlu, A. (2010). Finike. A.K.Atılğan (Ed.).*Dünden Bugüne Antalya*, (ss. 285-289). Antalya: Antalya Valiliği ve İl Kültür ve Turizm Yayınları.
- Davis, E. J. (2006). *Anadolu XIX.yüzyılda Karya, Frigya, Likya ve Pisidya antik kentlerine yapılan bir gezinin öyküsü*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Develioğlu, F. (2012) *Osmanlıca Türkçe ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitapevi.
- Dinç, G. (2007). 20. Yüzyılın ilk yarısında Antalya nüfusu. *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu I*. (ss. 349-373). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Basımevi.
- Doğan, G. (2011). Osmanlı İmparatorluğu’nda karantina uygulaması ve Venedik uluslararası suhhiye konferansı. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (15), 91-108.
- Durgun, H. (2017). XIX. yüzyılda Finike’nin idari ve sosyo-ekonomik yapısı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, (12)2, 35-63.
- Durgun, H. (2018). *Elmalı Kazası (1839-1914)*. Ankara: TTK.
- Efe, A. (2016). Osmanlı Devleti’nde yapılanmanın şafağında üç vergi sayımı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, (11)2, 23-46.
- Eke, B. (1987). Bir sosyal sınıf belirleyici olarak meslek faktörü. *İstanbul Üniversitesi İktisat Mecmuası*, (43), 377-401.
- Erdem, İ. (1995). XIII. Asrın ikinci yarısı ile XV. Asrın ilk yarısı arasında göller bölgesinin sisyasi, iktisadi ve kültürel vaziyeti, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, (17) 28, 51-63
- Evliya Çelebi, (2017). *Evliya Çelebi seyahatnamesi* (9). S.A.Kahraman (Haz.). İstanbul: YKY.
- Genç, M. (2000). İltizam. *TDV İslam Ansiklopedisi* (22). İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi.
- Gök, Ü. (2015). *1840 temettuat defterine göre Korkuteli kazasının sosyo-ekonomik dinamikleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Göyünç, N. (1997). Hane. *TDV İslam Ansiklopedisi* (15). İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi.

- Güçlü, M. (1998). Müstakil Teke (Antalya) Sancağı'nın kurulması ve idari düzenlemeye ilişkin bir belge. *Adalya* (II), 289-300.
- Güçlü, M. (2007). Selçuklulardan Cumhuriyet'e Kumluca (Antalya) bölgesi. *Selçuklu Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (22), 219-250.
- Güçlü, M. (2011). Doğu Akdeniz'de bir liman kenti: Finike. H. Çoruh, M.Y. Ertaş, M.Z. Köse (Ed.). *Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası*. (ss. 415-441) Ankara: Yeditepe Yayınları.
- Güneş, M. (2014). Osmanlı dönemi nüfus sayımları ve bu sayımları içeren kayıtların tahlili. *Akademik Bakış*, (8), 221-240.
- Güran, T. (1998). *19.yüzyıl Osmanlı tarımı üzerine araştırmalar*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Güran, T. (2011). Tanzimat dönemi Osmanlı maliyesi, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*.
- İnalcık, H. (2019). Tanzimat'ın uygulanması ve sosyal tepkiler. H. İnalcık, M. Seyitdanlıoğlu (Haz.) *Tanzimat değişim sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnalcık, H. (1993). Çiftlik. *TDV İslam Ansiklopedisi* (8). İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi.
- İnalcık, H. (1998). Çiftliklerin doğuşu: devlet, toprak sahipleri ve kiracılar. Ç. Keyder, F. Tabak (Ed.). *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım* (ss. 17-35) İstanbul: Tarih Vakfı Yayınevi.
- İnalcık, H. (2017). *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu üzerine araştırmalar I*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kapsuzoğlu, E. (2001). *Finike Tarih-Kültür-Folklor*. Finike.
- Karaca, B. (1997). *XV ve XVI. yüzyıllarda Teke Sancağı* (Yayınlanmış Doktora Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Samsun.
- Karal, E. Z. (1997). *Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk nüfus sayımı 1831*. Ankara: T.C Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Karayaman, M. (2014). Banaz kazasına ait 1870 tarihli öşür iltizam defteri hakkında bir değerlendirme. *Belleten*, (39), 145-165.
- Kayhan, M. (2006). *Temettuat defterlerine göre XIX.yüzyıl ortalarında Barla'nın sosyo-ekonomik Yapısı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

- Keyder, Ç. (1998). Osmanlı İmparatorlu'nda büyük ölçekli ticari tarım var mıydı?, Ç.Keyder, F. Tabk (Ed.). *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım* (ss. 1-14). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınevi.
- Kızılkın, Ö. (2008). Osmanlı vergi düzeninde temettuat uygulamaları üzerine bir değerlendirme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 57-66.
- Kofoğlu, S. (1997). Hamîdoğulları, *TDV İslam Ansiklopedisi* (15). İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi.
- Kütükoğlu, M. (1995). Osmanlı sosyal ve iktisadi tarihi kaynaklarında temettuat defterleri. *Belleten*, (225), 395-412.
- Kütükoğlu, M. (2018). *Osmanlı'nın sosyo-kültürel ve iktisâdî yapısı*. Ankara: TTK.
- Merçil, E. (2013). *Müslüman Türk devletleri tarihi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Muşmal, H. (2008), XIX.yüzyıl ortalarında Çumra'nın sosyo-ekonomik görüntüsü (10535 numaralı temettuat defterine göre). *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 253-276.
- Ortaylı, İ. (2018). *Tanzimat devrinde Osmanlı mahalli idareleri*. Ankara: TTK.
- Öner, E., Vardar, S. (2018). Finike ovasının holosen jeomorfolojisi ve Limyra'nın jeoarkeolojisi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1-4.
- Özcan, R. (2016) Arşiv belgeleri diliyle su değirmenleri (asıyab). *OTAM*, (40), 195-203.
- Öztürk, M. (2013). Zâtüssavârî. *TDV İslam Ansiklopedisi* (44). İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi.
- Öztürk, S. (2003). Türkiye'de temettuat çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Dergisi*, (1)1, 287-304.
- Quataert, D. (2004). *Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Saraçoğlu, H. (1989). *Akdeniz Bölgesi*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Sarıyıldız, G. (1994). Karantna meclisinin kuruluşu ve faaliyetleri. *Belleten*, (222), 329-376.
- Sayın, A.V. (1999). *Tekâlif Kavaidi (Osmanlı vergi sistemi)*. Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Araştırma Planlama.
- Serin, M. (1998). *Osmanlı arşivinde bulunan temettuat defterleri*. Maltepe Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı: İstanbul.

- Serper, G. (2019). *19.yüzyıl ortalarında Antalya'nın sosyal ve ekonomik durumu(1844-45 Temettuat defterlerine göre)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Antalya.
- Solak, İ. (2009). Osmanlı İmparatorluğu döneminde Anadolu'da arıcılık. *Ciepo Ara Sempozyumu Osmanlı Öncesi ve Dönemi Osmanlı Kültürünün Orta Asya'daki Kökleri*, Kırgızistan, 347-364.
- Spratt, T.A.B.- Forbes, E. (2008), *Milyas, Kübyratis ve Likya'da yolculuklar*, çev. Doğan Türker, Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yay, Antalya.
- Şenkul, D. (2018). *Temettuat defterlerine göre Elmalı kazası mahallelerinin sosyal ve ekonomik durumu* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Burdur.
- Tabakoğlu, A. (2007). Öşür. *TDV İslam Ansiklopedisi* (34). İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi.
- Tekindağ, Ş. (1977). Teke-Eli ve Teke-Oğulları. *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 7-8, 55-94.
- Texier, C. (2002). *Küçük Asya coğrafyası, tarihi ve arkeolojisi* (III) Çev., Ali Suat. Ankara: Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı Yayınları.
- Tızlak, F. (2010). Türk hâkimiyetinde Teke yöresinin sosyal tarihi (XX. Yüzyıla Kadar) C. Sarı, H. Demirkaya, S. Kurt, B. Çeçen (Ed.), *Dünden Bugüne Antalya*, (139-149). Antalya: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Turna, N. (2011). İstanbul'un veba ile imtihanı: 1811-1812 veba salgını bağlamında toplum ve ekonomi. *Studies Of The Ottoman Domain*, (1)1, 1-36.
- Ünal, M. A. (1997). *Osmanlı müesseseleri tarihi*. Isparta.
- Varlık, N. (2011). Tâun. *TDV İslam Ansiklopedisi* (40). İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi.
- Yazan, Ö. (2018). 19.yy Sonlarında Osmanlı tarım işletmelerinde yönetim ve muhasebe uygulamaları: 'çiftlik idaresi' örneği, *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 280-332.
- Yıldız, T. M. (2018). *1839-1917 Arası İstanos (Korkuteli) 'un idari, sosyal ve ekonomik durumu* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Yiğit, A. (2007). XIV. ve XVI. yüzyıllarda Menteşe livasında değirmenler. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (40), 97-155.

Yükçü, S., Fidancı, N., Soysal, U. (2014). Osmanlı Devleti'nde temettuat defterinin önemi ve vergisel açıdan değerlendirilmesi: Tire kazası örneği, *Muhaseba ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (7), 170-199.

Zararsız, A. (2019). ‘‘Demleri heder olsun’’ Antalya’da suhte ve celali Olayları, D. Sustam, H. Kara, Z. Sula (Ed.). *Antalya Kitabı Antalya’da Türk-İslâm Medeniyetinin İzleri 2*, (59-71). Antalya: Palet Yayınları.

EKLER

Tablo 45: 1840 Yılı Temettuat Verilerine Göre Büyükbaş Hayvan Kıymetlerinin Köylere Göre Dağılımı (%)

1840 Yılı Büyükbaş Kıymeti									
Köyler	Öküz	Sığır	Dana	Tosun	İnek	Düğe	Camız	Toplam	Yüzde
İncirağacı	1.830	2.280	300	330			1200	5.940	%2
Çavdır	1.990	1.900	960		800	110	2.750	8.510	%3
Salurboğazı	2.700	2.200	390	100		190	2.150	7.730	%3
Hallaç	3.350	4.660	520	500		40	6.750	15.820	%6
Has	11.080	8.540	930	1.590		630	11.850	34.620	%12
Adrasan	2.745	7.724	1.425	145		380		12.419	%4
Yalnız	5.360	4.760	1.085	885		180		12.270	%4
Hacıveliler	1.460	2.050	335	120	60		1.580	5.605	%2
Bağyaka	7.260	9.040	1.157	1.260		450	14.368	33.535	%12
Alacadağ	1.930	4.080	350	515				6.875	%2
Alasın	2.710	2.290	400	220				5.620	%2
Arif	7.850	11.920	2.570	1.200		20		23.560	%8
Sarıcasu	960	2.845		590		30		4.425	%2
Yenice	13.330	27.645	4.565	3.500		30		49.070	%17
Gagaz	1.050	1.600	240	166		130		3.186	%1
Örtekiz	2.940	3.030	780	225				6.975	%2
Yozgat	2.965	2.065	470	380				5.880	%2
Ernez	2.960	4.620	745	1.150		50		9.525	%3
Torunlar	4.260	8.770	1.865	1.520		190		16.605	%6
Yazır	6.940	6.280	1.026	730		20		14.996	%5
Toplam	85.670	118.299	20.113	15.126	810	2.450	40.648	283.116	%97

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

Tablo 46: 1840 Yılı Temettuat Kayıtlarına Göre Küçükbaş Hayvan Kıymetlerinin Köylere Göre Dağılımı (%)

1840 Yılı Küçükbaş Hayvan Kıymeti								
Köyler	Oğlaklı Keçi	Yoz Keçi	Kuzulu Koyun	Yoz Koyun	Koyun	Kısır Koyun	Toplam	%
İncirağacı			80	48			128	%0
Çavdır	80	60	40				180	%0
Salurboğazı	462	384					846	%0
Hallaç	393	192	200	120			905	%0
Has	80	48	5.660	228			6.016	%3
Adrasan	96						96	%0
Yalnız	34.270	22.646	2.556	1.582			61.054	%29
Haciveliler		12	1.200	432			1.644	%1
Bağyaka	176	12	1.302		1		1.491	%1
Alacadağ	3.676	48	140	120			3.984	%2
Alasın	9.453	3.470	240	108			13.271	%6
Arif	33.133	16.962	3.016	1.466			54.577	%26
Sarıcasu	702	180		36			918	%0
Yenice	6.439	5.260	8.382	2.852			22.933	%11
Gagaz	80	60					140	%0
Örtekiz	4.062	2.446	440	314			7.262	%3
Yozgat	2.144	1.032	92	60			3.328	%2
Ernez	2.728	2.274	180	303			5.485	%3
Torunlar	848	662	1.000	348	9		2.867	%1
Yazır	12.673	6.010	2.052	1.148		1	21.884	%10
Toplam	111.495	61.758	26.580	9.165	10	1	209.009	%98

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d.,10024)

Tablo 47. 1840 Yılı Temettuat Verilerine Göre Yük-Binek Hayvan Kıymetlerinin Köylere Göre Dağılımı

1840 Yılı Yük-Binek Hayvan Kıymeti									
Köyler	Kısrak	Bargir	Merkep	Tay	Deve	Kulunlu Kısrak	Yoz Kısrak	Sıpa	Toplam
İncirağacı	4.210	1.150	540	1.600	3.500			25	11.025
Çavdır	1.200	2.750	300	950	3.150				8.350
Salurboğazı	1.350	2.150	485	700	1.950				6.635
Hallaç	2.000	3.370	520	1.400	3.900				11.190
Has	6.230	8.630	1.990	3.430	13.450				33.730
Adrasan		1.050	1.220						2.270
Yalnız	17.400	9.585	4.840	6.600	9.900				48.325
Hacıveliler	1.700	650	315	1.050	6.350				10.065
Bağyaka	7.390	6.710	1.890	2.750	17.000				35.740
Alacadağ	75	3.600	695	1.200					5.570
Alasın	1.100	6.880	990	350					9.320
Arif	14.425	6.170	6.716	3.760	42.080		400		73.551
Sarıcasu	2.750	900	830	1.700	6.400				12.580
Yenice	18.300	4.700	7.095	6.450	74.080	150			110.775
Gagaz	1.350		330	450	2.930				5.060
Örtekiz	6.710	2.120	1.680	2.880	4.400				17.790
Yozgat	1.900	2.628	1.320	350					6.198
Ernez	1.550	2.433	1.610	1.401	1.250				8.244
Torunlar	5.280	2.940	2.140	2.380	36.250				48.990
Yazır	5.720	5.680	6.227	1.100	8.326	700		50	27.803
Toplam	100.640	74.096	41.733	40.501	234.916	850	400	75	493.211

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

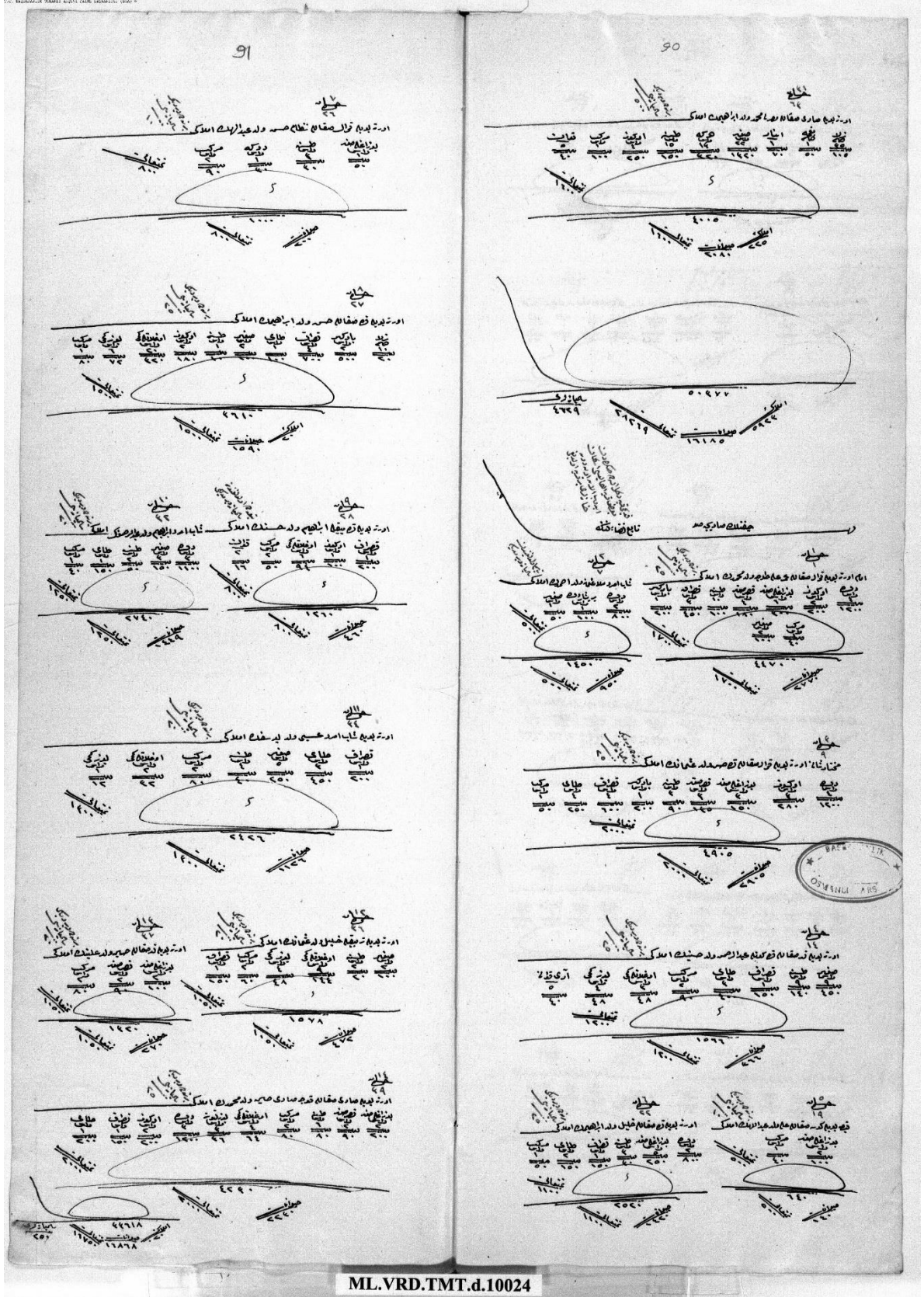
Ek 1: Ernez Köyü 1840 Yılı Temettuat Defterinden Bir Örnek

The image shows two pages of a historical land tax register (Temettuat Defteri) for Ernez Köyü in 1840. The pages are numbered 3 and 2. Each page contains multiple entries, each with a heading in Ottoman Turkish, a list of names and amounts, and a small diagram of a land plot. A library stamp is visible on the top right of page 2.

Page	Entry Number	Heading (Ottoman Turkish)	Names and Amounts	Diagram Description
3	1	اورتدیق مصلیٰ حدود ۱۰۰۰۰	... ۱۰۰۰۰ ...	Diagram of a rectangular plot with dimensions ۱۰۰۰۰ and ۱۰۰۰۰.
	2	اورتدیق مصلیٰ حدود ۱۰۰۰۰	... ۱۰۰۰۰ ...	Diagram of a rectangular plot with dimensions ۱۰۰۰۰ and ۱۰۰۰۰.
	3	اورتدیق مصلیٰ حدود ۱۰۰۰۰	... ۱۰۰۰۰ ...	Diagram of a rectangular plot with dimensions ۱۰۰۰۰ and ۱۰۰۰۰.
	4	اورتدیق مصلیٰ حدود ۱۰۰۰۰	... ۱۰۰۰۰ ...	Diagram of a rectangular plot with dimensions ۱۰۰۰۰ and ۱۰۰۰۰.
	5	اورتدیق مصلیٰ حدود ۱۰۰۰۰	... ۱۰۰۰۰ ...	Diagram of a rectangular plot with dimensions ۱۰۰۰۰ and ۱۰۰۰۰.
	6	اورتدیق مصلیٰ حدود ۱۰۰۰۰	... ۱۰۰۰۰ ...	Diagram of a rectangular plot with dimensions ۱۰۰۰۰ and ۱۰۰۰۰.
2	1	اورتدیق مصلیٰ حدود ۱۰۰۰۰	... ۱۰۰۰۰ ...	Diagram of a rectangular plot with dimensions ۱۰۰۰۰ and ۱۰۰۰۰.
	2	اورتدیق مصلیٰ حدود ۱۰۰۰۰	... ۱۰۰۰۰ ...	Diagram of a rectangular plot with dimensions ۱۰۰۰۰ and ۱۰۰۰۰.
	3	اورتدیق مصلیٰ حدود ۱۰۰۰۰	... ۱۰۰۰۰ ...	Diagram of a rectangular plot with dimensions ۱۰۰۰۰ and ۱۰۰۰۰.
	4	اورتدیق مصلیٰ حدود ۱۰۰۰۰	... ۱۰۰۰۰ ...	Diagram of a rectangular plot with dimensions ۱۰۰۰۰ and ۱۰۰۰۰.
	5	اورتدیق مصلیٰ حدود ۱۰۰۰۰	... ۱۰۰۰۰ ...	Diagram of a rectangular plot with dimensions ۱۰۰۰۰ and ۱۰۰۰۰.
	6	اورتدیق مصلیٰ حدود ۱۰۰۰۰	... ۱۰۰۰۰ ...	Diagram of a rectangular plot with dimensions ۱۰۰۰۰ and ۱۰۰۰۰.

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

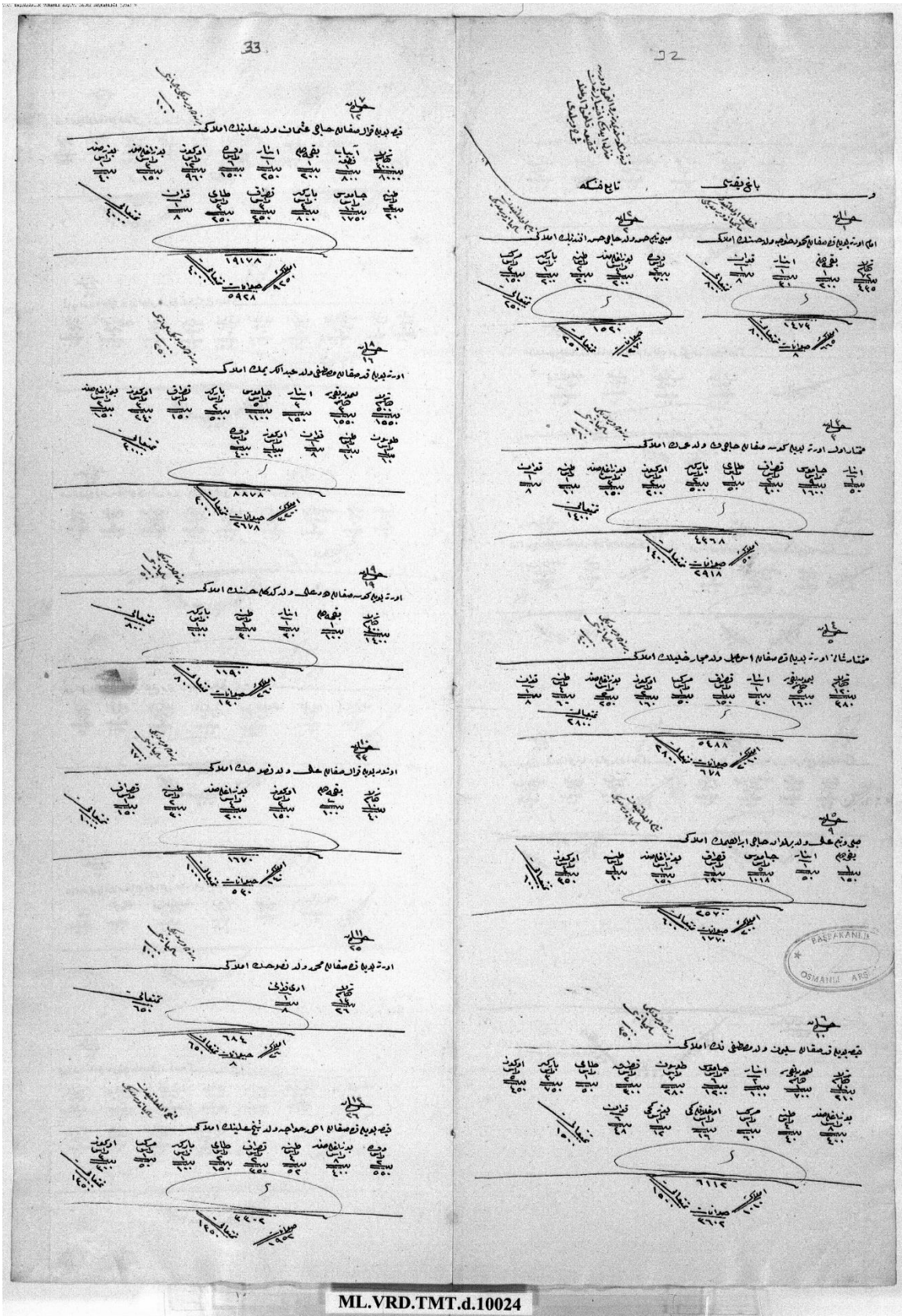
Ek 2: Sarıcasu Çiftliği 1840 Yılı Temettuat Defterinde Bir Örnek

ML.VRD.TMT.d.10024

Kaynak: (BOA, ML.VRD.TMT.d., 10024)

Ek 3: Bağyaka Köyü 1840 Tarihli Temettuat Defterinden Bir Örnek

T. C. WINDMILLER, GEORGE E. SUTHER, AND R. P. MATHIAS, JR. (TO)

130

Ek 6: Arif Köyü 1844/45 Yılı Temettuat Defteri Örneği

